

naše planine

11-12
1979

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

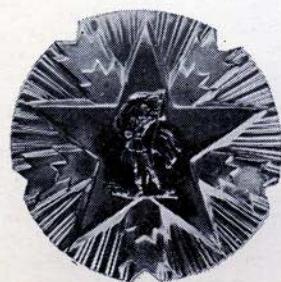
Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 150 dinara (za inozemstvo 15 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 30 dinara (za inozemstvo 3 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22. tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Sodište 71 (31)	Studeni—Prosinac 1979	broj 11—12
Volumen 71 (31)	Novembar—Decembar 1979	No 11—12

S A D R Č A J

Mount Everest okupio 3500 Zagrepčana	241
Vlko Luncer: Veliko planinarsko hvala	242
Branko Škrobonja: Golubice bijela što si nevesela	243
Branimir Maltarić: Korzenjevska u pet stepenica	247
Vladimir Blašković: Mosor i njegov heroj Vicko	251
Dr Ignac Munjko: Od Vele Proverse do Otočevca	256
Uzeir Beširović, Babi zub	258
Perica Korica: Nismo joj se osvetili	259
Ivan Jakovina: Tri slike iz slavonskih planina	261
Pismo uredništvu	262
Trajko Ribarov: Mavrovsko jezero i planina Bistra	263
Sakib Kliko i Suzana Zlatarević: Biseri s Ranče	265
Durmo Edin: Prenj i mi	267
Bezimeni velebitski vrh dobio ime Liburnija	268
Alpinizam	269
Jubileji	270
Miodrag Krunić: Planinarstvo Srbije od osnivanja do danas	271
Franci Savenc: Sedmi stupanj	275
Prvenstveni usponi	276
Obljetnica	277
In memoriam	277
Orijentacijski sport	278
Publicistika	279
Transverzale	282
Vijesti	284
Sadržaj godišta	287

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvjezdrom

Slika na naslovnoj stranici

Pumori (7145 m) zapadno od Everesta Foto: Ing. V. Mesarić

Tisak naslovne kolor slike: NIŠRO Varaždin

Mount Everest okupio 3500 Zagrepčana Planinari osvojili i »Lisinskog«! Više od tisuću ljudi ostalo pred zatvorenim vratima

Deveti listopada 1979. ostat će zapamćen u našim planinarskim analima po neviđenom događaju: Kao što izbor iz novinskih naslova na čelu ovoga izvještaja pokazuje, toga dana skupila se golema masa planinara u velkoj dvorani »Lisinskog« da vidi i čuje naše osvajače Everesta. Prepuna dvorana, prepuni prolazi među redovima sjedala, više od tisuću ljudi koji nisu mogli ni ući u dvoranu, ispunilo je oduševljenjem svakog pravog planinara. Nismo ni slutili da nas toliko ima, da smo tako jaki. Bila je to senzacija za Zagreb, za upravljače »Lisinskog« i za organizatora predavanja. Evo nekoliko novinskih citata koji o tome rječito govore:

»Zagrebačka priredba Everest 79 mogla se organizirati i u velikoj Sportskoj dvorani, ali bi i ona sigurno bila prepuna! Izazvala je nezapamćen interes i posjet. Nikada još u velikoj dvorani »Lisinskog« nije bilo više posjetilaca do te večeri: dvije i pol tisuće! A više od jedne tisuće ostalo je pred dvoranom čija vrata su zaključana petnaest minuta prije početka priredbe.« (Večernji list 11. listopada).

»Je li dvorana Lisinski ikad to doživjela? Petnaestak minuta prije početka priredbe — vrata dvorane su zaključana! U velikoj dvorani okupilo se više od 2500 ljudi, prijatelja planinarstva, a upravitelj Koncertne dvorane

našao se u muci: brinuo je o sigurnosti mnoštva koje je nagrnulo u dvoranu puni sat prije početka predstave. Odlučivalo se brzo i, već se odmah znalo, mnogi će nepravedno završiti ispred zaključanih vrata. Ali, drukčije nije išlo. Pred vratima je ostalo više od jedne tisuće ljudi koji su željeli vidjeti kako je tekao, prema riječima predsjednika SIV-a Veselina Đuranovića prilikom odlikovanja naše ekspedicije »... vjerojatno najveći uspjeh jugoslavenskog sporta uopće.« (Vjesnik 11. listopada)

Najbolju reportažu o tom velikom događaju donijele su zagrebačke Sportske novosti u broju od 11. listopada i zbog toga je u cijelosti reproduciramo u ovome broju NP.

Citiramo Večernji list od 11. listopada: U Planinarskom savezu Hrvatske razgovarali smo s tajnikom Nikolom Aleksićem, koji nas je, i sam iznenaden zanimanjem za priredbu, već u prvoj rečenici razgovora zamolio da prenesemo ispriku svima koji nisu mogli vidjeti i čuti priredbu, ispriku koja se posebice odnosi i na sve one koji su čak i autobusima doputovali, a ostali su pred zaključanim vratima. U ovom slučaju ne možemo reći ništa konkretno, rekao nam je tajnik, ali PSH je ovim izvanrednim odzivom obavezan prema svim prijateljima alpinizma da priredi još bar jednu takvu priredbu.

Dvorana Lisinski puna planinara

Tu obavezu PSH je i ispunio: dana 28. prosinca, u povodu Dana dvorane »Lisinski«, ponovljena je priredba i — što je potrebno spomenuti — ulaz je bio besplatan, zahvaljujući susretljivosti uprave dvorane.

Ovom prilikom valja izraziti posebnu zahvalnost svima koji su pomogli našu akciju: SFK Hrvatske koji je snosio troškove priredbe, Helgi Vlahović koja je volonterski obavila posao voditeljice programa, Vladimиру Jagariću koji je snosio najveći dio organizatorskih poslova, upravi Dvorane »Lisinski« koja je pokazala neobično razumijevanje za planinarsku organizaciju, delegaciji Planinske zveze Slovenije koja brojnim sastavom odala priznanje našoj organizaciji, i vodi ekspedicije Everest 79 Tonetu Škarji koji se odazvao da sudjeluje u programu. (Cijenimo

i zahvalni smo mu za ocjenu priredbe: »Od vas možemo učiti kako se organiziraju predavanja«). A posebnu zahvalnost i priznanje valja odati svim posjetiocima, i onima u dvorani i onima koji su ostali napolju, na izvanrednoj discipliniranosti, osobito u kritičnim časovima zaključavanja dvorane. Iako su s pravom bili razočarani i osjećali se prikrivenima, pokazali su puno razumijevanje za nastalu situaciju i — što je osobito impresioniralo upravljače »Lisinskoga« — nije bilo nikakvog incidenta kakvi su neminovni u sličnim prilikama.

I na kraju veliko hvala novinarima koji su priredbi dali pun publicitet i tako se uključili u naša nastojanja u planinarskoj propagandi.

Tekst: **Željko Poljak**

Slika: **Miroslav Ambruš-Kiš**

Veliko planinarsko hvala

VILKO LUNCER

ZAGREB

U utorak, 9. listopada 1979. Zagreb i Zagrepčani pozdravili su na jedinstven način, iskazujući upravo nevjerojatno zanimanje, članove naše ekspedicije na Mount Everest 1979: Toneta Škarju, Stana Belaku — »Šraufa«, Stipu Božiću i inženjera Vladimira Mesarića — »Dadu«. Velika dvorana »Vatroslav Lisinski« bila je premala da prima sve one koji su »živo« željeli vidjeti osvajače »krova svijeta«. Desetak minuta prije 19 sati sva su sjedišta (a ima ih 1700) u dvorani već bila zaposjednuta! Ljudi su se tiskali i sjedali na prostore između redova. U vrijeme zakazano za početak svečanosti, nekoliko je stotina Zagrepčana ostalo razočarano ispred zatvorenih vratiju palače »Vatroslav Lisinski«.

Mjesta više nije bilo!

U dvorani, voditeljica programa Helga Vlahović rekla je prepunom gledalištu: »Dragi posjetiocci, dragi prijatelji sporta i alpinizma, naši prijatelji iz dvorane »Vatroslav Lisinski« odgovorni za sigurnost malo su zabrinuti. Dvorana nikada do sada nije bila ovako puna. Molimo vas stoga da se s prostora između redova pomaknete prema galeriji iz razloga sigurnosti i vaše osobne zaštite...« Odjeknuo je pljesak, ali — nitko se nije htio pomaći s već »osvojenog mjesta!«

U takvoj situaciji, svaki je pedalj prostora postao dragocjen, gotovo poput svake stope gore, u Himalajama, na 45-dnevnom putu naših sportskih i alpinističkih junaka na vrh Mount Everesta.

Gоворили su vođa ekspedicije Tone Škarja, njegov zamjenik i jedan od osvajača vrha, danas već legendarni slovenski »lovac« visina iznad 8000 metara Stane Belak — »Šrauf«, Splitčanin Stipe Božić koji se zajedno s Belakom i nesretno poginulim vođom Šerpa

Ang Phuom uspeo na Mount Everest u drugoj našoj »navezzi«, te Zagrepčanin inženjer Vladimir Mesarić, također zasluzni i istaknuti član ekspedicije.

Helgu Vlahović je zanimalo kako se Splitčanin Stipe Božić, čovjek s razine mora i Marjana, odlučio da postane alpinist, proslavljeni penjač i osvajač vrhova. Stipe je odgovorio: »Dalmacija nije samo more. Dalmacija je more i — kamen. Eto, valjda je taj kamen utjecao na mene, na nas, na našu aktivnost, da se bavimo alpinizmom.«

Kako se Stipe Božić osjećao 15. svibnja 1979. na vrhu Mount Everesta?

»Osjećao sam se baš onako kako to svaki od nas sada zamišlja.«

Što će Stipe osvajati sutra, nakon što je već stupio na 8848 metara visoki »krov svijeta«? Sto još može i želi osvajati?

»U životu ima i drugih vrhova, osim onih planinskih!«

Nije li Božiću, penjaču, njegova kino-kamera bila svojevrsno opterećenje, teret na posljednjim, najtežim metrima do vrha?

»Da, kino-kamera je opterećenje, ali ja sam pretpostavljao da će ono što njome budem snimio kasnije pričinjavati radoš ne samo meni, nego i vama. Danas vidim da se u tome nisam prevario« — odgovorio je simpatični i skromni električar splitskoga »Pomgrada« svojim dubokim muklim glasom, prije nego što ćemo gledati, uz njegove jezgrovite komentare, i fascinantni, uzbudljivi 45-minutni film o pohodu na Mount Everest — film što ga je on snimio a danas već ima vrijednost jedinstvenog dokumenta o ljudskom podvigu bez presedana u povijesti jugoslavenskog sporta.

Tone Škarja je govorio i o međunarodnom značenju naše ekspedicije, o tome da su baš Jugoslaveni prvi uspjeli osvojiti »vrh svijeta« novim, petim pravcem, preko takozvanog Zapadnog grebena. »Svi su naši alpinisti na tom putu imali podjednake mogućnosti, podjednake obaveze i prava, svi su imali svoju šansu, ali na vrh su na kraju, ipak mogli samo neki od njih, ne svi. Ipak, svi smo bili izvršioci našeg planinarskog pokreta, našeg sporta... Ponosan sam što sam vodio takve momke kao što su ovi ovdje, a ima ih i više, i svi su oni jednako zasluzni«, rekao je Tone Škarja.

Stane Belak — »Šrauf« opisivao je stravičnu noć silaska poslije osvojenog vrha: »Za nas troje, za Stipu, za Ang Phua i mene ostalo je tada samo još jedno, životno pitanje: preživjeti nakon trijumfa ili poginuti, ostati u planini zauvijek. Bili smo u gori 24 sata, temperatura se spustila na minus 40 stupnjeva Celzija, vjetar je puhalo jačinom preko 100 km na sat. Da, bila je to strašna noć, noć koju ćemo pamtitи dok budemo živi. Slijedećeg jutra, u silasku, dogodila se tragedija. Naš drug, voda Šerpa Ang Phu se okliznuo, pao u provaliju i poginuo...«

Inženjer Vladimir Mesarić komentirao je svoje dijapositive koji su snažnije od bilo kakvih riječi svjedočili o »pozadini« ekspedicije, o dugom putu do ledenjaka Khumbu, postavljanju baznog logora i pet logora u

podnožju vršne piramide, o suradnji penjača i nosača, o Serpama, o teškom životu u planini, o dva mjeseca složne i uspješne ekspedicije.

Škarji, Belaku, Božiću i Mesariću obratili su se i predsjednik Konferencije SFK Hrvatske dr Slavko Komar i predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske Božidar Škerl. Doktor Komar, naš bivši ambasador u Indiji i Nepalu, koji i sam dobro poznaje Himalaje, nazvao je alpiniste »herojima planina i herojima našega sporta«, nagradivši ih u ime SFK Hrvatske kristalnim vazama. Božidar Škerl je govorio o 105 godina organizirane planinarske aktivnosti u Hrvatskoj, čija organizacija ide u red najstarijih u svijetu, darovao je Božića i Mesarića zlatnim značkama PSH, a svima je izrekao: »Veliko planinarsko hvala.« Za udio u ekspediciji posebno su nagrađeni i Planinska zveza Slovenije i Planinarski savez Hrvatske, čiji su članovi Stipe Božić i inženjer Vladimir Mesarić.

Zagrepčani su se te večeri iskazali na najbolji mogući način. Njihovo spontano, srdačno, golemo zanimanje za osvajače Mount Everesta nadmašilo je sva očekivanja, izašlo iz svih uobičajenih okvira interesa za neki sportski pothvat, a česti, gromoviti pljesak bio je izraz divljenja i priznanja.

Bio je to i dio naše zajedničke zahvalnosti svim junačkim alpinistima, jugoslavenskim osvajačima Mount Everesta 1979. godine.

Golubice bijela, što si nevesela...

BRANKO ŠKROBONJA

RIJEKA

Golubice bijela, što si nevesela...

Glasovi su dopirali kroz noć. Osjećali smo ih negdje ispod nas. Dolazili su od mora. Neusklađeni i nejednaki. Ali bili su to prvi ljudski glasovi nakon dvodnevne velebitske sanoće.

Sada su nam služili za pravac kretanja, kao putokaz u mrkloj noći bez mjeseca. Znali smo da smo blizu, da je kraj dugom pješačenju. Već duže vrijeme pratilo nas je usamljeni pasji lavez iz Došen Drage. A prije toga ništa osim muklog zvuka odronjenog kamena koji smo, ne kontrolirajući korake, odronjavali nogama s puta.

Bježali smo žustrim koracima s Velebita koji je sklopio svoje mračne ruke nad nama. Bilo je iznimno toplo za kraj listopada, nebo se uresilo zvjezdama, jasno su se octavala svijetla Dinjiške i još nekih mjesta na Pagu, pratili smo usamljenog ribara što je upalio »sviće« nasred Velebitskog kanala. Zamjećivali smo sve to u rijetkim trenucima predaha, oslonjeni o neki kamen, dopustivši očima da

se na čas podignu s puta gdje su pažljivo pratile krug baterijskog svijetla i korake.

Bježali smo s Velebita napuštajući njegove turobne i mračne šumetine prepune otpalog bukvinskog lista; napuštajući njegove proplanke ožutjele od usahle trave; napuštajući njegove silne vjetrove i hladne bure; napuštajući njegova skromna skloništa, njegove studeće i rijetke izvore; napuštajući bjelinu njegova uzavrelog kamena; napuštajući njegove velikodusne vidike na more i kojekuda razbacane otoke; napuštajući njegovu Degeniju velerbiticu, njegove medvjede, vukove, zmije i preostale ljude. Bježali smo k moru koje smo s toliko divljenja čitavog dana gledali, pa čak i sinoć kroz prozor, sjedeći za stolom u kuhi-nji Gojtanova doma. Bježali smo putem koji su vrijedne ruke izgradile prije 40 godina za ljubitelje planine. Polupećinu Peć nismo razgledali, iako je bila samo 3 minute od staze, jer nije bilo vremena, noć je bila na rame-nima, a oči su već širom upijale posljednje zrake izgubljenog sunca negdje za Pagom. Bježali smo, jer se bježati moralо.

.....

Naprtnjače su ležale kraj nogu. Leđa smo grijali oslonivši se na zid čekaonice. Ruke nestadoše u džepovima, baterijske lampe ugasnuše, pošteno odradivši svoj posao. Svo petero smjestili smo se jedan uz drugoga, opruživši noge po tvrdom asfaltu Jadranske ceste. Svjetla rijetkih vozila osvjetljavala su nekoliko krovova usnulog Lukovog Sugarja. Čekali smo autobus.

Sa silaskom na cestu naša je pjesma utihнуla. Već pomalo promrzli potencijalni autobusni putnici koji su ovdje čekali autobus za Rijeku, dobili su novu mogućnost da si prekrate dosadno čekanje, dobili su nas!

Bili su razočarani saznanjem da nismo krijevoloci (»mi smo vaša svjetla pratili od vrha planine!«), ali su navalili da im opisujemo svaki kamen kojim smo prošli. Jer prošli smo preko njihove planine, preko planine uz koju su nosili breme opskrbljujući svoje majke, očeve i djedove hranom, a niz koju su nosili sir i ostale mlječne proizvode. Prošli smo preko planine u kojoj nisu bili već mnogo godina (»Ha, druga su vremena sada, sinko!«). Opustjela su ognjišta, otpala su izlizana vrata, urušio se dotrajali krov, samo još stoji kamen na kamenu odupirući se i vjetru i vodi i ljudskom zaboravu. Rekli smo im da im stanovi u Bukovoj dragi još dobro izgledaju, da nema puno korova, i da krov i vrata još čvrsto stoje (»E, sinko, i muka i jad su u njih ugrađeni«).

Radovalo nas je da autobus iz Zadra mora stići za desetak minuta. I stigao je, ne zastavljajući se. Kao i onih četiri koliko ih je prošlo u posljednja tri sata od kako naši novi znanci čekaju.

I ponovo se začulo:

Golubice bijela, što si nevesela...

Upravo, kada su se u vagonu napokon osjetili rezultati grijanja, morali smo ga napustiti. Gospic nas je dočekao hladan i pospan. Uši su nestale pod kapama ili kapuljačama, zakopčala se i ona dugmad pod vratom koja se rijetko dira, ruke ugurasmo duboko u džepove. Grijali smo leđa otežalim naprtnjačama. Žustrim korakom prošli smo poprijeku kroz grad na autobus za Divoselo. Ali, na autobusnoj stanicu nema tog autobusa.

— Molim vas, vozi li autobus za Divoselo?

— Koliko vas ima?

— Pet.

— A, onda će voziti.

Imali smo svoj autobus do Pijevca. Velebitu smo prišli za samo osam dinara po čovjeku. Čak ni naprtnjače nisu platile svoj prevoz.

Nakon četverosatnog, ne suviše žustrog pjenjanja, bili smo na cilju. Kamena, jednostavna zgrada Gojtanova doma na Visočici bila je pred nama. Pažljivo smo je zagledali sa svih strana. Sve je bilo zatvoreno. Ali ne i zaključano! Odgurnuvši poveći kamen otvorili smo pritvorena limena vrata i ušli.

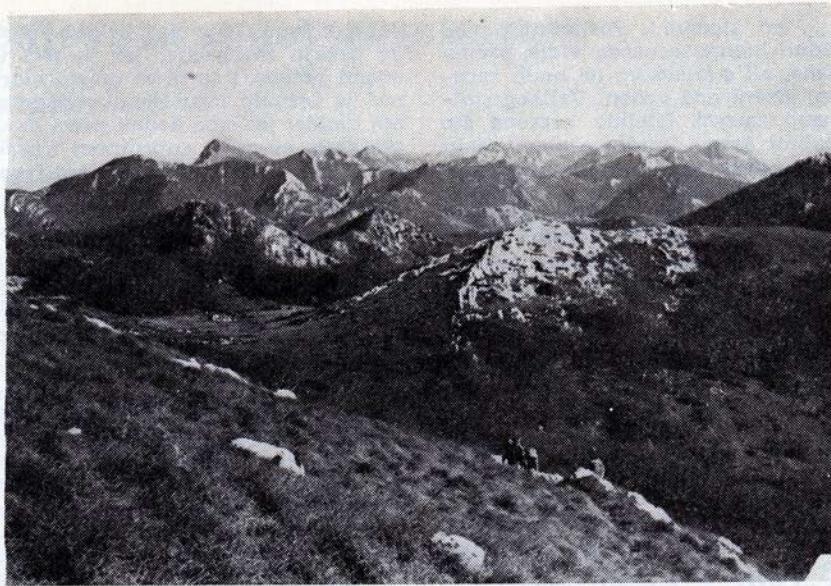
Kada netko očekuje da će noć provesti u skloništu te se tako i opremi, a nađe na potpuno opremljen dom, mora se ugodno iznenaditi. Takva ugodna iznenađenja nismo bili spremni dočekati na Velebitu. A Dom je bio uredan, sve čisto i spremno, na krevetima složene deke i plahte, pokraj štednjaka složena suha drva, oprano sude, uredno složena hrana.

Svakog smo časa očekivali domara, ali nije došao. Bili smo sami u domu. (U toku noći došla je skupina zadarskih planinara, ali se s njima nismo ni vidjeli jer smo otišli prije njih). Uskoro je plamtjela vatra u štednjaku, kuhalji smo ručak. Bilo je ugodno. Dom je nakon sedmodnevne osamljenosti opet oživio. Brujali su glasovi, sunce je ispunilo sve sobe kroz otvorene prozore, iz cisterne se ponovo izvlačila voda.

Vjetar mi je ponovo podigao šešir s glave, opet sam rukama morao držati krajeve. Sjedili smo uz izvaljeni trigonometrijski stup na vrhu 1616 metara visoke Visočice. Pod nama Ličko polje podijeljeno željezničkom prugom i cestom. Veća nakupina zgrada upućuje nas da je to Gospic. Tamo negdje nisko započeli smo ovo jutros.

Vaganski vrh tražimo među svim vrhovima. Uz pomoć Vodiča određujemo imena i ostatim vrhovima. Pokušavamo pratiti put za Bandan i Štirovac. No, više nas zanima druga strana prema Trošeljevom vrhu, to nas sutra očekuje. I dok na sjevernoj strani, pod samim vrhom, sunce tek sada otapa nakupljeno inje na klekovini, prema jugu bludi pogled preko brojnih kukova i vrhova sve do mora. Tamo negdje nisko će se sve ovo sutra na večer završiti.

Vraćam se u Dom lagana koraka. Lazo je otrčao noseći djevojkama granu punu iinja (što ne znači da im ju je i donio) a ja sam, koristeći se zavjetinom, uživao u razgledu. Crveni, vjerojatno obnovljeni krov Gojtanovog doma značio je sigurnost za ovu noć. Iz dimnjaka se dimilo, dim znači život. Dim je izlazio prilično okomito ostavljajući kratkotrajan trag na plavom nebnu. Koliko velebitskih proplanaka, udolina, prevoja, ravni, uvala i vrhova traži ovakav dim, koliko velebitskih puteva nije posjećeno i koliko velebitskih vidika nije trošeno jer nema takvih dimova. Odajmo priznanje gospičkim planinarima za trud i zalaganje, za sve one kilometre pređenog puta s novim prozorom, s novom plahtom ili novim loncem na ledima (iako bi mogli staviti barem kvaku ili kračun na ulazna vrata da se mogu noću iznutra zatvoriti), jer da ima više takvih planinara bilo bi i više dimova iz planinarskih dimnjaka.

Vidik s Velikog Stolca prema Visočici

Foto: B. Škrobonja

Pružio sam se u pravcu zapada. Preko izutih nogu i vunenih čarapa promatram sunce što sigurno zalazi. Sakupljam posljednje zrake grijući se još malo. Leđa osjećaju hladnoću kamenog zida postavljenog tu još 1929. i obnovljenog 1962. godine. Ali nedam se! Sjedim na cjepanici i čitam »Velebitskim stazama«. Prava knjiga na pravom mjestu. I tek u riječi, povećavaju se stranice u lijevoj ruci. Hvala druže Rukavina na toj knjizi, hvala na riječima koje niste uzalud utrošili opisujući Velebit, hvala i u ime onih koji to još nisu pročitali, ali neka, ima nas koji i dva puta čitamo.

I neka mi oproste drugovi iz PD »Visočice« što sam potrošio i koju svijeću više, jer teško je čitati uz samo jednu svijeću.

Sjedimo za stolom i doručkujemo. Naprtnjice su već spremljene za nastavak puta, uzice na cipelama su ponovo čvrsto stegnute, dom je uređen. Pijemo posljednje gutljaje čaja. U tišini. Sakupljeni na jednoj strani stola. Ali nismo sami. S druge strane stola pažljivo nas prate dva mala oka. Došao je vidjeti kto to remeti njegov jutarnji mir. Neupućeni bi rekli — vidi vjeverica! Plašljive su rekle — ajme, pacov! Ali mi smo znali da je to obični Glis Glis, dugačak do 30 cm, pokriven mekim gustim krznom, odozgo sivkaste a odozdo bjelkaste boje, mali proždrljivi sisavac iz porodice glodavaca, ipak poznatiji kao običan puh. Skočili smo, ali bio je brži. Nestao je u svojoj stalnoj rupi na zidu ispod stalaže. Stanodavac se ipak pojavio!

Ležali smo na Velikoj poljani, na travnatom rubu pod Trošeljevcem. Zavalili smo se u su-

hu travu ne obraćajući pažnju na oštре travke koje su se zabadale u leđa. Dopustili smo si gutljaj vode — prvi od Doma na Visočici. Sunce je već bilo visoko skočilo. Gledali smo Dom »tu preko puta nas«. Bio je skriven u sjeni Visočice, ali su ga odavali crni kvadrasti prozori.

Odahnuli smo kada smo ugledali sunce. Iza nas je ostala grozna crna šuma, prepuna lišća i trobridnih orašića — bukovog ploda, i staba s novom markacijom. Još u knjizi »Velebit« Željka Poljaka iz 1969. piše da taj dio uzdužnog markiranog puta valja smatrati privremenim i da još očekuje svoje konačno rješenje. Pod prvo, to nije nikakav put, ali zato izgleda da je konačan. Pa neka mu bude, ali drugi puta će ipak probati po njemu ići na dolje, u suprotnom pravcu.

Neprimjetno smo izašli na primorsku stranu Velebita. Nestalo je tmurnih šuma i puta izgubljenog u lišću. Zaobilazimo rijetko raslinje tražeći put (i markaciju) u travi. Prevladava kamen, krš. Koliko puta smo zagledali taj krš prolazeći magistralom za Zadar. A sada smo tu. Ali nije to onaj pravi velebitski krš. Nema one vrućine, sparine kada se sve upari, kada zrak miruje a zmije plešu svoj ples. I sada je tiho (tek na prevoju bura digne glas), ali je vrlo ugodno za hodanje.

Zurimo uzdužnim putem od Jelove ruje ka Šugarskoj dulibi preko Malog stolca. Uspinjemo se k Velikom stolcu pogledavajući često na sat i preračunavajući vrijeme. Teško da ćemo za dana stići do Jadranske magistrale. Žuri nam se.

A onda odjednom zastajemo... sjedamo. Vrijeme i žurba su izgubljeni, minute su za-

postavljene... mi gledamo. Posljednjih pola sata neprekidno imamo otvoren vidik prema moru i otocima, ali s izlaskom na malu zarađan na južnoj strani pod vrhom Velikog stolca, morali smo zastati. Bjelina kamena što nestaje u dubini jasno izražava plavu boju mora. A ono je mirno. Pod nama se protegnuo Pag, stisnuto se Velebitski kanal, razasuli se otoci Molatske skupine, za razliku tome zeleni se Ravni kotari. Sunce se prelama upravo preko Virskog mosta, nekakvo plovilo prolazi Ljubačka vrata odvajajući Pag od kopna usprkos elegantnom mostu što se propeo nad njim. Uzalud vrtim fotoaparatom tražeći pogodan kut — sunce udara pravo u objektiv. A vremena nije bilo za čekanje da se sunce pomakne.

Na Ripištu smo skrenuli donjim, prvomarkiranim putem za Oštarije. Moramo se prebaciti na morsku stranu, ka najnižoj točki kod Peći, gdje se odvaja put za Lukovo Sugarje. Ispočetka se opet gubimo kroz bukovu šumu, kližući se po nakupljenom lišću. Ali ne brine nas ni šuma ni lišće, pa čak niti vrijeme kojeg nemamo dovoljno — brine nas markacija koje naprosto nema. A moralu bi biti! Blijedi ostaci crvenih krugova na rijetkim stablima vode nas puna dva sata do Peći. Prolazimo (pronalažimo) Mali i Veliki Jasenovac (iako put prolazi samo kroz Mali) i Bukovu dragu. Samo saznanje iz Vodiča upućuje nas da smo ipak na dobrom putu. Na povećem kamenu pronalažimo (začudo) dobro očuvan tekst: Velebitski planinarski put, Planinarski savez Hrvatske 1968. godina. Iz toga zaključujemo kolik je vijek trajanja markacije. Prolazimo izgubljenim stazama kojima niti čovječja, niti ovčja, niti kožja nogu nisu dugo kročile. Bit će da tu ni vuk od straha ne zalazi.

Sve su oči pažljivo pratile ostatke puta i markacije, posebno gledajući na križanjima. Znam da je novi put preko Raminog Korita i krači, i da ne gubi na visini, ali trebalo bi obnoviti i markaciju preko Peći, tim prije jer je to najkraći prilaz Šugarskoj dulibi i tom dijelu Velebita s morske strane.

Kada smo napokon kod Peći izbili na turističku stazu što vodi iz Lukovog Šugarja, o-

dahnuli smo. Nije nas brinulo što nas daje ne čekaju markacije, jer je put vrlo dobar (uspit rečeno, i to bi se moglo markirati), ali nas je brinulo izgubljeno vrijeme na predejnoj dionici jer smo hodali puna dva sata, a za prelazak staze u suprotnom pravcu (što je stalni uspon) predviđeno je sat i po vremena.

Morali smo požuriti k moru.

Dajući lijevi žmigavac kamion je izašao s autobusnog stajališta i krenuo put Karlobaga. Mlijeko i mlijeci proizvodi Zadarske mljekare putovali su svojim potrošačima u središte ličkog primorja.

Da meni netko stopira u pet i po sati ujutro na pustoj cesti, ne znam bih li mu stao. Ali, eto ima dobrih i hrabrih vozača. Potrpalo se nas troje vozaču u kabinu. Naglo probuđenom, trebalo mi je neko vrijeme da shvatim gdje sam, da iskočim iz vreće za spavanje, da navučem gojerice, da pokupim sve svoje »krpice« (onako, pod ruku) i da uskočim u vozilo. Vjerovao sam da nisam ništa ostavio jer sam još sinoć (prilikom odlaska na »spavanje«) sve pripremio za naglo napuštanje Lukovog Šugarja — ako koji autobus ipak stane.

Mogu priznati da sam dobro spavao. Kada smo izgubili nadu da će se neki autobus ipak zaustaviti, odlučili smo leći. Prostro sam vreću (ne pitajte gdje), stavio sam ruksak pod glavu, kapuljaču na glavu, pripazio sam da mi noge ipak ne vire preko žute crte što označava rub Jadranske magistrale, i zaspao.

Do Karlobaga se razdanilo, a Lukovo Šugarje napustili smo po mrklom mraku. A tako sam silno želio da sagledam put kojim smo se spustili sinoć navečer.

Nema druge, jednom ću tuda morati proći i danju.

Samo ne znam hoće li me i onda voditi pjesma:

Golubice bijela, što si nevesela...

....

Korženjevska u pet stepenica

BRANIMIR MALTARIĆ
SARAJEVO

Prva stepenica: novac

Žalosno je da opis jednog vrijednog sportskog dostignuća i ujedno divnog osobnog doživljaja moram početi od novca. A moram tako jer je nedostatak sredstava bio najteža prepreka do vrha Korženjevske visokog 7105 metara. Utrošili smo dane i dane obilazeći pragove planinarskih saveza, radnih organizacija, novinskih predstavništava i stručnih institucija. Postali smo »daktilografi prve kategorije« tipkujući molbe, dopise i zahtjeve za pomoć. Na kraju, kada smo iznervirani, umorni i razočarani utvrdili da ipak imamo približnu sumu, Mujo je duhovito primijetio da smo za ta četiri mjeseca mogli više zaraditi proseći na ulici.

Priznajem da smo pogriješili što smo se u nevrijeme obratili SIZ-ovima i SOFK-i Republice i grada. Upravo je bio otvoren prelazni rok (čitaj: pijaca) fudbalera, pa su blagajne ovih inače »brižnih« organizacija iznenada ostale prazne.

Ipak, naišli smo na svesrdnu pomoć naših matičnih planinarskih društava »Željezničara« i »Bukovika«, te radnih organizacija »Vranice« i »Unioninvesta«, kao i nekih institucija, pa smo sakupili oko dvije trećine sredstava. Ostatak nam je posudio PS BiH uz dogovor da po povratku izmirimo svoje dugove.

Na put smo krenuli 12. 7. s aerodroma Sarajevo ispraćeni najboljim željama naših prijatelja alpinista i pomalo grčevitim zagrljajima najbliže rodbine. Hamo, Raka, Alija i Erol, članovi Prve bosanskohercegovačke ekspedicije Pamir 76, poželjeli su nam samo jedno: Korženjevsku, naš zajednički dug.

Druga stepenica: Sovjetski Sport-komitet

U prijatnom razgovoru s drugom Monastirskim u recepciji hotela »Ukrajina«, blještavoj od pozlata, teških lustera i draperija socbaroknog stila, doživjeli smo olakšanje nakon njegove izjave da nema zapreka da se nas dvojica odvojimo od grupe i pokušamo uspon na Korženjevsku. Kada vam to kaže načelnik logora Pamir 79 i jedan od glavnih u Sovjetskom sport-komitetu, onda je to riješena stvar.

Treća stepenica: Jure

Nije bilo lako ni nama ni našem vodi Juri Ulčaru, iako smo još u Jugoslaviji razgovarali o mogućnosti odvajanja. On je snosio punu odgovornost za sve ljude i morao je imati uvid u njihov rad i ponašanje. Našim odvajanjem izgubio je mogućnost kontaktiranja jer logore Jazgulem, kamo je grupa išla, i

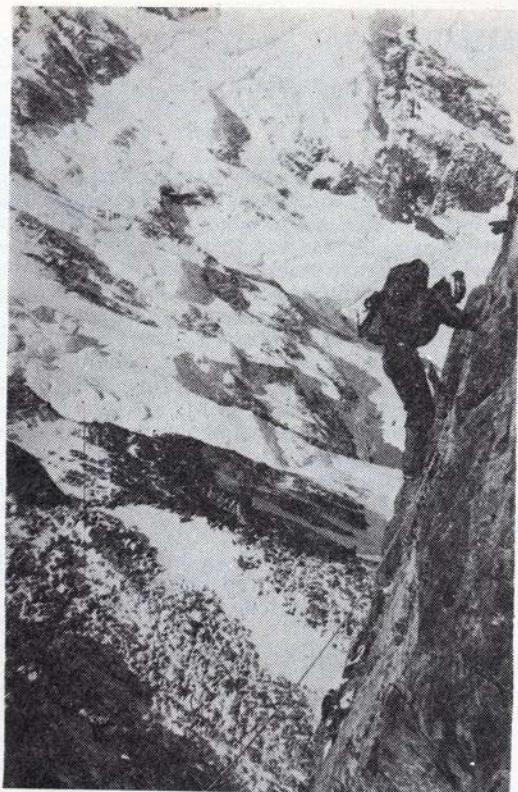
Fortambek gdje smo nas dvojica imali bazu, razdvajalo je 45 minuta leta helikopterom. Drugih problema nije bilo. Svojim odlaskom nismo penjački kvarili grupu jer smo predstavljali zaseban navez, a nismo ni značajno okrnjili njezinu brojnost. Sa druge strane prihvatali smo odgovornost za svoje postupke. Istatkli smo da iza naše želje stope želje svih članova Prve bosanskohercegovačke alpinističke ekspedicije Pamir 76 i želje PS BiH i grada Sarajeva. Našim uspjehom na Korženjevskoj krunisao bi se ogroman napor uložen u bosanskohercegovačkog prvijenca ekspedicionizma, koji se sticajem nesretnih okolnosti nije okončao na vrhu.

Jure je imao razumijevanja za sve ove argumente i dao nam saglasnost. Dana 17. 7. rastali smo se srdačno od prijatelja iz Slovenije, poželjevši jedni drugima uspjeh.

Četvrta stepenica: Aklimatizacija

Ovaj put sam bio oslobođen psihološkog šoka prvog susreta s visokim planinama, pa sam mogao trezvenije zaključivati i u početku pomagati Muji. Taj šok je zaista neminovan, a izaziva ga euforija prvog susreta s grandioznim vrhovima, koji su potpuno izvan našeg iskustva. Kasnije, u teškoćama uspona, to rezultira teškim psihičkim i fizičkim križama. Jedna od posljedica koja nas je 1976. godine dosta namučila bila je slaba aklimatizacija.

Sada smo od prvog dana odlučno krenuli s navikavanjem organizma da bez protivljenja balansira po ubilačkoj žici nedostatka kisika. Najprije smo posjetili bistu Petrovskog na istoimenom vrhu visokom 4700 m i noćili 200 m niže. Sutradan smo sjurili nazad u logor Ačik Taš na topli doručak. Dva dana kasnije i stotinjak kilometara dalje savladivali smo stijene i snijeg Vrbljuta i dobro zamoren postavili šator na 5200 m. Već rano poslije podne, nakon obilnog ručka, pokušavamo dremuckati. Nerazdvojna prijateljica visine — glavobolja — uspjela je da nas održi budnim veći dio noći. Sutradan smo sišli nazad u logor Fortambek na 4000 m, usput popravljajući pričvršćenu užad. Načelnik logora, Alek Sergejević, posebno nas je zamolio za to, ier smo bili jedan od prvih naveza koji prolazi grebenom Burevjesnika ove godine. Sami smo izbjegavali korištenje ove oštećene užadi iako smjer nosi visoku alpinističku ocjenu 5B. U logoru nam je načelnik Alek srdačno čestitao i, zatim, očitao bukvicu što ne ponesemo radio stanicu. Obaveza svačake grupe je da na bilo koji uspon nosi ručni primo-predajnim i da se tri puta dnevno javlja bazi.

Prečnica u grebenu Burevjesnika

Foto: M. Mulaosmanović

Nakon dva dana odmora krenuli smo istim putem na vrh Paraštustjeva visok 6100 metara. On je završetak grebena Burevjesnika i početak Velikog firnovog platoa dugačkog 12 km, koji otvara put vrhu Komunizma (7495 m). Ovaj put smo išli iznenadjuće dobro. Za svega 9 sati hoda i 2 sata odmora stigli smo na mjesto bivaka. Uzrok brzom napredovanju bila je pravilna dotadašnja aklimatizacija. Noć provedena na bivaku dvadesetak metara od vrha Paraštustjeva ostala nam je nezaboravna. Imali smo šator za koji bismo dobro promislili i na more da ga ponesemo. Na našu nesreću ove noći doživjeli smo najjači vjetar za svo vrijeme boravka u Pamiru. U divljim naletima napuhivao je šator poput dječijeg balona. Svaki smo čas očekivali da tanki najlon prsne. Do ponoći smo na smjenu držali konstrukciju šatora. Kad smo bili već potpuno iscrpljeni i očajni, vjetar se smirio. Odahnuli smo i nekoliko sati proveli u nemirnom polusnu. Ujutro smo za svega 4 sata sjurili nazad u logor.

Ovako uspješnom aklimatizacijom širom smo sebi otvorili vrata prema Korženjevsкоj.

Peta stepenica: Uspon

Za dan i pol odmora, koliko nam je preostalo nakon posljednjeg aklimatizacijskog uspona, upoznali smo svoje buduće partnerne, sovjetske alpiniste Mišu i Aleku. U razgovorima i iz logorskog fotoalbuma saznali smo dosta o smjeru Budanova kojim ćemo pokušati doći do vrha Korženjevske. Treći član sovjetskog naveza, Žora Karepanov, čekao nas je u logoru Jezero na ledeniku Moskvin. Njega vrlo dobro znam s uspona iz 1976.

DNEVNIK ALPINISTA BiH U EKSPEDICIJI PAMIR 79

Kao što je poznato, Prva bosanskohercegovačka alpinistička ekspedicija Pamir 76 imala je za cilj osvajanje vrha Korženjevska u području SZ Pamira. Snježna lavina sprječila je osvajanje vrha, kada su dva člana ekspedicije bila samo 60 metara od cilja. Zbog toga se kao najvređniji cilj pred članove ekspedicije Pamir 79, Branimira Matarića i Muju Mulaosmanovića, postavilo osvajanje Korženjevske. Time bi bio krunisan velik napor uložen oko organiziranja Prve bosanskohercegovačke ekspedicije. Ujedno bi to bio i skroman poen jugoslavenskom alpinizmu, jer na ovom sedamtišćnjaku nije još pobodena naša zastava.

12. 07. Polazak iz Sarajeva.
13. 07. Susret s prijateljima iz Slovenije u Beogradu i dolazak u Moskvu.
14. 07. Dogovor s načelnikom međunarodnog alpinističkog logora Pamir 79 o usponu na Korženjevsku i dozvola vode naše ekspedicije Ulčara.
16. 07. Dolazak u logor Ačili Taš (3800 m).
17. 07. Aklimatizacijski uspon na vrh Pjetrovskog (4700 m). Bivak na 4500 m.
18. 07. Silazak s Pjetrovskog i let helikopterom u logor na glečeru Fortambek (4000 m). Rastanak s prijateljima iz Slovenije.
19. 07. Aklimatizacijski uspon po smjeru Burevjesnika (5B) na vrhu Komunizma. Izlazimo na visinu od 5200 m (Vrbljut) i tu noćimo.
20. 07. Povratak u logor Fortambek.
21. 07. Snježne padavine. Odmor.

22. 07. Odmor.
23. 07. Aklimatizacijski uspon po smjeru Burevjesnika na vrh Paraštustjeva (6100 m) gdje smo i noćili.
24. 07. Povratak u logor.
25. 07. Susret sa sovjetskim partnerima za uspon na Korženjevsku. Let helikopterom u logor Jezero na glečeru Moskvin (4100 m).
26. 07. Prvi dan uspona. Pristup do 5200 m. Popodne snježne padavine.
27. 07. Drugi dan uspona. Napredujemo po smjeru Budanova (5B) do visine od 6100 m. Popodne snježne padavine.
28. 07. Uspon kroz najteži dio stijene i bivak na 6500 m. Popodne snijeg.
29. 07. Prolazak velikih snježnih polja. Velika opasnost od lavina. Bivak na 6800 m. Popodne obilne snježne lavine.
30. 07. Savladavanje vršnog grebena za 12 sati penjanja. U 20 sati stali smo na vrh Korženjevske (7105 m). Uslijedio je spust na 6850 m i noćenje. Snažno snježno nevrijeme.
31. 07. Spust u bazu Jezero po smjeru Cetlina (5A).
1. 08. Matarić se penje na 4700 m po smjeru Cetlina i sudjeluje u spašavanju ozlijedenog češkog alpinista.
2. 08. Prebacivanje u logor Fortambek.
- 3–11. 08. Period odmora i čekanje zbog veoma lošeg vremena.
12. 08. Povratak u Sarajevo.

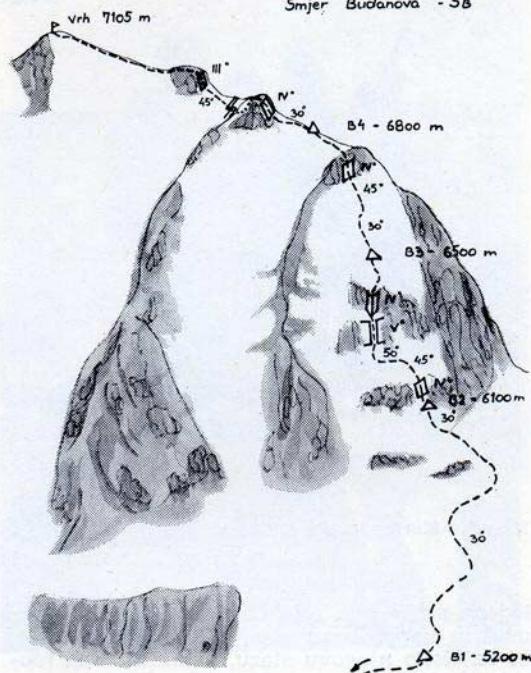
godine, kada smo zajednički dijelili napore i gorčinu »poraza«. Veza je nastavljena i održana redovnim dopisivanjem. Bučan ali i snažan helikopter Aeroflota prebacio nas je pod okrilje Korženjevske. Tih desetak minuta u letu Mujo je proveo prebacujući se s prozora na prozor, preko gomilne ruksaka i hrane, tražeći najbolji kut za snimak »našeg« vrha. Divna kruštalna vršna piramida izazivala je u meni nemir i neizvjesnost. Prepoznao sam mjesto pod vrhom gdje nas je 1976. provozala snježna lavina i prekinula sve naše napore. Sjetio sam se muka uspona, brige zbog bolesti prijatelja i negostoljubivosti ovog Pamirskog diva. Kakva nas sada iskušenja očekuju?

Dok ležimo na grubom granitu glečera Moskvin ušuškani u tople vreće, prisjećamo se desetina bivaka u našim planinama, koji su nas ovamo doveli. Prisjećamo se serije prvih ponavljanja teških sedamstometarskih uspona u Izgorjeloj grudi na Prenju, prožima nas hladnoća zimskih uspona u Velikoj kapi. Dragi su nam i svи izlasci na Čvrsnicu, Velež i Prenj, kada smo iza kišnih zavjesa samo pogledom mogli penjati planirane uspone. Prevrčući se nemirno, dočaravali smo sebi mekoću trave i miris munika »ljute« Hercegovine. Kako je to daleko!

Hladnoća jezerske vode, na kojoj se u toku noći uhvatila ledena kora, odagnala je ujutro sve ove vizije. Danas je 26. 7. 1979. godine. Svaki s dvadesetak kilograma hrane, opreme i odjeće krećemo nas petorica prema vrhu Korženjevske putem koji je otvorio sovjetski alpinist Budanov. Tim su putem prije nas prošle samo četiri grupe. Prvi dan pristupa svaldali smo 1200 m visine i nekoliko dužinskih kilometara. Planirali smo bivak na 6000 m, ali nas je Alek »spustio« 800 m niže. Naiime, dok smo prelazili glečer Moskvin, razdvjolio smo se i svako je potražio svoj put u labirint ledeni svijeta, pukotina i viseci seraka. Prvi sunčani zraci udahnuli su život ovoj rijeci leda, a njen život je često smrt za neoprezne. Nas četvorica smo brzo prešli na desnu morenu ostavljajući za sobom pogibeljnju tutnjavi i sjeli da sačekamo dugonogog Aleka. Kada je prošao pun sat, a glečer progutao sva naša dozivanja bez odgovora, krenuli smo ponovo među razjapljene čeljusti ledeničkih pukotina tražeći Aleka. Ubrzo smo ga čuli. Žora i Mišo nam objasnile da je sa njim sve u redu i da je samo malo zalutao. Videći njihova lica pomislio sam kako bi za Aleka bilo bolje da ga poklopim kakav serak nego da im izade pred oči. Ipak, uz našu arbitražu lako se izvukao. No, dva i pol sata otišla su u nepovrat.

Oko podne bijela prozirna koprena ublaži tešku modrinu neba, a zatim lepršave pahuљe dovedoće do Korženjevske tmast oblaka. Poče nevrijeme. U daljeni se još poneki vrh žario obasjan suncem, a onda nam se vidik potpuno zastre. Brzo smo podigli »Pamirku« 220 × 180 cm, i sabili se u nju nas petorica kršnih momaka. Nakon dobrog obroka potekla je nevezana priča i ubrzo prešla u pri-

KORŽENJEVSKA
Smjer "Budanova" - 58

jatno dremuckanje. Svako meškoljanje u ovom malom prostoru izazivalo bi lavinsku reakciju istovjetnih pokreta kod ostale četvorice, popraćenu burnim negodovanjem. Zahvaljujući tome svo spavanje se svelo na dremuckanje.

Jutro 27. 7. osvanulo je bez oblačka. Tek što je noćna ciča uzmakla pred prvim vatrenim sabljama izlazećeg sunca, bili smo spremni da nadoknadimo ono što je propušteno prethodnog dana. Po još uvijek lagatom terenu uspeli smo se nekih 700 metara. Dočekali su nas prvi strmi pragovi orijaške stijene koja se ispriječila između nas i vrha. Visina joj je 1000 metara. Već prvi detalji pokazivali su da ovuda nema povratka. To su uvjetovali stjenoviti skokovi težine III i IV, snježne padine nagiba 35° do 50° i penjanje u alpskom stilu bez pričvršćenih užadi. Smjenjivali smo se u vodstvu. Prve snježne pačulje dočekali smo u šatoru smještenom na uskoj polici. Žorin altimetar pokazivao je 6100 metara iznad mora. Glečer Moskvin se cio vido. Vijugao je poput autostrade dva kilometara ispod naših nogu.

Treći dan uspona je ponovo počeo žarkim sunčanim zracima. Kristali snijega palog u toku noći sada su poput dragulja mnogostrukog odražavali sjaj. Specijalne zaštitne naočare bile su nedovoljna zaštita pred bošnjem blještavilom. Novi snijeg donio je nove probleme. Probijanje kroz nanose na dugačkim poljima više je sličilo plivanju nego penjanju. Zarobljen do pojasa siplkim snijegom, bez

Na vrhu Korženjevske (7105 m)

Foto: M. Mulaosmanović

ledene podloge u koju bi zagrizli zubi dereza, prvi bi napredovao najviše 15 metara, drugi bi raščistio njegovu stazu, a tek bi treći mogao odmijeniti prvoga. Napredovali smo poput kakve matore kornjače.

Jedna snježna padina dovela nas je svojom najvišom tačkom u desetmetarski vertikalni kamen. Znali smo iz opisa da je to ključni tehnički detalj stijene. Nalazi se na visini od 6300 metara. Mujo ga je savladao bez većih naporova, iako smo ga u našoj ljestvici svrstali u teškoće V—og stepena. Kada je izašao na njegov vrh dočekao ga je strmi ledom okovani žlijeb. S dva klinia, koliko ih je još imao, nije smio dalje. Počeo je urediti osiguravalište tu gdje je bio. No, ništa mu nije polazilo za rukom. Nakon nekoliko pokušaja odustao je od zabijanja klinova. Konačno je našeg strpljenja nestalo. Mujo, ljut kao ris, nije ni pokušavao da odgovori na naše nervozne upite. Kada je počeo improvizirati osiguranje na cepinu, ugledao je dva stara klinia tako reći pred nosom. Svi smo se u trenutku oslobođili pritiska nesigurnosti. (Muji ni danas nije jasno kako je mogao da ih previdi, kada su mu bukvalno boli oči.) Još nekoliko stjenovitih skokova i dugačkih polja savladali smo za 4 sata i na visini od 6500 metara treći put razapeli naš šator.

To veče pojeli smo Mujo i ja posljednje zalogaje hrane. Bilo je svega dovoljno, osim apetita. Po prvi put sam osjetio blagu gla-

vobolju. Da bih je odmah otklonio uzeo sam tabletu Baralginu. Tko i malo zna o lijekovima, zna da Baralgin ima veze s glavoboljom koliko i Plivadon s neurednom stolicom. Posljedice su za mene bile vrlo neugodne. Nije prošlo ni dvije minute od gutanja, a već sam do pola visio izvan šatora i povraćao.

Cetvrti dan nije se mnogo razlikovao od trećeg. Za 8 sati rada syladali smo svega 300 metara stijene i polja. Osjećali smo da napori i visina prosti sišu snagu iz naših mišića. No, želja i volja za vrhom neprestano su nas održavali u pokretu. Da bismo izbjegli opasnost od lavina, na nekoliko mjesta smo nastavljali uže i tako produžavali napredovanje prve dvojice do mjesta pogodnog za osiguravanje. Bivakirali smo na 6800 metara.

Peti dan počeo je kao i svi prethodni. Činilo se kao da smo bezizlazno uhvaćeni u žljeb oštećene gramofonske ploče koja se vrti u nedogled. Kada me Mujo upitao koji je ovo dan uspona, ostavio sam ga bez odgovora. Pokušao sam se vratiti i sjetiti ali bezuspješno. Svaka čelija mozga bila je okrenuta naprijed, vrhu, blokirajući tako blisku prošlost. Posljednja dva dana gotovo da i nismo razgovarali. Svi smo bili zabavljeni sami sobom štедeci svaku kaloriju energije. Ipak sam žustro progovorio kada su Žora i Alek pogrešno ustvrdili da je vrh pred nama vrh Korženjevske. Jasno se prisjećajući fotografija i vidika na vršni greben dalekozorom, uvjerio sam ih da iza ovog vrha iznad nas dolazi još jedan, pa tek onda glavni od 7105 metara. Tako je i bilo. Ispod tog pretpostavljenog vrha, u običajeno vrijeme, oko 15 sati, podigli smo šator na zaravnjenom grebenu. Visina je bila oko 7000 metara. Dok smo još bili izvan šatora zabavljeni skidanjem derze, sunce je obasjalo greben. Gledali smo kao općinjeni širok snježni greben koji se završava elegantnom bijelom kupom vrha. Do ovog lagalog terena ispriječio se samo još jedan četrdesetmetarski stjenoviti skok. Ponesenii onim što smo vidjeli spakovali smo netom podignuti šator i krenuli dalje. Ubrzo smo zaronili u maglu i vjetar. Iako nam se vrh učinio tako blizu, hodali smo do njega punih 5 sati. Konačno u 20 sati 30. 7. 1979. stajali smo na vrhu. Sunce je već potonulo na zapadu ali su se Pamirske vrhunci još žarili. Ozareni smo bili i mi. Suze su mi se nekontrolirano kotrljale niz lice. Imao sam dojam kao da su i ovi beskrajni prostori oko nas ispunjeni našom srećom. Bio je ovo prvi bosanskohercegovački sedamti-sućnjak i najljepši poklon našim drugovima Hami, Aliji, Raki i Erolu koji su se 1976. godine borili da stanu ovdje.

Mosor i njegov heroj Vicko

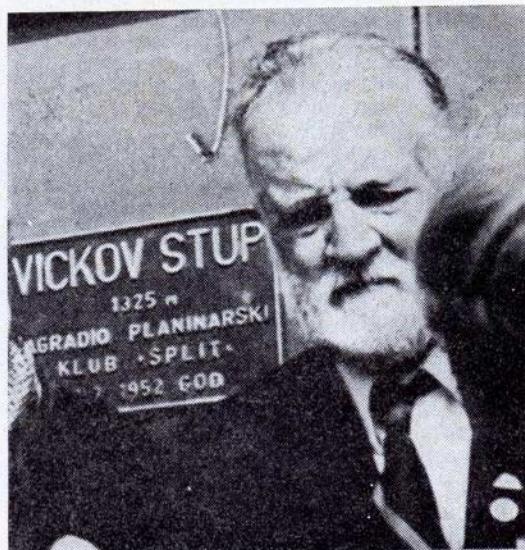
VLADIMIR BLAŠKOVIC

ZAGREB

Nakon mnogih uzbudljivih i nezaboravnih kretanja dalekim vodama i kopnima vječno nemirnog Mediterana između evropskog, azijskog i afričkog kontinenta, davana spoznaja ponovno mi se i duboko zarezuje u dušu i svijest: jadranska obala najljepši je biser u raskošnom i bogatom derđanu mediteranskog basena. Nije uvijek lako ni opravdano govoriti u superlativima, jer je ionako sve na svijetu samo relativno. Osobito je teško i nezahvalno izricati superlativne sudove o ljepotama i zanimljivoštima prirode, jer je moć njenoga stvaralaštva i upravo čudesnog oblikovanja najsvestranija i bezgranična. Ipak, nešto posebno i osobito lijepo, raskošno i jedinstveno, a prema tome ljepše i privlačnije od ostalih mediteranskih krajeva imade i krije u sebi krševita obala podno Učke, Velebita, Mosora, Biokova, Orjena i Lovćena, eto, baš taj naš dragi hrvatski i jugoslavenski Jadran! I nije neobično ni čudno, da je maršal Marmont, pobjednik Dubrovnika i sukrivac abdikacije Napoleona Prvog, našao u svojim memoarima dosta mjesta iskrenom divljenju čarobnosti našega mora i primorja ističući, da »mašta ne može zamisliti savršenijeg kraja pri moru«. A u bogatom nizu prirodnog biserja i dragoga kamenja jadranske obale prirodnim, naseobenim i povijesnim specifičnostima posebnu pažnju pobuđuje planinski masiv Mosora zajedno s njegovom poljičkom podgorinom i manjom ozelenjelim priobaljem.

Planina Mosor poodavno je već i dobrano poznata. Povijesne isprave spominju Mosor prije tisuću i još mnogo više godina. Mosor proučavaju znanstvenici 19. i 20. stoljeća, njegovo stijene oznojilo je stotine planinara, o njemu su ispisani deseci stranica stručnog i putopisnog štiva, pa opet još uvijek ima mnogo čega o Mosoru nedovoljno poznatoga i nedmorečenoga, a ima i neobično i neznačajki štošta pisanoga. Primjerice, planinarski je trpkva tvrdnja jednoga pisca, da (prije izgradnje »Vickova stupa«) na vrhu Mosora »nije bilo ničega što bi privlačilo ni stare, a pogotovo nove planinare« (Naše planine, IV, 9–10, 233). Znamo, da ipak nije tako. Svjedoči to nekoliko ulomaka iz književnog priloga Frana Ivaniševića (iz Jesenica kod Splita) u pozamašnom i klasičnom već Hirčevom »Prirodnom zemljopisu Hrvatske«, objavljenom godine 1905. u Zagrebu. Ivanišević piše:

»Nad Solinom pada ti u oko suri Mosor, a ispod njega i iza njega savila svoje gniazdo stara knežija Poljica. Kako je Mosor ljuta krš, goli kamen, tako su i Poljica većim dijelom krševita... Ali nisu ni Poljica tako gola ni pustošna, kako ti se, putniče, čini na prvi mah... Treba zaći u

Vicko Krstulović pored Vickovog stupu 1979. g.

one krševe, u one prodole, popeti se uz obronke polja, uz obere planina, uz brdine rudina, spustiti se niz proplanje i uvale gajeva, nagledati se rijeka i mora, vrelica-voda i šumećih potoka, visoko podgojenih šuma i sitnog svakovrstnog povrća, a da se uvjeriš, kako ovaj lapat zemlje, što se priličuje krševitu Mosoru jest slastan, i od majke prirode bogato obdarjen... Zanimljivo je popeti se na vrhumac Mosora, da uhvatиш podpunu sliku Poljica i da se pobliže upoznaš sa tim drevnim surim starcem i njegovim tvorevinama... U Mosoru nije mnogo kamenja samotvoraca i modraca-staklaša, već je to vapnenac, koji pregorio u žaropeku sunca. U Crljenom klancu nahodi se crvenih stijena, koje naliče mramoru, a u Soomovu bijela fina kamena... Narod tvrdo vjeruje, da se je u Zagradu i Zlatarici u stara vremena kopalo zlato. Kad si upao u sredinu, nije Mosor sasvim gol, kako se pričinja na prvi mah. U prodliju ispod Ljubljan-glavice podgojila se krasna šuma. Tu raste dub, česmina, jasen, grab, drinovina, trn, drača, glog, žestika, krljika, brnistra, tisovina, vudikovina, divlja smokva, smrdelj, smrič, makljen. Po škrapama i na pramaljetnom natopu, iznikla travka za pašu... Po Mosoru se skupljaju i trave ljekarice...« I tu Ivanišević imenuje i pobjrojava 25 vrsta biljaka »travka za pašu« i 12 vrsta »trava ljekarnica«. (Ovi ulomci književnog priloga F. Ivaniševića nalaze se

na stranicama 592—600 označenog Hirčevog zemljopisnog djela.)

Poznavaocima Mosora i znalcima njegove prirodne stvarnosti namah je razumljivo i jasno, da je u citiranome i malone osamdeset godina starome zapisu njegov autor znalački i vješto prikazao osobitosti planinskog prostora Mosora, njegove petrografiske raznolikosti i tipične vegetacijske pojave i oblike: makiju i kamenjare. A to je ono što širom našega krša, pa tako i na vapnenjačkome stijennju »pregorjelome u žaropeku sunca« i navrh prividno posve ogljela Mosora treba znati zapaziti i s razumijevanjem gledati, a ne trabunjati, da prije pojave deseterokutnog čeličnog stupa navrh ove ljepe i višestruko zanimljive planine »nije bilo ničega«, što bi moglo zaistresirati planinare.

Prepričavajući veoma zanimljive zapise istaknutoga prošlostoljetnog njemačkog putopisca Kohla, prirodoslovac i planinar Dragutin Hirc navodi: »Kohl zove Mosor najglasovitijim i najčudnovatijim vrhom Dalmacije... U njemu da bijaše puno zlata i zato ga stari zvali i »Mons auri« ili »Mons aureus« (Mosor, Mosor). Ima ih, koji misle, da je vrhu otuda ime, što mu sunce u večer »zlati« tjemenući i onda, kada su se ostali krajevi zaodijelili mračnom koprenom. I rimski pisci spominju često zlato, koje se kopalo u okolini Spljjeta. Akoprem su strčnjaci tu plemenitu kovinu uzalud tražili, vjeruju narod tvrdo, da je Mosor zlatorordan brije. Pojedinci dolazili bi k oblastima i upozorivali ih, da su na Mosoru našli zlatne žile, koje bi odali uz nagradu od 100 dukata, no obično se to zlato premetnulo u sumpornu pakovinu, koja se sja i prelijeva poput glada.« Korektno označujući vrelo tih misli (Johann Georg Kohl »Reise nach Istrien, Dalmatien u Montenegro«, Dresden 1851, II Thl. p. 168—169; korektno je ovdje citiran i Hirc, premda bi mjesto »glada« — očite tiskarske greške — trebalo biti »zlata«), Hirc nastavlja:

»Kako o muci grozdovi više, ne će nitko požaliti uzlaza na vrh, koji je u planinarskom svijetu malo, slabo ili nikako poznat, a nije ni čudo, kad je u samoj Dalmaciji planinarstvo još u povojima pa treba vještice ruke, da te povode razriješi i Dalmaciju privede u prvo kolo evropskih planinarskih zemalja. Nepoznati nam očeviđac opisuje vidik sa Mosora ovako... Leti oko prama zapadu. Bože dragi, ljeput! Od maloga Stobreča, koji se kupa u moru ko labud... pak preko pučine sinjega mora ča tamo do dalekoga Visa, Hvara... Spljet s Marjanom, koji ti stoji na dlanu... kaštelansko more, koje pred tobom razilo ko živo srebro... i ko stoji zapanjen, gleda i mnije, a u srcu ne da si mira, u jedan glas odjeknu iz duše naša narodna himna: Lijepa naša domovino!« (D. Hirc »Prirodni zemljopis Hrvatske«, str. 538—540, Zagreb 1905). Pisano je to zanosno i romantičarski prije petnaest lustruma. Što li se sve nije otada iz-

mijenilo i prevrednovalo, što li sve doživjemo i preživjesmo!

Dalmatinsko planinarstvo također nije kao što je nekad bilo. I ono se prevrednovalo. Razriješilo je djeće povije i razraslo se u snažna čovjeka i primjernoga alpinista. Da, 15. svibnja 1979. Splićanin Stipe Božić kao prvi Hrvat i član Jugoslavenske himalajske ekspedicije zakoračio je na najviši vrh Zemlje Mount Everest! Budući da se u prirodi i svijetu sve mijenja, po nepisanim zakonima dijalektike prirode i naš Mosor, taj prema mišljenju Nijemcu Kohlu »najglasovitiji i najčudnovatiji vrh Dalmacije«, također nije više onaj ni onakav kao u prošlom i početkom ovoga stoljeća. Postao nam je nekako još bliži, ljepši i draži, premda znamo, da na (i u) njemu nema zlata. Što se pak tiče pirata, tj. željezne ili sumporne pakovine, dovoljno je znano da je to veoma rasprostranjeni mineral, da ga ima posvuda pa i na Mosoru, te sjajno zlatnožutom vanjštinom lako zavodi neupućena čovjeka na misao o zlatu.

Posebno je zanimljivo narodno tumačenje zlatne oznake u oronimici Mosora, kako ga je pribilježio i objavio prije sto i malo više godina prvi propagator evolucionističkih ideja Darwina u Hrvatskoj i suočivač Hrv. prirodoslovog društva, profesor zagrebačkog sveučilišta Spiridion (Špiro) Brusina, rođeni Zadranić. »Dne 23. lipnja 1868. odvezoh se — piše Brusina — iz Spljjeta u Sinj. Putem prikaza nam se glasoviti brieg Mosor, za koga neki hoće, da mu ime potiče od rieči »Mons aureus« (zlatno brdo) zato, što su tamo u prastaro doba zlato kopali. Ja mislim, da bi se to zanikati moglo, jer po tvorbi Mosora sudeći nisu valjda niti prije zlata našli, a neće ga ni nadalje naći. Na boku gore vidilo se izdaleka amo tamo žučeti, te ja upitah, što bi to moglo biti. Odgovoriše mi, da je to zrela raž... jer tamo vrlo dobro uspieva. Ako bi dakle ime Mosor ili Mošor proizlazio od rieči Mons aureus, postanak toga imena mogao bi se u istinu tumačiti tim, što se je i u prastaro doba žito sijalo; a pošto se isto žuti i svjetli kao zlato, kad sazrije, to su u istinu mogli goru nazvati zlatnom gorom.« (S. Brusina u V. Klaić »Prirodni zemljopis Hrvatske«, str. 153; knjiga prva poučne knjizice »Matice hrvatske«, Zagreb 1878.)

Dobro koncipiran i znalački pisan, a za geografe i planinare veoma instruktivan članak o Mosoru objavio je prije pola stoljeća u časopisu »Hrvatski planinar« istaknuti planinarski prvak Dalmacije, splitski profesor Umberto Girometta. Svoj prikaz autor je razradio u poglavljima: orografija i geologija, hidrografija, flora i fauna, turizam morskoga područja (Hrv. planinar, XXVI, 3, 76—86, Zagreb 1930). U istom godištu i broju istoga časopisa, u »Crticama iz prošlosti Mosora« S. I. Sinović (iz Splita) piše o povijesti Poljica te počinje svoj prikaz uvodnom informacijom, da je »već po samom geografsom položaju u znatnoj mjeri zapadala u prošlosti stanovnike mosorskih

Dom »U. Girometta« na Mosoru

Foto: P. Korica

selo osobito teška i značajna povjesna uloga. Ovim je redcima zadaća, da u najkraćim crtama dotaknu neke od tih zgoda i epizoda iz prošlosti, pa će tako ujedno planinarima ujedinjene naše domovine biti bar u nekoliko lakše da shvate, zašto su njihovi drugovi u Splitu odabrali ime Mosor-planine kao simbol svog planinarskog i drugarskog nastojanja» (Hrv. planinar, XXVI, 3, 86—89). Premda ovi članci nisu beznačajni, ipak nisu registrirani u »Geografskoj bibliografiji Jugoslavije« Mirka Markovića, što ju je godine 1978. objavio u Zagrebu Razred za prirodne znanosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. (Slobodno je pretpostaviti, da prešućivanje tih članaka nije bilo namjerno.)

Ovu pregršt prirodnih i društvenih oznaka Mosora i njegova pogorja skladno će upotpuniti još nekoliko misli književnika Jure Kaštelana, objavljenih u predgovoru »Poljičkome zborniku«, izdanome u Zagrebu godine 1968. Kaštelan lijepo napisao: »Mosor je gordost Poljičana — Zlatno brdo — Mosor — mons aureus, imenom bi navodio na zlatne naslage ili na zlatnu boju zrelog žita i ozimice koja se u prvašnje doba sijala, ali je uvjerljiva pretpostavka da je naziv ilirski i znači: planina Gole litice, visoke urvine i gudure, špilje i vrtače, sunčani svijetli visovi i vidikovci, čuvaju neprekinitu i dičnu legendu Poljica. Legendu borbe protiv tuđina i osvajača. Legendu Mile Gojsalića i Titovih partizana.« Taj ułomak Kaštelanova književnoga zapisa o Mosoru i njegovim Poljicama opravdano je

istaknuo u svojim »Planinarskim marginaljama« Vlado Oštrić (Naše planine, XXIII, 11—12, 263, Zagreb 1971). Ilirsku komponentu imena Mosor objasnio je godine 1920. najmjerodavniji naš lingvist, akademik Petar Skok, a sažet i dobro pisan informativan članak »O imenu Mosor« objavio je u »Našim planinama« Mirku Marković ističući, pored ostalog, da je Skok pisao o ilirskom toponimu Masarum. »Upoređujući dočetke sličnih toponima, za koje je utvrdio da su ilirski, Skokova se pretpostavka pokazala kao opravdana« (Naše planine, XV, 1—2, 28, Zagreb 1963).

Temeljnu prirodnu stjenovitu građu i sastav Mosora popularno je veoma razumljivo objasnio prije sedamdeset godina znanstvenik dr Rikard Schubert u trajno vrijednome djelu »Geologija Dalmacije«, što ga je (god. 1909) izdala u Zadru, »Matica dalmatinska«. Djelo je u izvorniku pisano nječačkim jezikom, a »prijevod rukopisa na hrvatski jezik bi povjeren strukovnjaku prof. Ferdi Kochu u Zagrebu, koji iz ljučavi prema predmetu nije žalio truda oko prijevoda i korekture u štampi. Na prijegornom i rodoljubnom trudu dužna je »Matica Dalmatinska«, da mu se najsrdačnije zahvali.« Tiskano je tako u predgovoru izdavača, Matici dalmatinske, a pisac ovoga prikaza ističe tu pohvalu profesoru Kochu zbog toga, jer je nedavno (i ponovno) čuo proizvoljnu tvrdnju, da »Koch uopće nije dobro znao hrvatski jezik« i što difamantno obescjenjivanje Kochova znanstvenog rada nije nepoznаницa.

Ne želeći zamarati čitaoca prirodoznanstvenim raznolikostima ove višestruko zanimljive planine dalmatinskog sredogorja i njezine poljičke podgorine, neka bude dovoljno još samo nekoliko bitnih oznaka. Najviši vrh Mosora je Veliki Kabal (1340 m) u njegovu središnjem dijelu (od podnožja Ljubljana do Ljutoga kamena), gdje su se još ispeli vrhovi Ljubljan (1261 m), Javorška (1272 m) i Ljubišnica (1330 m). U zapadnom dijelu planine (između Kliške uvale i podgorine Ljubljana) ističu se visovi Debelo brdo (1071 m) i Pliševac (1077 m), a u istočnom dijelu (od Ljutoga kamena do kajonskog prodora Cetine) najistaknutiji su visovi Botajna (1197 m) i Sv. Jure (ili Kozik, 1318 m).

Mosor je izrazita sedimentna ili taložna planina našega Krša s vapnenjačkim naslagama nataloženima pretežno u mezozoiku i podosta još u kenozoiku, tj. u srednje i novo doba Zemljine prošlosti. Izgrađuje ga kamenje i stijene kredne starosti (tj. mezozoičkog razdoblja krede) »i to baš od rudistnoga vapnenca i dolomita«, kako je objavio U. Giometta u naprijed spomenutom (a u geografskoj bibliografiji prešućenom) članku. »Ovdje se ondje ipak javlja i kamenje eocenske starosti« (tj. kenozoičkog ili novog doba) i to »foraminiferni i laporasti vapnenci, fliš, gromača i kršnici« (fliš = taložne pješčenjaka s laporima i glinenim škriljavcima, gromača = konglomerat, kršnik = breča). »Dok rudistni vapnenci izgrađuju čitavu glavnu mosorsku boru, sjeverne joj proplanke i veći dio južnih, dotele se dolomitni javljaju samo sporadično između prigrorskih kosa i onih visokogorskih... Kršnike, gromače i eocene vapnence nalazimo samo u okolo proloma rudistnih vapnenaca, a fliša naprotiv u donjem dijelu jugozapadnih njegovih proplanaka. U Mosoru su slojevi vapnenca vanredno lijepo borani... Lice njegove površine u potpunome je skladu s njegovom geotektonikom... Mosor-planina u pretežnom svom dijelu sastavljena je od vapnenačkoga kamenja... Škrapnih platna, kamenica, vrtaca, ponora, jama, pećina i potkapina itd. ima doista sva sila u Mosoru, u nekojim mu krajevima upravo na veleban način razvijenih« (U. Giometta, o. c. p. 78).

Bogatstvo prirodnih, napose geomorfoloških raznolikosti Mosora skladno upotpunjaju osobitosti društvenoga značaja. Maljušna su to škrapasta polja okupljena oko mosorskoga planinskoga hrpta i slikovito nanizana u povjesno znamenita Poljica s višestoljetnom prošlosti slavne župe, knežije, kneževine i samostalne republike s osebujnim, bosančicom pisanim Poljičkim statutom, zbornikom pravnih propisa, nastalim između godina 1567. i 1605, danas čuvanom u Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Poljički statut jedan je od najvrednijih dokumenata i spomenika hrvatske kulturne i političke baštine.

Kako god okretali životnu kolajnu Mosora, njegovih padina i njegovih krševito-škrapastih poljica, ona je uvijek čista i časna. Od legendarnih vremena Mile Gojsalića do naših dana nabijenih jezovitom stvarnosti zlikovačkih užasa nacifaističkih okupatora. Govore o tome vjerodostojna svjedočanstva. Ravnateljstvo »promičbe« (propagande) NDH za Dalmaciju izvjestilo je 3. travnja 1944. Glavno ravnateljstvo za »promičbu« (propagandu) u Zagrebu, da su »dana 28. ožujka t.g. izvela njemačke oružane snage akciju čišćenja... U sastavu njemačkih oružanih snaga nalazili su se i odredi SS oružja divizije »Princ Eugen«... Njemačke oružane snage odnosno SS odredi izvršili su podhvati trieblijenja najčišćeg i najpoštenijeg hrvatskog življa... tako strahovitim detaljima da im ni oni iz najramije hrvatske prošlosti nisu ravnii. Klanje i ubijanje hrvatskih sela izvršili su odredi divizije »Princ Eugen« koja se sastoji od folksdjojčera... Nisu bili ubijeni samo muškarci sposobni za oružje, nego isto tako žene, djeca i starci... Djeca su hitcem iz samokresa bila ustreljena u kolievkama. Žene su bile parane, a muškarci razapinjani na tlu, a čitave hrpe živih ljudi u vatru bacane. Ovakovih strahota i grozota ovaj svet ne pamti, a teško će ih više ikada zapamtiti.« (Uložci iz feljtonizirane kronike beogradskoga historičara Antuna Miletića, objavljene u »Politici«, Beograd, 11—12. juna 1979. Poštujuci načelo vjernosti citiranja Miletić nije mijenjao pravopis originala.) Ovu jezivu dokumentaciju upotpunimo činjenicom, da se u izvještaju endehazijske sedme oružničke pukovnije u Splitu (u vezi s povjerljivom zapovijedi župskoga oružništva u Splitu, tajni broj 252 od 29. ožujka 1944) govori veoma podrobno o pljački seljačke imovine, pokolju življa i paljenju sela mosorskoga područja spominjući poimence sela i zaseoke Dolac Donji i Gornji, Srijane, Gornje Gornjane, Blato, Tijardoviće, Mandiće, Markiće, Braoviće, Dešiševiće, Putišiće, Bisko.

Eto takva strašna životna stvarnost Mosora i njegovih naselja bila je još nedavno, u naše dane. Koliko smo god skloni najdobronamernije i velikodušno praštati i zaboraviti mnogo šta, premda smo uvjereni pacifisti i odlučni pobornici sveljudskoga bratstva, ipak se nađe još ponešto o čemu valja porazmislići, što usprkos svemu nije moguće i ne smije se zaboraviti, pogotovo u vrijeme i dane povampirenih drsosti neonacističkih provokacija. Potrebu i nužnost takve opreznosti potvrđuje i ovoga proljeća u Osnabrücku (SR Njemačka) objavljena knjiga »Vorwärts Prinz Eugen« (Naprijed princ Eugen) general-majora Ote Kuma (Otto Kumm), jedinog još živog komandanta zloglasne sedme SS divizije »Prinz Eugen«. U povijesti krvavih zlodjela te SS divizije nalazi se i naš Mosor s Poljicama u svom užem i s Cetinskom krajinom u širem području.

Ako i kad je pak sve tako, a tako doista jest, onda nije čudno, neobično ni nerazumljivo, da je ime Mosora resilo i resi planinarske

organizacije u srednjoj Dalmaciji. Prvo takvo društvo osnovano je prije sedam desetljeća u Poljicama. Bilo je to Planinarsko turističko društvo »Mosor« sa sjedištem u Gornjem Sitnom. Nepuna dva decenija kasnije osnovano je u Splitu Hrv. planinarsko društvo, podružnica »Mosor«, a poslije revolucionarne NOB-e i nakon dovoljno poznatih organizacijskih peripetija dobiva Split opet samostalno PD »Mosor«. (Da ne bude sumnje ni nesporazuma: nisu to bila ni u prošlosti, a nisu ni u sadašnjosti jedina planinarska društva Splita i srednje Dalmacije.)

27. srpnja, Dan ustanka naroda Hrvatske, na Mosoru je osobito svečano proslavljen godine 1952. Toga dana obavljeno je otvorenje »Vickova stup«, podignutoga u počast tadašnjega predsjednika Prezidijuma Sabora NR Hrvatske, danas člana Savjeta federacije, narodnoga heroja i junaka socijalističkoga rada Vicka Krstulovića. Stup su s mnogo samoprijegora i stručno veoma solidno izradili članovi planinarske sekcije SD »Arsenal« splitskoga brodogradilišta »V. Krstulović« dajući time planinarstvu »doprinos malen po obujmu, ali velik po srcu«, kako je zapisao Ante Grimani dodajući, da se povodom otvorenja stupa potpredsjednik PD »Mosor« dr. M. Marović »osvrnuo na značenje i borbu partizanskih odreda po ovim visovima« (A. Grimani, Naše planine, IV, 9—10, 233—234). Govoriti o Mosoru i pisati o njegovim oznakama doista nije moguće a da se čovjek ne sjeti golemlih patnji mosorskih naselja i oslobođalačke partizanske borbe dalmatinskih antifašista. Tu tešku i slavnu životnu stvarnost najbolje simbolizira tri metra visoki čelični stup, ujedno maleno ali vrijedno sklonište, dostoјno označeno časnim imenom primjernoga narodnoga heroja Vicka Krstulovića. Zbog toga i naslov ovoga prikaza: Mosor i njegov heroj Vicko.

Dobro i predobro je znano tko, što, kakav borac, ratnik i čovjek je Vicko Krstulović i o tome ne treba trošiti mnogo riječi. Život ga nije nimalo tetošio ni štedio. Već kao dječak radi težački u polju, kao mladić crnči u tupinolomima i brodogradilištu, a obogaćujući se tegobama radničke klase zarana postaje skojevac i kao istaknuti borbeni komunist doživljava svoje prvo hapšenje ravno prije pola stoljeća, 30. srpnja 1929. A onda, život teče i protječe. Dolazi rat, bespoštedna NOB-a i poslijeratne funkcije i dužnosti. I u svemu tome — kako je objavila »Narodna armija« — »nema ni jednog događaja u Splitu i Dalmaciji koji je vezan za Partiju i SKOJ, a da u njemu, posredno ili direktno, nije učestvovao« onaj koji je »postao živa legenda naroda Dalmacije«, Vicko Krstulović (Narodna armija, Beograd, 27. april 1978). Ime druga Vicka, sekretara SKOJ-a i komiteta KPH za Dalmaciju, prvoga komandanta Dalmatinsko-dinarskog NOP odreda, Devete dalmatinske divizije i IV operativne zone, ministra u republičkoj vladu Hrvatske i saveznoj vladu Jugoslavije i tako dalje, ovjekovjećeno je na vrhu našeg Mosora.

Dom »U. Girometta« na Mosoru

Foto: M. Kriška

Društveno organizirani planinari Splita i Dalmacije vazda su posvećivali pažnju Mosoru, napose otkako je prije pedeset godina, 24. listopada 1929. u krševitu dolcu kod vrela Ljuvač (900 m nad morem) postavljen kamen temeljac za prvi planinarski dom u Dalmaciji, koji je na poticaj prof. U. Giromette sagradio i 10. listopada 1931. svečano otvorilo HPD »Mostor« u Splitu. Zemljište za taj dom darovali su seljaci općine Sitno. Rat nije poštedio ni planinarski dom na mosorskem Ljuvaču. Novi planinarski život potekao je njime i na Mosoru nakon što je obnovljen i proširen dom na Ljuvaču ponovno otvoren 6. prosinca 1951., a 27. srpnja 1952. podignut i »Vickov stup« navrh Mosora.

Odada vrije na Mosoru nov planinarski život. Pojačavaju ga sada već tradicionalni pohodi i prirede »Sto žena na Mosoru«. Prolijetos je taj pohod u čast Dana žena imao posebno jubilarno značenje ne samo zbog pedesete obljetnice polaganja kamena temeljca prvom planinarskom domu u Dalmaciji nego i 60-godišnjice KPJ — SKJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata. Osobiti mu je pak značaj dala prisutnost »žive legende Dalmacije« Vicka Krstulovića, koji je tako kod »svog« stupu navrh Mosora obnavljajući sjećanja proslavio i svoj osobni dvostruki jubilej: pedesetu obljetnicu prvog hapšenja i zatvaranja u jeku progona komunista i političkih protivnika kraljevske šestojanuarske diktature i stupanje u sedamdesetpetu godinu čestitog, iskustvima bogatog i nesebičnim radom primjernog revolucionarnog života. Neka mu preostale godine budu zdrave i smirene, a »njegov stup« na Mosoru neka i nadalje posjećuju nesebični planinarski aktivisti i poklonici najljepše obale Mediterana i njegova planinskog priobalja.

Od Vele Proverse do Otočevca na Jadri

Dr IGNAC MUNJKO

ZAGREB

Već tri godine za redom (1977—1979) PD »OKI« iz Zagreba organizira izlete za svoje članove i članove iz drugih društava (Sljeme, Nikola Tesla, Grafičar, Sutjeska — Zagreb, Kuna gora—Pregrada i Krndija — Našice), koji žele uživati u ljepotama boja, mora i kamena na 147 otoka, otočića i grebena. Na njima se vide strašne vertikale (klifovi), posute cvijetom dubrovačke zečine (Centaurea ragusina). Po otocima Kornatu, Mani, Levrnaki i Katini mala su stada od nekoliko ovaca.

Da bi utpopunili doživljaje planinari trajući za ljepotama, koje im Kornati izdašno pružaju, pogotovo ako se penju na pojedine vrhove, odakle vidici još više upotpunjaju prethodne doživljaje.

Ponajprije tu preporučamo jugozapadni ili vanjski otočni niz, u kojem su, poslije otoka Kornata, najveći i najviši otoci Jadra ili Piškera (s vrhom Otočevcem, 126 m), Lavsa (111 m), Levrnača (s Velim vrhom, 117 m) i Katina (116 m).

U ovom pučinskom nizu ili, kako domaći kažu, »Donjem Kornatu« nalaze se poznati klifovi, visoke i okomite litice, koje svoju pri-vlačnost i postanak zahvaljuju specifičnoj

strukturi vapnenačkih stijena, snažnoj abraziji pučinskih valova. Karbonatni sastav stijena (uglavnom vaspenci, manje dolomiti) uzrokovao je da su nastali mnogi oblici tipični za kras (škrape, ponikve, pećine, jame i razni oblici u kamenu), koji se mogu sresti na većini otoka.

Ovaj puta (11. 6. 1979. god.), promatrajući ljepotu iz m/b. »Panonija«, opuštamо se milini trenutka slikajući što nam padne za oko. A imali smo i šta, osobito okomito odsjećene obale nekih otoka, koje se vertikalno spuštaju u morsku dubinu. Kao prvi nam takav dolazi otočić Trbuš ili Mali Obručan (dužina klifa 80 m, dubina mora pred klifom 85 m), zatim posebno lijep Veli Obručan (dužina klifa 110 m), trokutasti Mrtovac (dužina klifa 410 m, visina klifa 36 m, dubina mora pred klifom 81 m), Borovik (dužina klifa 190 m, visina klifa 37 m, dubina 58 m), Balun (dužina klifa 150 m, dubina mora 64 m), Mana (sa filmskim kulisama grčkog ribarskog naselja za film »Olujno more« iz 1961. god., dužina klifa 1350 m, visina klifa 68 m, dubina mora uz klif od 57 do 72 m), Rašip Mali (dužina klifa 90 m, dubina mora uz klif 89 m), Rašip Veli (s impozantnom stijenom dužine 1100 m, visine

Vela Proversa

Foto: Dr I. Munjko

Pogled s Otočevca na Lause i otok Kornat

Foto: Dr I. Munjko

62 m i s dubinom uz stijenu od 98 m), Jadra ili Piškera (dužina klifa 900 m, dubina mora 89 m), Panitula Vela (dužina klifa 1075 m, visina 36 m i dubina mora 97 m), te Panitula Mala (dužina klifa 275 m, visina 28 i dubina mora 39 m). Svi su ovi podaci izvadeni iz vodiča »Kornati« od Amos—Rube Filipija (Zadar 1972. god.). Nakon vožnje brodom južnom stranom spomenutih otoka, ulazimo u plitak kanal između otoka Vela Panitula i Piškera (od talijanske riječi *peschiera* — ribnjak; još ga zovu Jadra, što je ilirizirani oblik starijeg naziva), tu sidri »Panonija« a mi se plivajući ili čamcem prebacujemo na obalu Piškere u blizini Spomenika — kosturnice partizana palih za vrijeme NOR-a na području kornatskih otoka, (podignut 1956. god.), zatim krećemo prema crkvici sv. Andrije iz 1560. god., koja je za vrijeme NOB-e bila bolnica s oko 40 kreveta. Na pročelju crkvice nalazi se spomen-ploča Saveza boraca NOR-a iz Šibenika (1955. god.). Crkvica se sada nalazi pod zaštitom države kao spomenik kulture. Nakon kraće odmora u hladovini borova i razgledavanja bivšeg naselja Piškere sa crkvicom, neki od nas plivajući odlaze na Velu Pinatulu, da odozgo vide klif, ostatke mletačkog kašteleta i uspnu se na vrh od 36 m, dotele se druga grupa (od 30 članova) penje odmah od pristaništa uzbrdo, odakle se pružaju lijepi vidici na Rašip, Piškeru, Pinatulu i Lavsu (slika). Uspon na vrh Jadre, na Otočevac, prava je planinarska šetnja preko grebena uz jedno silaženje prije

uspona na vrh i traje oko 1 sat. Na vrhu Otočevca (126 m) bilo nas je iz 4 planinarska društva (OKI, Grafičar, Nikola Tesla—Zagreb i Krmnica—Našice) i razne starosne dobi: od 3 godine (mala Lame Doležal, koju je otac donio na ledima) do 75 god. (Franjo Brajan).

Označavamo vrh (Mladen Rusovac i ja) i slikamo ljepotu koja nam se pruža na sve strane, a naročito prema otoku Kornatu. Tu ostavljamo tuljac s upisnom tekom i spuštamo se izravno stazicom prema moru. Nema više šetnje gore dolje po kršu, jer sunce čini svoje i svi se želimo što prije osvježiti u toplog i čistom moru. Kamenita je obala nažalost jako prljava od nanosa smole, plastičnog i drvenog otpada.

Nakon ručka na »Panoniji« dižemo sidro iz mulja i vozimo se jednim dijelom oko Lavse. Na njezin vrh smo se mislili također popeti, ali zbog teškoća pristajanja broda i kratkoće vremena taj dio plana je otpao. Zato posjećujemo mjesto Vrulje na Kornatu. Uz kraće kupanje i obilazak mjesta posjećujemo nisku zgradu, koja je za NOR-a bila partizansko brodogradilište. Tu se razvio mrnaričko-tehnički remontni zavod, brodogradilište »Velimir Škorpić« u Šibeniku, na što nas podsjeća spomen-ploča postavljena 1972.

Zadovoljni dojmovima preko dana, još u predvečerju uživamo u čudno lijepoj žutoj boji otoka Kornata, gledajući duge kamene zidove što ga presijecaju uzduž i poprijeko. Nastali su krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Babi zub

UZEIR BEŠIROVIĆ
SARAJEVO

Ljetni prohладan dan. Podne je. Prilično znoja i napora uložismo dok smo izašli na vrh krnjava Babi Zuba. Baš krnjavog. Od žarkog sunca, mokrih kiša, hladnog snijega i jakog vjetra prepukao je na tri mjesta, pa je tako Babi Zub (2253 m, najviši vrh Sinjajevine) dobio ustvari tri zuba, koji, istina, čine jednu jedinstvenu cjelinu.

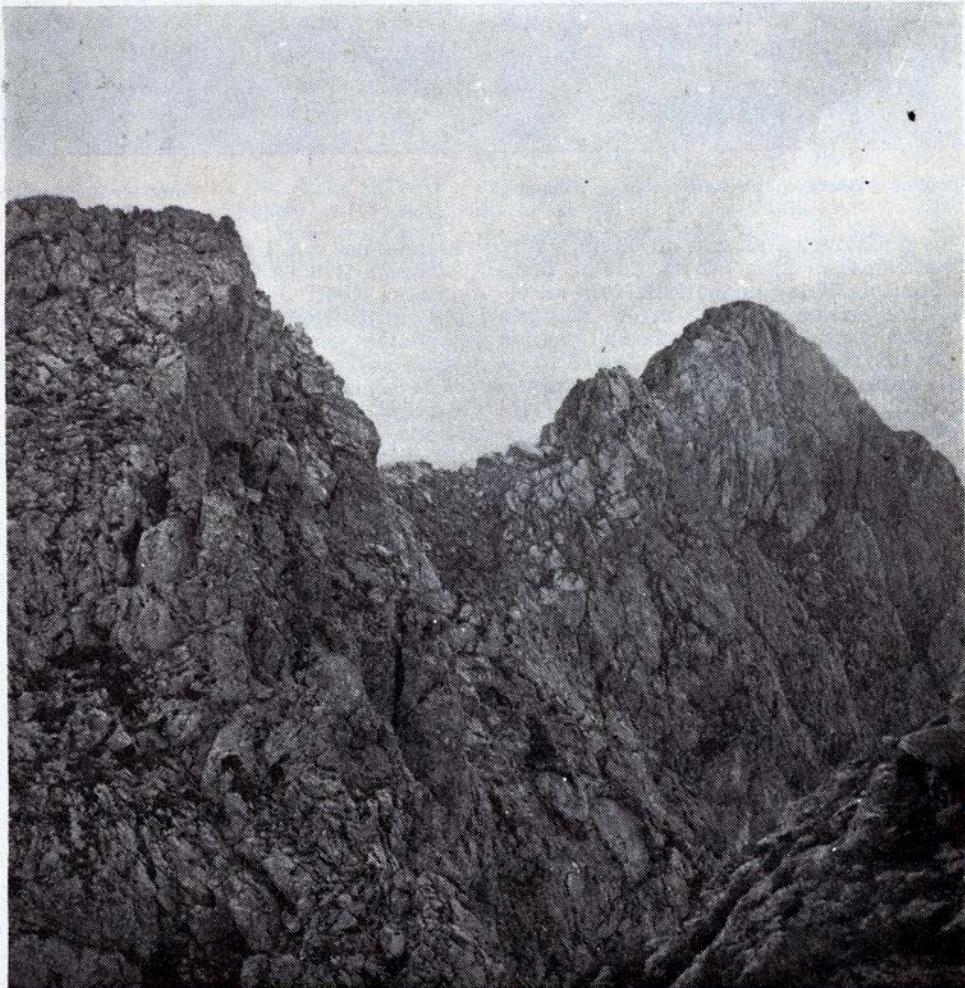
Ovdje, na uskom i oštem trovruhu, križaju se vidici i vjetrovi. Ovdje je zborno mjesto gromova i munja, u rasklimanom Babi Žubu jasno se vidi njihova česta prisutnost. Te rascijepljene tri gromade ljutog krečnjaka narušene su zubom vremena do te mjere da se ljuti kamen stalno kruni i osipa, pa su ta-

ko sa zapadne i sjeveroistočne strane Zuba nastali sipari dugi stotine metara.

Puzeći po kamenu i oskudnoj travi prilazimo na prvi dio kamenog zuba. Na ostala dva ne može se prići bez alpinističkih pomagala.

Svuda oko nas hladan, siv kamen. Tiko je. Samo lagano puše podnevni vjetar, lahor. Tišina, koja odmara. Nebo je sivo. Prekrivaju ga pepeljasti oblaci. Odnekud se na čas javi sunce, kao zalatalo janje, i naglo nestaje.

Sjedimo na vrhu visoke kamene vertikale. Nekakva zvjerka, ili ptica, oglasi se u ljutom kamenjaru, ali je ne vidjesmo. Nestade prije nego što se pojavi. Ispod nas su okomite litice, sunovrati i nevronat. Iz njih naglo izleti

Babi zub

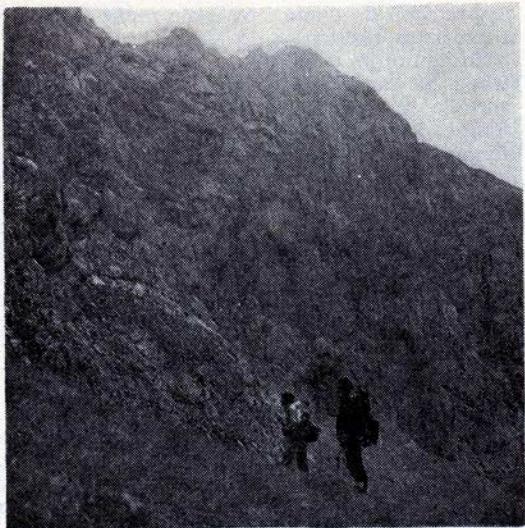
Foto: U. Beširović

orao. Susjedni vrhovi drijemaju u izmaglici.

Pogled nam je opušten. Oči nam se ne zastavljaju. Lutaju po poluzamagljenoj planini, po liepoti što je gotovo vječna. Odavde se po vedrom danu vidi kraj i početak go-to svih planina u sjevernoj Crnoj Gori.

Ispred nas se prostire gola blago zatalasana površina prostrane Sinjajevine naborana vjetrom, pružajući se u nedogled. Najsličnija je mjesecjevoj površini. Dјeluje kao pozna usamljenost, bez sjaja i života.

Na sjeverozapadu visoko strše elegantni i izazvani vrhovi Moračkih planina i gube se u ljubičastoj izmaglici. Na istoku su zeleni vrhovi Bjelasice, a na jugu se naziru siluete Komova. Maganik prekrivaju neki čudni zde-pasti sivi oblaci. Dolje nisko usjećeno je korito opjevane rijeke Morače, a mi vidimo samo gornje ivice njenoga uskog kanjona. Duboko dolje blista se Tara, kao neka draga uspomena. Dolina Lipova nalik je prenjskoj dolini Bijeloj, samo je Lipovo mnogo duže. Sredinom Lipova ističe se uzak put koji nam nudi povratak do kuće drage porodice Mirka Bazevića, i dalje prema Kolašinu.

Uspon na Babin zub

Foto: U. Beširović

Nismo joj se osvetili

PERICA KORICA
GOSPIĆ

Penjali smo se prema Visočici. Sipila je kiša i pomalo nam kvarila raspoloženje. Zato smo se i bojali da nećemo izvršiti naš zadatak u sklopu akcije NNNI 1979., koji je bio dodijeljen našem planinarskom društvu u Gospicu. Bio je mjesec listopad i nismo se baš mogli nadati ljeđepšem vremenu. No ubrzo je došlo do poboljšanja, što se u planini ne može očekivati, naročito ako se ulazi među njezine vrhove. Pojavilo se sunce pa nam se popravilo raspoloženje i Dražen i Tihomir veselili su se lijepom danu koji nam se otvarao dolaskom u sve veće visine.

Gojtanov dom čekao nas je otvoren kako je to bilo cijele godine. Pripremali smo se za izvršenje našeg zadatka, a poslije podne kre-nuli na vrh Visočice, radosni što nam lijepo vrijeme ide na ruku. Dražen je išao prvi uzanom i dobro vidljivom stazom. Najednom užvikne:

— Zmja!

Trgosmo smo se svi. U prvi mah bili smo iznenadeni tim užvikom jer nitko nije ni mislio na tu životinju u dane kad je mraz skoro svake večeri oblačio brda u bijeli ledeni oklop. Sva trojica smo stali i promatrali stazu ispred sebe. Zaista, oveći, reklo bi se poskok »srednje velične«, zastao je na dobro utrtoj

planinarskoj stazi. Veselo i ne sluteći još ništa zla promatrao je što se zbiva oko njega; bez panike i straha micao je svud naokolo glavom pokušavajući krenuti prema obližnje kamenu da bi izmakao našem pogledu i tko zna čemu još. Ipak mu je hladnoća jesenskog dana i još hladnije jesenske noći oduzela onu ljetnu pokretljivost pa se teško micao.

U prvi mah htjeli smo proći mimo njega, zaobići ga i zaboraviti. No pala nam je na pamet ideja da naš »Surko«, tako smo ga na brzinu nazvali, može koga ujesti pri usponu na vrh Visočice, jer ovuda se prolazi prilično neoprezno. Naime, svatko misli da na ovoj često korištenoj stazi nema zmija, a naročito da ih nema u jeseni. Ideju nam je ubrzao skroman grm mukinje koji je rastao uz stazu odolijevajući svim nepogodama što ga mogu snaći na golom obronku. Odrezali smo s njega grančicu i napravili procijep, kako je to već običaj pri hvatanju živih zmija. S drugim štapićem pritisnuli smo ga za tlo a zatim mu nastojali staviti procijep odmah iza glave. Srdito se branio udarajući glavom o štapić, ugrizajući ga i nastojeći izbjegći opasnost. Ništa mu nije pomoglo, a on nije ni slutio kakve mi namjere imamo s njim. U prvi mah htjeli smo ga samo ukloniti sa staze, no ipak smo

ga prenijeli do doma i uz malo muke smjestili u prozirnu staklenku od jedne litre.

No tamo je već bilo i drugih gostiju koji su ga sa zanimanjem promatrali, a vidjeli smo da bi neki bili i veseliji da im nije u blizini. Drugi su ga pažljivo promatrali iz blizine jer su uvidjeli da im ništa ne može kroz staklo. Na staklenku smo stavili limeni zatvarač, izbušili ga da bi naš zatočenik imao dosta zraka. A Surku je bilo uistinu neobično u ovoj suhoj, prozirnoj i glatkoj samici. S tranzistora čuli su se taktovi lijepe zabavne glazbe, pa su najnaivniji od nas mislili da će on odmah zaplesati. No vjerojatno je ovo bio jedinstveni slučaj da u domu boravi 14 izletnika i jedan zločudni suri zarobljenik s ka-menjara, nepozvan i ne dobro došao.

Došla je večer i trebalo je poći na spavanje. Bilo je primjedaba a ponešto i straha na Surkov boravak s nama pod istim krovom, ali smo to riješili tako da smo mu dali jednu sobu, odnosno blagovaonicu, tako da je ispalo kako je Surko po kvadraturi puno privilegiran. U kasnim satima, pred spavanje bilo ga je zgodno promatrati kako se ukočio, iako je bilo toplo, uspravio se i glavu izdigao u grljak staklenke, te tako miruje i promatra sve oko.

No je prošla u miru i redu, a ujutro su svi znatiželjno dolazili gledati našeg sustanara.

— Mogao je on progriesti metalni poklopčić, pa izaći, reče netko.

— Da je mogao bilo bi i nas svakuda, do-baci drugi.

A svi su gledali usamljenika u staklenki kako se pomici, promatra sve okolo i prkosno licker po stijenkama. Sad ga se više nismo bojali, jer nije mogao svaldati onaj tanki metalni čepić, iako je strah od zmija u ludima duboko usađen. A zmije u stvari neće napasti nego jedino u samoobrani. Netko se sjetio da su nekad pojedini košci u vrijeme kosidbe za odmora među otkosima, našli zmiju na prsimu kamo je došla dok su oni spavalii, što potvrđuje njezinu miroljubivost, ali ipak... Još je puno sličnih priča, no ima i onih drugih koje govore suprotno.

Eto. i naš Perica ima dosta neugodan doživljaj sa zmijom iz godine 1974. On je prolazio Velebitom i pred planinarskim skloništem u Jelovojoj ruji udarao pečat u velebitski dnevnik. Za zlo dnevnik mu ispadne iz ruke u travu pokraj stepenica. On posegne za njim i osjeti ubod, trgne ruku u vis, a ono na kažiprstu visi riđovka pristoje veličine. Nakon toga imao je priličnih problema u bolnici, no bolovi se nekako i zaborave, ali posljedice na prstu ostaju zauvijek. Vjerojatno ga je spasio serum protiv zmijskog ujeda koji uvjek ima uza se i koji je odmah upotrijebio. Iako možda serum nije bio dobro uščuvan, jer je imao nešto slabije djelovanje, ipak je nekako dogurao do bolnice.

Nije se on ljutio na tu nesretnu riđovku koju je uz nemirio na njezinu tlu i poremetio joj mir, jer bi bio zaobišao njezino sklonište, i onu travu, i panj uz koji se bila savila. No njegovi drugovi nisu joj oprostili. Od svega ostala mu je u lijepoj uspomeni planinarska solidarnost s kojom su ga njegovi drugovi s izleta dopratili u gospičku bolnicu i brojna pisma iz cijele zemlje u kojima su se mnogi njegovi prijatelji s planinarskih staza zanimali za njegovo zdravstveno stanje. Ali je ostala i jedna važna pouka, da planinari nikada ne idu u planinu bez seruma protiv zmijskog ujeda.

Ta priča s ugrizom već je stara priča i koji put nas i nasmije, naročito onda kad primijetimo ove puzavce što se pojave iza kamenja i na stazama, iako je to dosta rijetko. Nikad ih Pero ne dira i ne uz nemirava. On ih smatra dijelom velebitskog kamenjara i jamicem životne ravnoteže i misli da svatko ima pravo na svoj dio prostora u ovom našem svijetu, pa i u golom kamenjaru.

*

Sudbina Surka još nije bila odlučena, odnosno nije još bila izrečena. Svršavali smo svoje poslove u vezi s našom akcijom NNNI. On je stalno boravio u staklenki i čekao razvoj događaja. Mi smo odlazili i na Siljak i radio-vezom razgovarali s našima sa Sadi-kovca, a zatim se opet popeli na vrh Visočice odakle smo se s drugim izletnicima spustili do Gojtanova doma. Poslije objeda krenuli smo niz Velebit. Zadatak je bio izvršen, Surko je bio još u staklenci i Pero ga je ponio sobom na čuđenje sviju.

— Možda će ga odnijeti kući! — prošaptao je neko strašljivo, ni sam ne vjerujući u izrečenu misao. No Pero je čekao dok ne stignemo do Kalvarije, onog strmog kamenjara pola sata udaljenog od doma idući prema Divoselu. Tu, na jednom zavodu staze, Surko je oslobođen, tako je glasila Perina presuda. Bilo je zanimljivo kako se Surko radovao slobodi, kako je živahno zapuzao po kamenju poslije 26 sati zatočenja koji su poremetili njegov mir. Nestao je brzo, a kako će se dalje snaći, to je sad bila njegova briga. Dolazila je zima i trebat će mu dobro sklonište, a tko zna, možda će naći i svoje srođno društvo. Pero je bio zadovoljan što je ostvario svoju ideju, a svi ostali su poslije ovakva svršetka Surkova zatočenja nekako veselije razgovarali. No možda je to bilo i od toga što su se kretali svome domu, a — bez Surka u blizini.

Tri slike iz slavonskih planina

IVAN JAKOVINA
SLAVONSKA POŽEGA

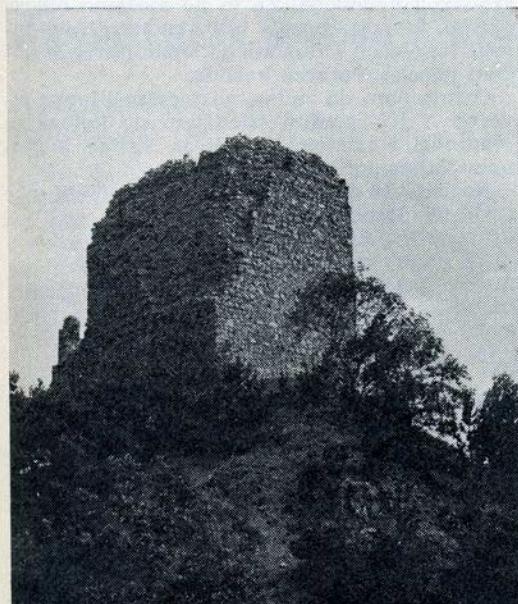
VELIČKI GRAD

»Zaštitni znak« Velike, poznatog slavonskog izletišta, je ruševina Veličkog grada, koja se lako opaža sa svih južnih prilaza naselju.

Planinari i izletnici koji kane stići na Jankovac preko Lapjaka moraju proći kraj Veličkog grada. On je »meta« mnogih posjetilaca Velike, a posebno najmladih, koji uz pomoć razigrane mašte lako oživljavaju slike prošlosti, posebno borbi i megdana s Turcima.

Od termalnih bazena u Velikoj, pokraj Osječkog odmarališta, dobro markiranim planinarskim putem za dvadesetak minuta smo podno zidina polurazvaljene utvrde. Od tdu su vidici na Veliku i sve do Požege, a za lijepa vremena do bosanskih planina. Posebno je nezaboravan pogled u dubinu Papuka i na njegove vrhove Pliš, Mališčak, Ivačku glavu i Topličku glavu.

Iz povijesnih izvora saznajemo da je Velički grad (447 m) bio sjedište veličke vlastele. Spominje se već 1332. godine kao vlasništvo plemića Veličkih, te njihovih rođaka Bekefijsa. U vrijeme dolaska Turaka vlasnici su bili vlastelini Štivići koji su ga morali prepustiti 1537/38. godine nadošlim osvajačima. Prema turskom putopiscu Evliji Čelebiji u Veličkom gradu su njegovi zemljaci držali posadu od 300 vojnika. Uz vojničke kuće prekrivene daškama bila su skladišta za municiju i jedna

Velički grad

Foto: M. Nikšić

Škola u Gornjim Vrhovcima

džamija. Posjetiocima Veličkog grada jedino nije jasno kako je to sve skupa moglo stati na mali prostor unutar zidina!

Poslije povlačenja Turaka iz ovih krajeva (1687. godine), vlasnikom utvrde postaje barun Franjo Trenk, a 1798. godine gradom gazuju vlastelin Svetić.

Prema tvrdnji stručnjaka Velički grad se svojom arhitekturom razlikuje od sličnih gradova u cijeloj Hrvatskoj. Do sada mu je pronađen svega jedan dvojnik, ostaci grada Lipovca kraj Samobora u Samoborskom gorju. Zidovi Veličkog grada su relativno dobro sačuvani, jedino nedostaje zapadni zid. No, što zubom vremena, a što kao posljedica ispaljivanja mina u obližnjem kamenolomu, ruševine grada nestaju. Sve to nije razlog da planinari i turistički radnici Požege i Velike na ostacima zidova ne istaknu skromnu drvenu tablu s nekoliko informacija iz njegove bogate prošlosti.

NAJVIŠE SLAVONSKO SELO

Od 207 naselja, koliko ih ima na poručju Požeške kotline, najviše selo su Gornji Vrhovci, smješteno u Papuku na 523 metra visine, što znači da je to najviše naselje u Slavoniji.

No, to nije jedina karakteristika tog planinskog naselja s nekih 150 stanovnika. Povijest bilježi da je bilo naseljeno u srednjem vijeku. Početkom drugog svjetskog rata njegovi stanovnici doživljavaju pravu kataklizmu: selo je spaljeno, a više od stotinu žitelja iz Gornjih Vrhovaca i susjednog sela Kantrovaca ubijeno. Preživjeli se listom uključuju u oslobodilačku borbu, čineći jezgru prvih partizanskih jedinica u Papuku.

Izvor Veličanke prije 20 godina Foto: M. Nikšić

Poslije oslobođenja, uz svesrdnu pomoć organizacija Narodnog fronta iz Osijeka, na ruševinama niče novo naselje, a 1963. godine kolektiv »Elektroslavonije« uvodi elektriku i podiže spomenik u povodu 20. obljetnice Drugog zasjedanja AVNOJ-a. U središtu sela mještani su 1974. godine podigli lijep spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora, djelo zagrebačkog kipara Stanislava Mišića.

Planinari i ostali izletnici lako će od izleta Velike do Gornjih Vrhovaca doći kraćim pravcem koji vodi kroz Čardenice do Radovačkog potoka i dalje livadama na Kozju glavu, pa putem do sela Doljanci i Kantrovci, da

bis brijege Kalabovca ugledali selo. Inače se od Velike do Gornjih Vrhovaca može ići cestom preko sela Drage, Biškupaca i Stražemana, dugom 12 kilometara.

Od Gornjih Vrhovaca možemo nastaviti put prema vrhu Papuka, na Zvečeve i do drugih prirodnih i povijesnih znamenitosti najtipičnije slavonske planine.

Tako za nepun sat hoda stižemo do ruševina Kamengrada (612 m), za koji povjesničari misle da je podignut na temeljima rimske utvrde. Partizani su u očuvanim zidinama Kamengrada imali radio-stanicu, a nedaleko utvrde su ostaci partizanske bolnice i groblje umrlih boraca.

Napuštena školska zgrada u Gornjim Vrhovcima mogla bi poslužiti, uz privolu društveno-političkih organizacija sela, kao središte planinarima iz cijele Slavonije i drugih krajeva. Mještanima, sigurno, ne bi smetalo susjedstvo planinara i ljubitelja prirode koji bi imali priliku da na izvorištu revolucije, u prekrasnim predjelima Papuka, provjere i dopune ono što znaju o tom kraju i njenim ljudima.

IZVOR KOJI JE NESTAO

Već sam pogled na raskošnu ljepotu izvora i prirodu uokolo osvježava, raduje, ushićuje, smiruje... Takvih prizora, nažalost, u prirodi je sve manje. Dobri poznavaoči Papuka prepoznat će i sjetit će se da je riječ o izvoru gorskog potoka Veličanke — kojega više nema!

No, da malo pojasnimo; izvor i dalje postoji, ali je njegova ljepota unakažena. »Uhvaćen« cijevima 1973. godine, zajedno s drugim papučkim izvorima, i otada je u »službi« gradskog vodovoda. Za to ne možemo nikoga kriviti, tako je moralno biti ako smo htjeli riješiti uspješno i dugoročno snabdijevanje vodom naselja Požeške kotline.

Ostaje nam da žalimo za jednim lijepim izvorom i još ljepšim izletištem do kojega su planinari i izletnici stizali iz Velike kanjonom Veličanke za sat hoda.

Na snimku Milana Nikšića izvor Veličanke prije dvadesetak godina.

Pismo uredništvu

DOKLE S MASOVNIM USPONIMA?

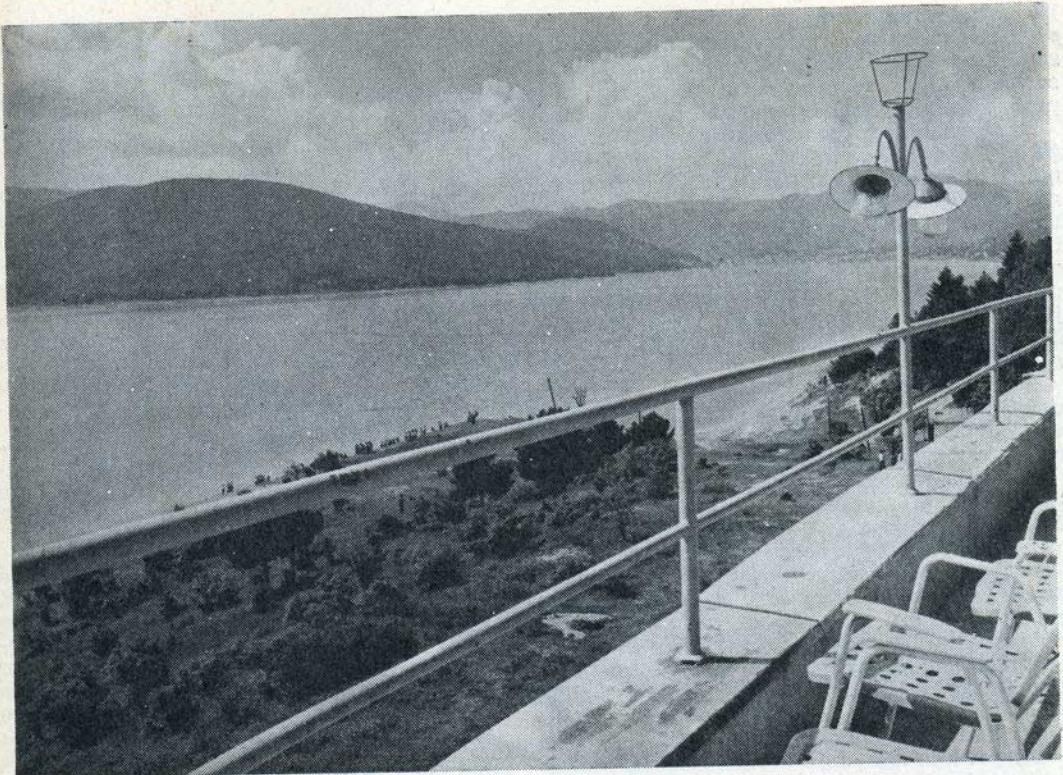
Pomalo već počinjemo s pripremama za 7. uspon »100 žena na vrh Mosora«. Ideja da »osvježimo« uspon, damo nove sadržaje, je mnogo. S Mitjom sam 6 godina bio direktni rukovodilac uspona. Iduće godine ne znam tko će biti. Naše dužnosti suviše traže od nas, slobodnog vremena skoro da nema.

Masovni planinarski usponi širom naše domovine postaju pomalo fenomen. Stol — 3000 posjetilaca, Porezen 3000, Mosor 2500 žena itd.

To traje godinama. Stol već 13 godina. Koji su to motivi, koji iz godine u godinu mobiliziraju sve veći broj izletnika? Čini mi se da bi bilo zgodno da se taj fenomen stručno obradi. Gradivo postoji. Bila bi to korisna studija.

Često se pitam »kud plovimo« s tim masovnim usponima? Naime, kod ljudi je interes za masovne uspone, sve veći. Gdje su razumne granice — brojčano?

Bojan Tollazzi, Split

Mavrovsко jezero

Mavrovsко jezero i planina Bistra

TRAJKO RIBAROV

SKOPJE

»Da, da, još nisam iskorištена«, takva je bila poruka planine Bistre, kada sam je posjetio 1969. godine (NP 11—12, 1969).

Nakon deset godina ponovo sam bio na Bistri i Mavrovskom jezeru. Ima tamo puno novoga jer je u posljednjih desetak godina došlo do velikih promjena. Možda je Bistra sada zadovoljna? Da bih na to mogao odgovoriti prošetao sam se Mavrovskim jezerom i planinom Bistrom.

Gogo Popov-Stari jedan je od pionira planinarstva u Makedoniji, a bio je i prvi učitelj skijanja skijaške sekcije planinarskog društva u Skopju prije drugog svjetskog rata. Obišao je mnogo planina i uspeo se na mnoge vrhove. Prvi put je svoje skije oprobao na planini Vodno da bi nastavio na Ljubotenu i Popovoj Šapki na Šar-planini (vidi NP 5—6, 1971). Sudjelovao je na mnogim natjecanjima, a bio je i organizator natjecanja na Popovoj Šapki, Galičici i Bistri. Planinarstvu

i skijaškom sportu pristupio je još u svojim mlađim godinama i to s istinskom ljubavlju i predanošću. Kada mu je Popova Šapka postala pretjesna, potražio je nove terene. Nasaо ih je na planini Bistri. Kao planinar dobro je poznavao tu planinu koja po svom prostoru nalikuje valovitom moru i pruža neslućene mogućnosti za vrhunsko skijaštvo. U ljetu 1956. izložio je svoju zamisao da se na planini Bistri iskoriste mogućnosti za izgradnju novog, mnogo pogodnijeg, skijaškog centra do dodatačnih na drugim planinama Makedonije. Njegovu inicijativu i zamisao prihvatili su ubrzno i drugi entuzijasti i ljubitelji skijaškog sporta.

Gogo Popov-Stari nalazi razumijevanje kod Zareta Lazarevskog, društveno-političkog radnika, rođenog u selu Mavrovu, jednom od mnogih lijepih kutaka Planine Bistre. Za postojanje današnjeg »Skijaškog centra Mavrov« zasluzni su njih dvojica. Popov je dao

inicijativu, neumorno se zalagao i obilježio prve staze i spustove. Lazarevski je, pak, tu zamisao materijalno realizirao, a i dan danas se usrdno i predano zalaže na usvršavanju i proširenju skijaških terena na planini Bistri.

Danas na Bistri postoje, jedna pokraj druge, dvije skijaške uspinjače, i to u neposrednoj blizini sela Mavrova. Prva je puštena u rad 1969. godine, a montirala ju je »Metalka«. Dugačka je 1 012 metara, ima 102 jednosjeda i uspinje se na 1 705 metara nadmorske visine. Druga, dvosjedna i tehnički savršenija, puštena je u rad 15. I 1979. godine. Montirala ju je austrijska firma »Doppelmayr«. Dugačka je 1 150 metara, ima 171 dvosjed, a uspinje se na istu visinu kao i prva.

Na odličnom skijaškom terenu s blagim uzvisinama podignuto je šest skijaških liftova u ukupnoj dužini oko 5 000 metara. Jedan od liftova uspinje se na visinu od 1 763 metra.

Pri vrhu prve uspinjače, na samoj ivici bukove šume, sagrađen je veliki buffet »Bačilo«. Kod svakog, pak, lifta postoje prihvatinice u kojima se zimi može dobiti topli planinski čaj. Pokraj buffeta nalazi se ambulanta u kojoj zimi dežura liječnik ili pomoćno medicinsko osoblje.

Godine 1979. završen je skijaški dom sa školom. Lociran je pred uspinjačama. Imat će stotinu ležaja, veliku dvoranu-restoran, prostoriju kuhinju i ostale potrebne prostorije. Cijeli dom je najsvremenije uređen.

Od početka izgradnje ovog skijaškog centra pa sve do danas njegov upravitelj je Gjore Peceski, a tehničari koji upravljaju uspinjačama i skijaškim liftovima, jesu Sande Manojloski i Nestor Daniloski. Sva su trojica iz sela Mavrova. Oni s ljubavlju i žarom obavljaju svoj posao.

Ovo su dosadašnja dostignuća na skijaškom polju, međutim, planina Bistra pruža još mnogo mogućnosti za dalji razvoj tog lijepog sporta.

I na polju turističkog razvoja ima vrijednih dostignuća. Oko čitavog jezera postoji asfaltna cesta koja počinje i završava u Mavrovim Hanovima, a prolazi kroz sela Mavrovo, Nikiforovo i Leunovo. Užitak je obići jezero ovom kružnom cestom, s krasnim vidiškom na obale jezera i na zelene visove koji jezero okružuju. Da bi se u punoj mjeri osjetio taj užitak treba jezero obići pješice.

Uz obalu jezera podignute su kuće za odmor. Prve su podignute u novim Mavrovim Hanovima, na šumovitom brežuljku iznad autobusne stanice i motela. Neke su skrivene u šumi, te se čini kao da svojim licem stidljivo proviruju između visokih borova i drugog zelenila.

Prva skupina vikendica je iza jezerske brane. Ispred sela Mavrova, odakle jedan krak ceste produžuje za Galičnik, postoje još dvije takve skupine (po lokalnom dijalektu male), a u izgradnji je treća. Takvih nastambi ima i u samom selu Mavrovu, dok u Nikiforovu, a pogotovo u Leunovu, niču kao gljive

nakon kiše. Rekli su mi da ih na cijelom prostoru oko jezera ima više od 1 200. Mnoge su vikendice i vile sagradene u alpskom stilu. Vlasnici se natječu u njihovoj ljepoti, jedna je ljepša od druge, pa je teško reći koja je najljepša. Mislim da bi u stilu trebala prevladati naša izvorna arhitektura, tip naše »bitov-čardaklje«, što bi više odgovaralo našoj sredini. To potkrepljujem izjavom čuvenog francuskog arhitekta svjetskog glasa Corbusiera koji je, upitan kako trebamo graditi, rekao: »Vi imate svoje, samo modernizirajte!«

Oko jezera podignuta su i mnoga odmarališta raznih radnih organizacija, kao što su »Hidrosistem Mavrovo«, »Jugobanka«, »Makošped«, »Usja« i druga, a u izgradnji su odmarališta »Železarnice« i »Jugopetrola«.

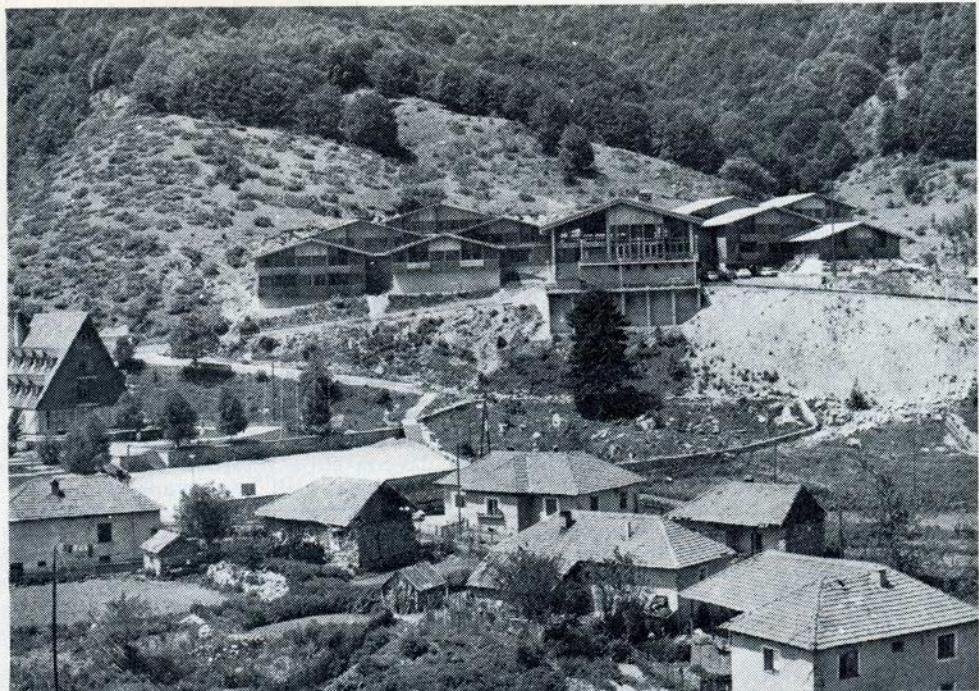
Oko osamdeset metara ispred uspinjače nalazi se krasan hotel »Bistra«, visoke B kategorije, sa 120 ležaja. On se sastoji od devet paviljona povezanih holom. Hotel ima velik restoran, buffet-bar i disco-club.

U starim Mavrovim Hanovima, danas pod vodom jezera, prvi put sam bio 1929. godine, dakle prije 50 godina. Putnici koji su tada putovali autobusom imali su dovoljno vremena da se odmore i ručaju u »hanu«. U svaku dobu su mogli biti posluženi svježim prženim pastrmkama iz rijeke Radike. Kada se sjetim njihova izvanrednog ukusa, još mi i danas ide voda na usta. S mosta ispod kojeg je tada tekla rijeka Mavrovka, tada sam prvi put vidio primamljivi Korab i zavjetovao se da će ga posjetiti, a to sam i učinio nekoliko godina poslije. Na tom mostu vizionarski sam pomislio: ako se u tom tjesnacu podigne brana, široko Mavrovsко polje bi postalo veličanstveno planinsko jezero. U mašti sam viđio oko jezera vile i hotele, a u jezeru čamce za rekreaciju i natjecanje. Raduje me što je moja tadašnja naivna iluzija danas ostvarena.

Okolina Mavrovskog jezera puna je prirodnih raskoši i ljepota. Jezero je okruženo visovima planine Bistre i zelenim »Mavrovskim Ormanom«. Kada stanete na jezersku branu otkriva vam se vidik u klisuru Radike, a iznad nje se u daljini nazire primamljivi i veličanstveni bijelo-mrki Korab, najviši vrh Makedonije. Iz samoga, pak, sela Mavrova naš pogled privlači jedan bezimeni vrh ispod kojeg se nalazi Čavkarnik sa svojom špiljom punom planinskih čavki.

Mavrovsко jezero sa svim svojim ljepotama i raskoši koje ga okružuju na nadmorskoj visini iznad 1200 metara, najljepši i najprivlačniji je skijaški i planinarsko-turistički kutak Makedonije. Slobodno možemo reći da je to naša Svica, kao što Slovenci kažu za svoj Log pod Mangartom.

U pogledu planinarstva i planinarenja do danas, međutim, skoro da nije ništa učinjeno. U Mavrovim Hanovima nema planinarske organizacije, iako za razvoj planinarstva ima velikih mogućnosti koje, nažalost, još nisu

Hotel »Bistra« iznad sela Mavrova

iskorištene. Postoji mogućnost za uspon na Korab (2764) i Krčin (2345), za obilazak širokih valovitih prostora planine Bistre i za šetnje po njenom zelenom sagu prošaranom raznobojnim planinskim cvijećem. Pravi je užitak uspinjati se bukovom šumom zvanom Mavrovski Orman, kao i stazom uz rječicu Mavrovku koja dovodi bistro vode s visokih planinskih vrhova. Uživao sam slušajući njezinu pjesmicu. Nazvao sam je »Mavrovka«. Nažalost, još ni danas nigdje nema putokaza niti markacija koje bi vam pokazale put prema privlačnim mjestima i bačilima, kao što su Sulumunica, Čavkarnik, Sultanica, Smreka, Čaušica, Čerkezica, Čuknitopanica, Govedarnik i druga, koja bi za ljubitelje prirodnih ljepota bile poseban užitak. S vrha Medenice (2163) na Govedarniku otkriva se prekrasan i impresivan vidik cijelog masiva Koraba, od njegova najvišeg vrha, pa sve do Krčina. Ako usmjerite pogled k istoku vidjet ćete cijeli valoviti ocean Bistre, a na jugu veličanstveno Stogovo.

Mavrovsko bi jezero trebalo biti start veoma impresivne i privlačne transverzale: Bistra — Jama planina — Stogovo (ispod impresivnog vrha, 2278 m, nalazi se romantično selo Gare) — Karaorman — Slavej (1714) — llinjska planina s vrhom Plaka (1939) — Galičica (2088; s vrha je vidik na dva »makedonska mora«, Ohridsko i Prespansko jezero) — Baba s vrhom Pelisterom (2600), kao krajnjom točkom ove transverzale.

Ta bi transverzala mogla biti zapadni dio makedonske transverzale. Njom bi mogle biti obuhvaćene sve planine i vrhovi koji dominiraju zapadno od vardarske doline, počevši od Ljubotena, pa sve do Solunske glave, Kitke i Vodna. Ona bi pružila mogućnost našim i stranim ljubiteljima planina da uživaju u ljepotama makedonskih planina i da upoznaju historijska zbiranja na tom području. Sa žaljenjem možemo konstatirati da za ostvarenje ove zamisli još ništa nije poduzeto.

Posjetio sam bačilo Smrekou na planini Bistri, gdje sam prije 10 godina bio gost. Domaćini su me i ovom prilikom primili najljubaznije. Od moje posljednje posjeti tu se ništa nije izmijenilo. Ovčji masni sir priprema se na način star više desetljeća, a i drugi uvjeti na bačilu ostali kao i prije. U razgovoru s domaćinima mogao sam razabrati da na Bistri nema ni 30% od predratnog broja ovaca, iako njezini pašnjaci pružaju uvjete za vrhunsko stočarstvo.

Ovog puta se nisam popeo na onaj vrh Bistre što se diže nad mnogobrojnim valovima zelenog oceana, kao što sam bio učinio prije deset godina. Trebao sam to učiniti i trebao sam glasno, tako da bi vjetar mogao prenijeti moje riječi po čitavom njenom prostoru, ponovo upitati jesu li iskorištene sve njene mogućnosti za vrhunsko skijaštvu, ovčarstvu, planinarstvu, turizmu i rekreaciju. Njen odgovor sigurno bi bio:

»Još uvjek nisu sve iskorištene.«

Biseri s Ranče

SAKIB KLIKO i SUZANA ZLATAREVIC

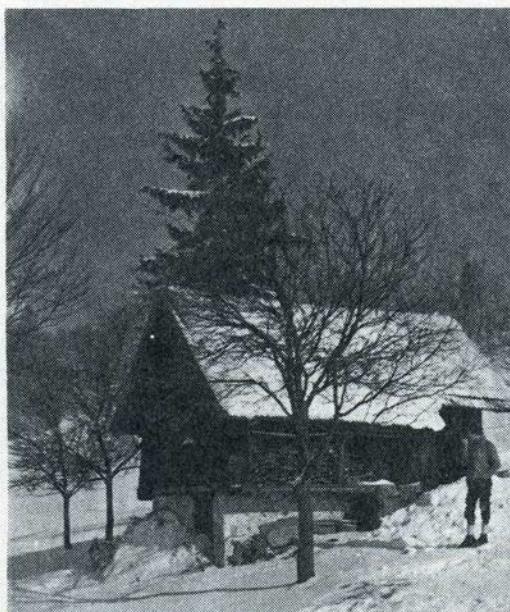
JAJCE

Svojim prostranim i sočnim pašnjacima Ranča je od starih vremena privlačila stočare iz Dnoluke i Pougarja. Zato pored stalnih sela na Ranči (Seoci, Gornji i Donji Orašac, Prisika, Zasavica, Bunar, Pavlovići, Brnjići, Dobretići i Zubovići) postoji i nekoliko sezonskih naselja — katuništa. Najpoznatija su katuništa na ovoj planini: Tornici, Bukovik, Bungića katuni, Pejića i Lovrića staje, Poljane, Turanovića kućare, Plane, Ravanac i Podovi.

Katuništa ožive početkom juna svake godine kada počnu pristizati stočari sa svojim staldima ovaca. Točno se zna koje porodice dolaze u koje katunište. Najvećim dijelom stočari dolaze iz Dnoluke. S planine se vraćaju u drugoj polovini oktobra. Tako se zna da seljaci iz Bučića, Kruščice i Lendića svoju stoku izjavljuju (izgone) na Tornice, Bukovik, Ravanac i Plane, a seljaci iz Kuprešana, Bungurovine, Doribabe i Podlipaca stada izjavljuju na Poljane, Podove, Čifluk i Ovcine.

Rančom prolaze mnogi stočni putevi koji su ispresijecali ovu planinu. Najpoznatiji je onaj što se proteže od Kuprešana, Podova, Ovčine i Čifluka sve do kanjona Ugra i onaj što ide od Tornica, Bukovika, preko Poljana i Bunara također do Ugra.

Kada se zime približe, putevi s Ranča vode daleko, u toplige krajeve naše zemlje. Tako

Bungića katuni na Ranči

Foto: S. Kliko

vrijedni stočar iz Bučića, Fehim Makić, koji ljeti boravi na Tornicama, reče da je zimus sa svojim stalom stigao čak do Istre. Za stalna stočarska naselja na Ranči (skupina sela Pougarje) vezan je interesantan način uzgoja stoke. Oni sva stada izjavljuju na Vlašić, pa čak i pod Vitorog i Slovinj, a zimi pojedini odlaze u primorje. Sve sijeno koje ukose čuvaju za duge zimske dane i krupnu stoku.

Katuništa imaju 5 do 25 koliba. Svaka koliba ima svog vlasnika. U kolibi stanuju ljudi dok borave u planini. Njeno mjesto je u blizini vode, šume i paše. U neposrednoj blizini su drvene staje i torovi. Koliba kao i staje su suhozidane ili od brvana pokrivene šindrom, a popodene kamenom. Obično se sastoje od jedne prostorije, a rijede od dvije. Na krovu su otvori kroz koje izlazi dim s ognjišta. Uz ognjište su načve za kuhanje, lopar za pečenje hleba i sofa (sinija) za objedovanje. Tu je kotao, tepsijsa, sahan, sirišnjak i drugo.

Jedan dio kolibe, koji je odvojen niskom drvenom ogradom, nazivaju mljekar. Tu su polica sa čankom u koji se spremi mlijeko, sir, kajmak i maslo. Tu je i kabao, kablić, stap i ostalo.

Na planini boravi ženska radna snaga, po koji stariji muškarac da ženskinje i nejak nisu sami. Stariji muškarac je glava zajednice. Njegova riječ se poštuje i na nju nema prigovora. U kolibi se zna kome koji posao pripada. Stopanica spremi hranu i preraduje mlijeko. Oveći sud u koji se mlijeko muze zove se kabao. Procijedeno mlijeko se stavlja u kotao a poslije se razlije u tekne gdje stoji 24 sata da se potkajmači. Poslije se odvaja mlijeko od kajmaka koje se u stupu mete. Na Ranči se prave tri vrste sira. Masni sir je najbolji, on se dobija od mlijeka s kojeg nije skinut kajmak; obični sir se dobija od mlijeka s kojeg je skinut, a treća vrsta sira se dobije od prokuhanog izmetenog mlijeka.

U kolibama su stopanice tihе i stidljive. Dočekuju vas i ponude mlijekom, samo im je teško da vas zadrže na konaku, ako u kolibi nema muškaraca. Ako vas prime na konak smatraju vas za gosta i zato odbijaju svaku naknadu, osobito novčanu.

Ovi planinštaci uljedno će vam pokazati put, ponjeti stvari i pomoći. Ako im ponudite da im platite oni se mogu uvrijediti jer oni to smatraju za svoju obavezu. Zamjeraju na oholom ponašanju prolaznika i posjetilaca svojih naselja. Ne vole dovikivanje i pjevanje pored koliba. Odajući neku počast svome gostu, domaćin poziva naveće sijelo u svojoj kolibi gdje se uz ognjište i obilatu hranu ostaje do kasno u noć. Uz vatru se najčešće prepričavaju priče, legende koje kruže planinom.

Cobani su i pored napornog posla izdržljivi ljudi, opaljena lica, iz koga sija zdravlje i poštenje. U vremenu dok ovce planduju čobani se zabavljaju na razne načine koristeći pri tome drvo i kamen (kliz i krma). Spremni su da zapjevaju i povesele se, ali uvijek zadržavaju gorštački moral koji ne dopušta laž i nepoštenje.

Ostalo je to od »starih vremena« kada nije svak mogao imati radio aparat ili čitati novine. I sad planinštaci vrijeme određuju pomoću sunca i sjene, i to s velikom preciznošću. Smatram da bi planinarima i drugima kojima ustreba ovih nekoliko primjera određivanja vremena dobro došlo.

1. ako se oko sunca vidi bjeličast krug, tog dana treba se nadati oluji,
2. ako se sunce pri izlasku pokaže veće nego obično, treba očekivati kišu,

3. gusta magla večerom ako se pokaže, to će noću biti kiša,
4. ako se planina od magle puši i dimi, to često slijedi kiša,
5. kad magla spuštajući se s neba zemlji ostane pri zemlji, pokazuje dobro vrijeme,
6. kada se konji valjaju, slijedi ružno vrijeme,
7. kad ovce, koze i ostale životinje slabo pašu, to je također znak za loše vrijeme,
8. jutarnje blejanje ovaca također je predznak lošeg vremena,
9. lijepo vrijeme se može očekivati kad uveče lebdi mnogo slijepih miševa ili kada su ovce svečeri nestasne i vesele.

Ako netko od čitalaca Ranču posjeti u ljetnom periodu i doživi susret sa stadima brojnih ovaca koja su rasuta po padinama kao biseri po grudima gizdave djevojke, tek tada će mu bili jasno odakle naslov ovoj priči.

Prenj i mi

DURMO EDIN

ZENICA

»Nategni uže«, vičem iz svec glasa da bi me Mukrim čuo. On je gore, negdje na osiguravalištu i sigurno se zanio ljepotom divnog i divljeg Prenja. Već smo drugi dan tu, na tom gorostasu, i jutros rano smo ušli u sjeverozapadnu stijenu Osobca, da bismo ispenjali oko sedamstotinu metara dugi brid. Sada je već podne. Osjećam pomalo umor, ali mi to ne predstavlja prepreku da dalje penjem. Ovo mi je prvi ozbiljniji uspon. Čujem Mukrima kako priča s Goranom i Juskom. Oni su usporedno s nama ušli u smjer tako da nam nitko ne može reći da smo »poludivlji samotnjaci«.

Ni sam ne znam kako je prošlo već pet sati od ulaska u smjer. Počelo je da sniježi. Vjetar se naprosti igra s maglom. Čas je naneseo mlijeko gustu, čas je rastrga na oblačice. Tada se u daljini ukažu impozantni vrhunci Velike Kape i Motike. Obasjani su suncem, uprkos magli. Ona je okovala njihove litice, što se strmoglavo i u golemim kaskadama obrušavaju u dolinu Bijele.

Gotovo. Nema više vidika. Vjetar je po tko zna koji put nanoši prirodnii magleni zastor. Predstava je završena, mislim, ali dokle?

Sada je Mukrim krenuo prvi, a nas trojica pričamo o dijelu koji nam predstoji. Jusko i Goran su briđi Osobca penjali ljeti 1978. Saznajem da smo otrprilike ispenjali malo više od polovine stijene. To me pomalo zbunjuje, a kako i ne bi kad sam do sada svoj najduži smjer penjao tri sata, a sada duplo duže tek pola smjera. Hoću li izdržati? Osjećam grčenje u rukama i prstima.

U razmišljanju me prekida Mukrimov glas. On je već napravio samoosiguranje i zove me da krenem. I tako penje dužinu za dužinom, pa više i ne znam koliko smo ih prepe-

njali. Odjednom izbijamo na zasneženu zravan. Sve je bijelo. Magla ne dopušta da vidim gdje se nalazimo. Jusko, inače najiskusniji od nas, reče neka izvadimo dereze. To me veoma obradova, jer sam ih do sada koristio samo na vježbalištu. Malo smo se odmorili i pojeli čokolade, a zatim nekih pedesetak metara išli zajedno po blagom grebenu, noseći u rukama namotanu užad.

Počeli smo ponovo penjati u navezu. Ispučetka sam nekako nesiguran s derezama, nemam osjećaja, šta li... Najnezgodnije mi je bilo koristiti ih u kombinaciji snijega i stijene, kada škripa dereza para uši.

Iznenađeno smo se našli na veoma strmoj padini, prekrivenoj tvrdim snijegom. Goran je išao prvi, pa sam zbog vjetra teško razaznao njegov uzvik: »Hej, rajo, na vrhu sam!«. Ne vidimo ga od magle, ali žurimo za njim. U meni se stvori neka nova snaga i naprosto me iznese do vrha. Je li moguće? Jedva mogu da vjerujem, poslije toliko sati penjanja, napokon je došao kraj.

Na vrhu čestitanja, fotografiranje. Stavljam kamen na kamenog čovječuljka koji je, tko zna kada, začela ruka nekog alpinista.

Stojim na vrhu i tonem u misli, neke daleke, meni još nepoznate. A oko mene bjelina i vjetar. Da, vjetar. On još jedini narušava svečanu tišinu divljine. Divljine s kojom smo srasli, koja je postala dio nas.

Iz razmišljanja me prekide glas drugova. Polazimo naniže, premda bih da još dugo ostanem tu. Krivo mi je što sam uskraćen za vidik na predivne vrleti Prenja, zbog magle koja kao da se zainatila da uskrati trijumf našoj pobredi. Ali ne mari, ljetu slijedi, bit će još prilika.

Svečanost imenovanja vrha Liburnije

Bezimeni velebitski vrh dobio ime Liburnija

U čast 80-godišnjice organiziranog planinarstva u Zadru, a u znaku proslave 60-godišnjice KPJ, SKOJ- i Revolucionarnih sindikata 21. listopada je PD »Paklenica« iz Zadra imenovalo bezimenu kotu (oko 1719 m) na Velebitu imenom »Liburnija«. To je ime prvog planinarskog društva u Zadru, a i Dalmaciji, osnovanog 1899. godine.

Odluka o imenovanju donesena je još početkom godine. Neposredno iza toga prišlo se njenoj realizaciji. Izabrana je i utvrđena trasa planinarskog puta do vrha, a zatim se pristupilo njenom uređenju, markirajući i mjestimičnom osiguranju. Na ovim poslovima planinari su dali nekoliko stotina dobrovoljnih radnih sati, najviše Slavko Tomerlin - »Ta-

tek«, bračni par Tomljanović, a zatim Suzanić, Miholčić, Lukić i drugi. Bio je to težak i obiman posao, ali su ga planinari uspješno završili.

Na »Liburniji« je postavljena spomen-ploča i kutija sa štambiljem. Spomen-ploču je otkrio predsjednik Društva uz kratak govor o značaju akcije i čitanje odluke o imenovanju. Maloj i skromnoj svečanosti imenovanja prisustvovala su 23 planinara.

»Liburnija« se nalazi sjevero-istočno od Babinog kuka i nedvojbeno najlepši je vidi-kovac na Velebitu. S nje se, osim najimpozantnijih vrhova Velebita, vidi cijelokupni arhipelag srednjeg Jadrana, Ravni kotari, Bukovica, sve do Dinare i Promine, zatim veći dio Like do Plješevice, pa čak i Grmeč, Osječenica i Vrijenac iznad Drvara.

Najprikladnija ishodišna točka za uspon na »Liburniju« je »Borisov dom« u Velikoj Paklenici. Markirana staza od doma u početku se poklapa s »Lipom stazom«, koja prolazi između Ramića i Parića, odakle skreće desno kroz lijepu i živopisnu šumu Pod Planom i ide na Vaganski vrh. U šumi se odvaja staza prema Babinom kuku (markirana je i dobro osigurana staza i na vrh Babina kuka na kojem je također postavljena kutija sa štambiljem),

Spomen-ploča na vrhu Liburnije

prolazi pored njega i izlazi na greben prema kоти 1710 m i pred njom se odvaja u desno na »Liburniju«.

Uspon je dosta strm i mjestimično nesiguran i za sada se preporuča samo iskusnim planinarama, a manje iskusnim pod vodstvom iskusnih planinara. Uspon traje 5 sati.

Na »Liburniju« se može uspeti i od »Velebitskog planinarskog puta« (iz pravca Vaganjskog vrha ili Sv. brda), jer se nalazi samo nekoliko stotina metara južno od tога puta.

Ovom je akcijom PD »Paklenica« završilo još jedan zadatak iz Programa svoje proslave.

D. P.

Vrh Liburnija

Foto: D. Perić

Alpinizam

IX SARAJEVSKA ŠKOLA ALPINIZMA

U okviru ovogodišnje tradicionalne »Sarajevske škole alpinizma«, koju je organizirala KA PS BiH i GPS Sarajevo, održan je ljetni početnički tečaj na Romaniji. Upisana su bila 43 polaznika, a u radu škole je sudjelovalo 10 instruktora. Pregled upisanih u SSA 79 po društvinama: »Bukovik« 6, »Maglić« 1, »Zeljezničar prirode« 1, »Koprivnica« 1, »Konjuh« 4, »Bjelašnica« 4, »Pazarac« 7, »Zeljezničar« 6, »Planinare« 2, »Famos« 1, »Tajanc« 8 i »Igman« 2.

Skolu je uspješno završilo 28 polaznika koji su u praktičnom dijelu nastave izveli 64 čovjek-uspona. Prema započanju instruktora i obavljenim usponima može se zaključiti da je ovogodišnji tečaj uspješno okončan. U toku tečaja nije bilo nikakvih incidenta, jer se na sigurnost polaznika, kao i u dosadašnjim SSA, polagala najveća pažnja. Na čelu ove, kao i svih dosadašnjih SSA, bio je ing. Rašid Mulahusić, a u radu ovogodišnjeg tečaja sudjelovali su kao instruktori i asistenti: R. Mulahusić, S. Žalica, M. Gafić, E. Čolaković, J. Hrnjić, B. Maltarić, M. Šišić, D. Tomić, M. Mulaosmanović i R. Carapić. Instruktori i tečajci zahvaljuju se PD »Zeljezničar« Sarajevo na gostoprimstvu u domu na Romaniji.

Vesna Žalica

HRONIKA BiH ALPINIZMA

21. 6. navez Abaza, Kovačević i Šimić pravi drugo ponavljanje Nedinog smjera na Bukoviku za 3 h (V, 130 m).

Dvojica alpinista iz Sarajeva (M. Gafić i M. Šišić) sudjeluju u Jugoslavenskoj himalajskoj ekspediciji »Everest 79« i dosižu visinu trećeg logora, gdje zbog bolesti moraju odustati od daljeg napredovanja.

1. Navez Abaza-Kovačević ponavlja Kosi kamin u Sivadijama na Prenju za 1,30 h (IV, 200 m).

7. 7. Drugo ponavljanje Bosanskog smjera (V, 700 m) u Izgorjeloj Grudi na Prenju izveo je navez Abaza, Kovačević, Rakić za 7 h.

Od 12. 7. do 12. 8. B. Maltarić i M. Mulaosmanović borave u Pamiru. Polaze kao članovi slovenačke ekspedicije Pamir 79 čiji je cilj područje Jazgulema, ali u SSSR-u dobijaju mogućnost da se odvoje i pokušaju uspon na vrh Korzenjevska 7105 m, nedostignuti cilj Prve BiH ekspedicije Pamir 76. U okviru aklimatizacije dostignuli su slijedeće vrhove i visine: Pjetrovski 4700 m, Vrbljut 5200 m i Paraštutjev 6100 m. Uspon na Korzenjevsku trajao je pet dana po smjeru Budanova (5B). Ovo je prvi put da su BiH alpinisti osvojili vrh visok preko 7000 m, ujedno je ovo i prvo jugoslavensko osvajanje ovog vrha.

U području Mont Blanca borave grupa od 5 alpinista AS »Zeljezničar« iz Sarajeva od 15. 7. do 26. 7. Pored izlaska na najviši vrh Evrope, ispenjali su: 20. 7. Le Tour Rond (IV, 350 m) za 4 h navez Abaza, Grabus, Mulalić i Kovačević, Pandžić.

27. 7. Gervassutijev žljeb (IV+, 600 m) za 4 h navez Kovačević, Pandžić.

18. 8. Drugo ponavljanje Stupa Izgorjele Grude (VI, 700 m) pravi navez Muhamed Šišić — Mukrim Šišić za 6 h.

25. 8. Treće ponavljanje Bosanskog smjera u istoj stijeni izveo je navez Černak, Pandžić, Šišić za 7 h.

Početkom septembra Vesna i Slobodan Žalica penu prvenstveni smjer u Sivadijama na Prenju, desno od Kosog kamina.

23. 9. Treće ponavljanje Borisovog smjera (V, 130 m) izveo je navez Černak, Pandžić, Šimić.

5. 10. navez Černak, Grabus, Šimić pravi treće ponavljanje Nedinog smjera u istoj stijeni na Bukoviku.

Od 3. 10. do 7. 11. održana je na Romaniji IX Sarajevska škola alpinizma (SSA 79), ljetni početnički tečaj. Školu je uspješno okončalo 28 tečajaca. U toku pet vikenda svaki tečajac je ispenjan po 3 uspona. Ukupno je za vrijeme škole ispenjano 130 čovjek-smjerova. Ovako uspješnom radu pogodovali su dobrim vremenskim uvjetima i velik broj instruktora i asistenta (12). Osim iz Sarajeva tečajci su dolazili iz Tuzle, Vogošće, Bugojna, Pazarica, Gorazda i Zenice. Organizatori su bili PS BiH i GPS Sarajevo.

Za vrijeme škole na Romaniji članovi AS »Dilber — Stjepanović« iz Zenice Gvozderac i Šišić penu prvenstveni smjer Tajan (V, 100 m) između Centralnog i Okomitog smjera. Branimir Maltarić

PROPAGANDA ALPINIZMA U BiH

Propagandni efekat ovogodišnjih ekspedicija u kojima su sudjelovali BiH alpinisti, Everest 79 i Pamir 79 bio je izvanredno uspiješan. Pored napisa u dnevnoj štampi (»Oslobodenje« i »Sarajevske novine«) i nedjeljnoj štampi (»Svijet« i »Ilustrovana politika«) naši alpinisti su nekoliko puta govorili na radiju (Prvi program i program 202) pa su čak doobili i nekoliko minuta na sarajevskoj televiziji.

Nakon povratka s uspješnog osvajanja vrha svijeta Šišić i Gafić su održali niz predavanja praćenih dijapoziptima širom BiH. Predavanja je do sada, prema evidenciji predavača, viđelo preko 6000 ljudi u Sarajevu, Tuzli, Bihaću, Travniku, Bugojnu, Visokom, Varešu i drugim mjestima.

U suradnji s radnom organizacijom UPI Šišić je izdao kalendar za 1980. godinu, koji je opremljen motivima iz Nepala. Ovo je prvi pothvat ove vrste u BiH.

Na četiri dosadašnja predavanja o osvajanju vrha Korzenjevska (7105 m) u okviru ekspedicije Pamir 79 bilo je prisutno preko 400 ljudi. Predavalci su Maltarić i Mulaosmanović.

Muhamed Šišić priprema reprezentativnu izložbu svojih planinarskih fotografija od 60 crno-bijelih i 40 kolor fotografija velikog formata i uz prigodne recitacije i projekcije dijapoziptiva sarajevskih planinara i alpinista. Izložba će se održati početkom 1980. godine.

Branimir Maltarić

Jubileji

ZABORAVLJENI JUBILEJ

Opet smo, po tko zna koji puta, jednu obljetcu naprsto — prešutjeli. Ni u dnevnom, a ni u periodičkom tisku nije zabilježeno da je 1. lipnja 1898. izšao prvi broj »Hrvatskog planinara«, Viestnika »Hrvatskog planinarskog društva«. Samo tri godine iza »Planinskog vestnika« (1895), glasila slovenskih planinara, izlazi HP u »čednom ruhu«, ali s tako začrtanim programom da mu se i danas, poslije 80 godina, malo što treba dodati.

Donosio je HP tijekom godina »opise naših gora i planina«, »laznje na visoke bregove i vrhove«, nije se zaustavio »na površini gore i planine« već je zavirio »i u snježnice«. Sa stranica HP saznavali su planinari o radu »slavenskih planinarskih društava«, upoznавали se »sa starim putopisnim knjigama koje se tiču domovine«, čitali »životopise domaćih i stranih čuvenih planinara« te tako obogatili »duh uvišenim idejama« i razvili »sram drage i prelijepu nam domovine u srcima žarki patriotizam«. (Citati pod navodnicima su iz uvodnika prvog broja HP).

Izlazio je HP kao mjesecačnik, dvomjesečnik, kao prilog »Vijenca«. Prvi svjetski rat prekida izlaženje tek obnovljenog i samostalnog planinarskog časopisa na duže vrijeme, da bi poslije ojačao i proširio broj pretplatnika i suradnika.

● Jubilej PD »Kozjak«. Planinarsko društvo »Kozjak« (Kaštel Sućurac) proslavilo je 12. listopada Svečanom akademijom u Kaštel Sućurcu, 30. obljetnicu osnutka. Na akademiji kojoj je prisustvovalo 180 članova i gostiju podijeljena su priznanja zaslужnim članovima i izveden kulturni program. U subotu 13. listopada izveden je marš »Tragom Solinske karavane« od Blinakuš biljem Kozjaka do planinarskog doma Putalj, na kojem je sudjelovalo 65 planinara. Navečer su u domu prikazani filmovi o radu društva. Akcije u povodu obiljetnice društva nastavljene su i u nedjelju na Kozjaku održavanjem Dana planinara Hrvatske i Dana planinara općine Split kojem je prisustvovao oko 300 planinara. Održano je orijentacijsko natjecanje te druga sportska natjecanja. (N. A.)

● 10 godina PD »Vihor«. U prisutnosti velikog broja članova i gostiju, u ponедjeljak 3. studenog u dvorani Kluba samoupravljača održana je jubilarna skupština PD »Vihor« (Zagreb) u povodu proslave 10. obiljetnice rada. Društvo je osnovala 1969. skupina mlađih članova, ali već iškusnih planinara, koji su ubrzo svojim radom privukli veći broj novih članova. Godinu dana nakon osnivanja društvo rješavao najteži problem — pitanje društvenih prostorija,

putem poduzeća »Zitokombinat« koje preuzima patronat nad društvom. Slijedi organizacija velikih akcija i uspona u domaćim i inozemnim planinama. Od najznačajnijih uspona treba istaknuti uspone na Ararat, Mont Blanc, Matterhorn, Klimandžaro. Visoki Atlas, Grossglockner, te uspone u najvišim planinama naše zemlje. Članovi aktivno sudjeluju na orijentacijskim natjecanjima, na memorijalnim i drugim pohodima, radnim akcijama i drugim akcijama gradskog, republičkog i jugoslavenskog značaja. Velik broj članova vrši odgovorne funkcije u gradskom i republičkom planinarskom savezu. U okviru društva djeluju i sekcije. Ona u Švicarskoj okuplja oko 50 naših radnika na privremenom radu. Pionirska i omladinska sekcija djeluju u okviru dviju zagrebačkih škola. Na skupštini društvo je uručilo priznanje najzaslužnijim članovima nagradivši ih plaketama, pismenim priznanjima i spomen-značkama za 10-godišnje članstvo, te priznanje članovima drugih društava za uspješnu suradnju. Predsjednik PSH, uz čestitke na uspješnom radu, uručio je društvu Zlatni znak priznanja PSH te stanovit broj priznanja PSH članovima članovima društva. Od akcija valja posebno izdvojiti: prvenstveni prelaz grebenom Velebita zimi, trasiranje i

»Bio sam ponosan što sam bio član HP i što živeći daleko na selu (u Ivanovom Polju) putem HP mogu pratiti život i rad organizacije. Dan kada mi je listonoša donosio HP bio je za mene dan radosti i veselja, i ne bih list odložio dok ga ne bih pročitao od prve do posljednje stranice« (Valent Hofer, NP 7-8, 1976).

Prve ratne godine drugog svjetskog klanja životario je HP da bi 1944. prestao izlaziti.

Osnivanjem Planinarskog saveza Hrvatske (1949) ponovno se pokreće i planinarski časopis — sada pod imenom »Naše planine«. Od sredine 1966. do danas časopis je istodobno glasilo PSH i PS BiH. Naše planine nastavljaju tradiciju HP prenoseći na nove naraštaje ljubav prema planinama i sve lijepe ideje zatrcane još prošloga ptoljeća.

Željeli smo, na ovih nekoliko stranica, ispraviti propust šutnje o našem velikom datumu — početku redovite planinarske publicistike. Naša je OSA, ali to barem nastoji biti, samo jedan kamenić u zgradbi hrvatske planinarske publicistike, kojoj su temelji, čvrsti i neuništivi, postavljeni prije punih osamdeset godina.

(F. M.)

Pretiskano iz planinarskog lista »OSA« Broj 4, Zagreb 1978. godine, str. 209.

markiranje »Vihoraškog puta«, te u zajednici s PD »Rade Končar« izvedbu »Kapelskog planinarskog puta« koji otkriva planinarama do sada nepoznate dijelove Gorskog kotara. U povodu jubileja društvo je izdalo spomen-publikaciju koja je izšla kao separat »Naših planina«. (N. A.)

● PD »Ravna Gora«, Varaždin, slavi ove godine 60. obljetnicu osnutka i rada. Jedna od akcija kojom je društvo obilježilo jubilej bila je i svečana sjednica organa društva koja je održana u domu »Anka Ivić« na Ravnoj Gori 10. studenog. Cestitajući prisutnim članovima društva ovaj značajni jubilej predsjednik PSH Božidar Škerl uručio je istaknutim članovima društva odlikovanje PSJ. U okviru jubileja društvo je 30. listopada otvorilo »Planinarski put po Ravnoj gori«. Put započinje na istočnim obroncima Ravne gore u mjestu D. Voća i vodi preko Špilje Vindje, Pintarića, Mačkove pećine, zaseoka Sestana, Velike pećine, doma »Anka Ivić« i Male Babice do Kamenice, na jugozapadnim obroncima Ravne gore. Dužina puta je 30 km s ukupno 7 kontrolnih točaka, a može se obići za 8 do 12 sati hoda. Dnevnik, koji sadrži vodič i kartu Ravne gore, može se po cijeni od 60 dinara nabaviti kod društva organizatora. (N. A.)

Planinarstvo Srbije od osnivanja do danas

MIODRAG KRUNIĆ

ČAČAK

Ideja o osnivanju planinarske organizacije u Srbiji potekla je od profesora Velike škole (sada Univerziteta), kao što je to bilo i u Hrvatskoj, a kasnije i u Sloveniji.

Profesori Velike škole i prijatelji prirode, među kojima su prednjačili članovi Srpskog geološkog društva na čelu sa drom Jovanom Žujovićem, sastaju se 27. maja 1901. godine u sali Velike škole u Beogradu i osnivaju prvo planinarsko društvo u Srbiji pod imenom: »Srpsko planinsko društvo«, i za prvog predsednika biraju Jovana Žujovića, jednog od inicijatora za osnivanje ovog društva.

Članovi ovog društva bili su, uglavnom, profesori i njihovi daci koji su obilazili planine u okolini Beograda, gde su profesori svojim učenicima dopunjavali teoretska znanja stečena u školi. Bili su »čak« i na Rtnju, za one prilike dalekoj planini. Ali s vremenom društvo je sve slabije radilo, pa je skoro prestalo sa radom.

Godine 1909. na predlog profesora univerziteta Svetolika Radovanovića, grupa mladih otišla je 20. oktobra kod tadašnjeg ministra prosvete Jovana Žujovića i zamolila ga za inicijativu da se društvo obnovi. Tada je rešeno da se 25. oktobra u 11 časova, u slušaonici univerziteta br. 10, sazove zbor svih zainteresovanih. Na zboru je prisustvovao i Jovan Žujović i tada je rešeno da se sazove Vanredna skupština za 1. novembar 1909. godine. Skupština je održana, doneta su pravila društva i izabran Upravni i Nadzorni odbor. U Upravnim odbor su ušli: predsednik Jovan Žujović, ministar prosvete i crkvenih dela; podpredsednici: dr Svetolik Radovanović, profesor univerziteta, i Đoka Dimitrijević, atanotkar; sekretari: Mile Pavlović, profesor Realke, i Radovan Mojsilović, svršeni tehničar; blagajnik Milorad Petrović, bankarski činovnik; ekonom Miroslav Pois-Dragić, činovnik Direkcije srpskih državnih železnica; članovi: Radosav Vasović, profesor III beogradске gimnazije, Vladislav Stojankić, trgovac, dr Miloš Popović, sanitetski kapetan, Mihailo Bodи, inž. poručnik, i M. Vukosavljević-Camur, student. Nadzorni odbor: predsednik Jovan Đaja, ministar u penziji; članovi: Ljub. N. Hristić, pukovnik u penziji, Mih. Cukić, načelnik ministarstva u penziji i Aleksandar Jović, inspektor pošta i telefona.

Posle ove skupštine rad SPD-a je živahnuo. Nova uprava propagira da se u većim gradovima u unutrašnjosti Srbije osnivaju podružnice. Na apel SPD-a odazivaju se sledeći gradovi i osnivaju podružnice:

1. Sekcija SPD-a Niš. Prema vestima lista »Trgovina«, Niš, br. 6 od 21. I. 1910. godine pominju se članovi njene uprave:

Predsednik Mih. Bobić, direktor gimnazije Blagajnik Laza Janković, učitelj Sekretar Momčilo Janković, pripravnik Prv. suda

Članovi: Milan Dimitrijević, profesor i dr Vlada Stokić.

2. Sekcija SPD-a Kragujevac. List »Narodna Sloboda«, Kragujevac, br. 10 od 4. II. 1910. godine javlja: »Pre neki dan je obrazovana i u to vreme imala je 25 članova. Nadati se je da će ovo mlađe društvo pokazati dovoljno rezultata i da će docnije privući u svoje kolo sve ljubitelje prirode i korisnoga putovanja«. Nisu navedena imena osnivača i uprave.

3. Sekcija SPD-a Brus. Pominje se u listu »Mali žurnal«, Beograd, br. 136 od 17. V. 1910. godine. Vest je nepotpuna i glasi: »Planinarsko društvo u Brusu. Tu su bili pop-Hrana, učitelji Dragoljub i Boža, potpredsednik društva Stanislav Urošević, sekretar pop-Hrana.«

Kasnije se zna za dva izleta ove sekcije. List »Večernje novosti«, Beograd, br. 268 od 29. IX. 1911. godine, javlja da je grupa izletnika SPD-a bila na »Suvom Rudisti« i to:

Božidar Jeličić, trg. iz Brusa

Dragutin Ivanović, novinar

Ruža Vasiljević

Franc Goldner, sa njegovom čerkom i njegovom ženom

Ljubiša Matić, troš. kontrolor iz Brusa.«

List »Samouprava«, Beograd, br. 128 iz 1912. godine, javlja da je brusko društvo »o Sv. Metodiju učinilo planinarski izlet na dan 20. VI. 1912. godine na Kopaonik na vis Suvu Rudište na visini od 2.148 metara.«

4. Sekcija SPD-a Pirot. Nema podataka o danu formiranja, ali prema dnevnom listu »Novo vreme«, Beograd, br. 210 od 2. VIII. 1910. godine, javlja se:

»Ovih dana priredilo je Srpsko planinsko društvo-sekcija Pirot, izlet do Midžora, najvišeg visa u Srbiji 2.186 metara.«

5. Sekcija SPD-a Vranje. List »Mali žurnal«, Beograd, br. 222 od 13. VIII. 1910. godine, donosi podatak da su članovi Vranjskog planinskog društva:

Toma Đorđević, sudija

Toma Mikić, sudija

Jovan Antić, profesor

Rista Stevanović, knjigovezac

Mihailo Stevanović, učitelj

Petar Jovanović, knjižar

na dan 25. VII. 1910. godine napravili izlet na vodopad »Damjanjanik«.

6. Sekcija SPD-a Užice. Ne zna se datum osnivanja, ali je verovatno to bilo 1910. godine. Poznato je međutim, da se Pravila »Užičkog planinarskog društva« nalaze u arhivi biblioteke »Svetozar Marković« u Beogra-

du. S obzirom da je društvo imalo svoja Pravila, izgleda da se radi o samostalnom društvu, a ne o sekciji SPD-a.

List »Pijemont«, Beograd, br. 258 od 16. IX. 1912. godine, piše:

»Užičko planinarsko društvo

- U Užicu postoji društvo kome je za cilj:
— Pohadjanja planina i živopisnih mesta.
— Podizanje šuma u Užičkom okrugu.
— Sanatorija.
— Planinskih staza.
— Kladenaca.

— Zbiranje prirodnih i etnografskih predmeta u Užičkom okrugu.

Naročito je obraćena pažnja na pošumljavanje okoline Užica i fotografisanje pojedinih živopisnih mesta u okrugu.

Sada je društvo izdalo knjigu: »Uticaj planinske klime na čovečji organizam« od dr Rešića, a u prevodu sa nemačkog od Dušana Bogosavljevića. Tu je knjigu društvo izdalo u nameri da zainteresuje šire slojeve za planinska mesta u Srbiji.«

Verovatno je bilo sekcija i u drugim mestima, ali su se one sastojale od nekoliko ljudi ili možda samo jednog čoveka, koji su osnovali sekciju i na tome se i završilo. Izuzetak čine nekoliko gradova napred pomenutih. O radu ovih sekacija ne zna se ništa više. Niti kako su radile, ni dokle su radile. Najverovatnije, kao i u SPD-u, rad im je prestao 1912. godine kada su počeli Balkanski ratovi.

Pose posle završetka prvog svetskog rata, čekalo se pune četiri godine do obnove društva. I ovog puta dr Jovan Žujović saziva Vanrednu skupštinu Srpskog planinskog društva, koja se održava u prostorijama Geološkog Instituta na Univerzitetu 11. decembra 1922. godine, na kojoj je za predsednika izabran dr Nedeljko Košanin.

Na skupštinu SPD-a, koja je održana 23. decembra 1923. godine, doneta je odluka o radu na osnivanju Saveza planinarskih društava kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca i suradnji sa srodnim organizacijama. Ovo tim pre što je postojao predlog Slovenskog planinskog društva o osnivanju zajedničke planinarske organizacije. Slovenci su predlagali da se buduća organizacija zove »Jugoslovenski planinski savez«, a Hrvati »Savez planinskih društava SHS«. Prvi načrt Pravila budućeg saveza dalo je Hrvatsko planinsko društvo. O formama budućeg saveza i njegovih osnovnih organizacija diskutovalo se dosta dugo. Iskorišćena je proslava 50-godišnjice HPD-a u Zagrebu 1924. godine za sastanak i razgovore delegata, ali sporazum nije postignut. Osnovni spor je voden između SPD-a i HPD-a oko načina stvaranja društava i podružnica. SPD je bilo mišljenja da društva treba stvarati teritorijalno, bez obzira na nacionalnu pripadnost, dok je HPD insistiralo na nacionalnoj pripadnosti. Tako na ovom sastanku nije postignut sporazum. Na sastanku, koji je održan 7. II. 1925. godine u Zagrebu, a pošto je Slovensko planinsko društvo bilo za pred-

log SPD-a, osnovan je »Savez planinskih društava SHS (kasnije Jugoslavije) i za prvog predsednika izabran je Josip Pasarić, predsednik HPD-a.

Na sugestiju i predlog od strane SPD-a, planinari Novog Sada osnivaju maja meseca 1923. godine podružnicu SPD-a. Ali kako u Vojvodini ima više nacionalnosti, a ne samo Srbija, to već 1924. godine dolazi do odluke da podružnica iz Novog Sada istupi iz SPD-a, i već septembra iste godine osnivaju samostalno društvo pod imenom »Fruška Gora«.

Vredno je napomenuti da je uprava SPD-a 1927. godine donela odluku da se društvo ubuduće zove »Srpsko planinsko i turističko društvo«. Društvo tada otvara biletarnicu za prodaju karata i saobraćaj putnika, čime se stvara nezadovoljstvo kod mlađih članova društva i otpor protiv tadanjeg predsednika društva Stanoja Nedeljkovića, jer se ovim koči pravo planinarenje.

Uporedno sa radom SPD-a, radila je i planinarska organizacija »Udruženje studenata-planinara«, koja je osnovana 1932. godine. Studentska organizacija bila je dosta jaka, pa je zajedno sa Srpskim planinskim društvom izgradila posebno (studentsko) krilo planinarskog doma na Kopaoniku. Izgradnja doma na Kopaoniku rađena je sporazumno sa Studentskom organizacijom, pa su tako 16. juna 1935. godine predsednik SPD-a Stanoje Nedeljković, arh. Kojić, Vojin Smislak i Milorad Milošević, tada učitelj u Rudnici, išli na Kopaonik da odrede mesto gde će se podići dom.

O pitanju osnivanja podružnica u unutrašnjosti postoji neslaganje između pojedinih autora. Naime, u knjizi »Planinarstvo Srbije«, izdanje Planinarskog Saveza Srbije 1951. godine, u poglavljju »Osnivanje planinarskih podružnica u unutrašnjosti«, navodi se da su postojele, odnosno osnovane mnoge podružnice kao: Bitolj, Novi Pazar, Sjenica, Rožaj, Tuđin, Sopot, Jagodina, Raška, Kraljevo, Užice, Boljevac, Rtanj, Leskovac, Kragujevac, Kruševac, Niš, Valjevo, Peć i Nikšić. U većini ovih mesta postojao je samo jedan čovek koji je trebao da radi na osnivanju podružnice. Tačno znam da u Kruševcu i Kraljevu nisu postojale podružnice, jer sam 1935. godine zajedno sa Vojinom Smislakom, radio preko svojih prijatelja u tim mestima na osnivanju podružnica, ali ih nismo osnovali. Dalje se govori da su najaktivnije podružnice bile u Bitolju, Leskovcu, Užicu i Nikšiću, što je tačno, ali nigde se ne pominje Niš i Kragujevac. Naime, u Nišu je postojala podružnica, a kasnije i samostalno društvo »Morava«, kome su SPD i »Fruška Gora« nekoliko godina ometali prijem u savez. U Kragujevcu je podružnica osnovana 2. II. 1935. godine. Imala je foto-sekciju koja je od 8—15. XI 1936. godine priredila izložbu planinarske fotografije, na kojoj su izlagali i planinari iz Beograda, Novog Sada i Zagreba. Podružnica je pravila izlete na sve planine uže Srbije, samostalno i u zajednici sa matičnim društvom iz Beogra-

MIODRAG KRUNIĆ

Roden je 1. X 1909. godine. Godine 1934. vršio je prepisku s »Fruškom gorom« iz Novog Sada i »Srpskim planinskim društvom« iz Beograda za osnivanje podružnice u Kragujevcu, 2. II 1935 osnivač je podružnice SPD čiji je bio prvi predsjednik. Podružnica je radila sve do rata 1941. Pravila je izlete s Beogradanim (SPD) i samostalno. Organizirala je foto-izložbu od 8—15. XI 1936. Poslije oslobođenja 10. II 1949. u Kragujevcu suosnivač je PD »Đimitrije Janković-Cicic«, čiji je bio sekretar. Premešten je sa službom u Cačak 26. III 1951. i već 5. IV osniva PD »Kablar« u kome je načelnik. Kasnije je neprekidno biran u upravu sve do 28. I 1960 kada se izdvaja i osniva novo društvo »Sloboda« (pri poduzeću Sloboda) čiji je bio prvi predsjednik, a kasnije sekretar do 1976. godine. Osniva 23. II 1969. godine Planinarski savez Zapadnog Pomoravlja u Cačku, i njegov je predsjednik prve dvije godine. Savez je 1970. godine organizirao »Pohod mladosti« od Zlatibora preko Tare do Kadića. Bio je neprekidno član šire Uprave (Glavnog odbora) Planinarskog saveza Srbije od osnivanja 1948. do 1958. godine, a kasnije nekoliko puta po funkciji, kao predsjednik regiona.

Bio je na Olimpiju i Rili u inozemstvu. Pored redovnih izleta, pohoda i sletova najviše je obilazio planinarske transverzale: Slovensku br. 1 (dva puta i to 1961. kao 305.), Gorenjsku, Zasavsku, Razširenu (kao 44, a prvi iz Srbije), Sutjesku, Fruškogorsku. Po planinama Hrvatske, Partizanski put Medvednicom, Planinarski put Medvednicom, Riječku, Stazama Cera, Srijemski front, Krušni put kroz Samoborsko gorje, Karlovačku, Vršačku, Pakleničku, Visinsku »Što više u prirodi« (Niš), »Za nagradu planine« (Rijeka), Solčavsku, Slavonsku i dobio značke 3. i 2. stupnja »planinar-transverzalac«. U 1979. obišao je 11 transverzala. Na Velebitskoj su mu ostale tri točke, na Zagorskoj 4 točke i polovina na putu Kalničkih partizana.

Od PSS dobio je Plaketu s grafikom Sutjeske »Za požrtvovan rad u Planinarskom savezu Srbije 1948—1958«, Pohvalu prilikom 50-godišnjice planinarstva u Srbiji i plaketu za 70 godina planinarstva u Srbiji; od PSJ Srebrnu značku 1962., a Zlatnu 1970. godine. Od SOFK-e Srbije: Pohvalnicu 1955. godine prilikom 10 godina sporta u Srbiji i 1970. godine »Zlatnu plaketu«, prilikom 25 godina sporta u Srbiji (samo troje iz PSS).

Pretplatnik je časopisa »Naše planine« od početka, otkada je 1949. na skupštini PSS zamolio tajnika PSH Slavu Brezovečkog da ga pretplatiti pa sve do danas i čuva sve brojeve. Suradnik je »Naših planina« već mnogo godina i velik je propagator časopisa. Mnogo je planinara u Srbiji koji su pretplatnici njegovom zaslugom.

S ovih nekoliko riječi odajemo drugu Kruniću priznanje u povodu 70 godina života i 45 godina planinarskog rada. On nam se sam predstavlja u ovome broju člankom o planinarstvu Srbije od prvih početaka pa do danas. Moramo priпomenuti da je tom članku pridodao opsežnu dokumentaciju koja se sastoji od podataka o svim skupštinama PSS, imeniku svih članova saveznih organa izabranih na pojedinim skupštinama te podataka o osnivanju i sastavu upravnih odbora za sva planinarska društva u Srbiji od 1949. nadalje, ukupno 133 društva. Zbog nedostatka prostora morali smo se ograničiti na izvadak iz te savjesne i značajki prikupljene dokumentacije.

Urednik

da, sve do početka drugog svetskog rata, kada prestaje sa radom, kao i sve druge planinarske organizacije.

Pose oslobodenja, celokupna sportska aktivnost u republici Srbiji odvija se preko FISAS-a (Fiskulturni savez Srbije), u kome je postojao »Odbor za planinarstvo«. Pri fiskulturnom odboru Beograda postojao je »Gradski odbor za planinarstvo« koji agituje na osnivanju planinarskih sekcija pri sportskim društvima.

Početkom 1948. godine Plenum COFISAJ-e (Centralni odbor fiskulturnog saveza Jugoslavije) predlaže, a Kongres je kasnije usvojio, da se planinarstvo izdvoji u samostalnu i masovnu organizaciju. Beogradski planinari već 18. marta 1948. godine osnivaju prvo samostalno planinarsko društvo »Beograd« i rade na osnivanju planinarskog saveza Srbije. Kako su se u pojedinim gradovima Srbije formirali Inicijativni odbori za osnivanje planinarskih društava, to se za 27. juli 1948. godine saziva Osnivačka skupština na kojoj je uz prisustvo 30 delegata iz Beograda i inicijativnih odbora iz unutrašnjosti, izabrano prvo rukovodstvo Planinarskog saveza Srbije.

Osnivanjem Planinarskog saveza Srbije, planinarstvo Srbije uzima veliki zamah, naročito među radničkom i školskom omladinom. Aktiviraju se predratni planinari, osnivaju se društva u svim gradovima i skoro svake nedelje odlazi se na izlete. Naročito veliku aktivnost pokazali su planinari, kada je Savez počeo da nabavlja planinarsku opremu bez tačkica i da je deli društvima. Društva su opremu delila najaktivnijim članovima po »bod-sistemu«, tj. utvrđenom Pravilniku po kome je svaki planinski vrh imao određen broj bodova, zavisno od njegove visine. Tako je nastala trka oko skupljanja bodova, a samim tim i velika aktivnost planinara.

Ukidanjem tačkica u snabdevanju građana, nastalo je opadanje broja članstva, tako da su u planinarskim redovima ostali samo oni pravi planinari-entuzijasti. Ali Planinarski savez uvodi nove forme rada, kao što su orientaciona takmičenja, letnja i zimska, logorovanja i letovanja, sletovi i drugo. Prvi slet planinara, u organizaciji Planinarskog saveza Srbije, održan je 4—7. VII 1951. godine na Kopaoniku, kojom prilikom su iz Beograda

preneti posmrtni ostaci Josipa Pančića i položeni u mauzolej na Suvom Rudištu (2017 m), najvišem vrhu Kopaonika, koji se od tada zove Pančićev vrh. Posle ovog sleta organizuju se sletovi u organizaciji republičkih saveza i Saveza Jugoslavije. Zatim dolazi planinarska štafeta »Tragom I. proleterske brigade«, pohodi putevima proslavljenih partizanskih jedinica, na kojima učestvuje, uglavnom, omladina i koji se kasnije pretvaraju u »Pohode mladosti«.

Broj članstva i njihova aktivnost u Srbiji nije uvek stalna. Dolazi do porasta i opadanja, što je zavisilo od aktivnosti Saveza, odnosno ljudi koji su birani u Savez. Da bi se Savez rasteretio od velike administracije, potrebovalo je da se osnivaju regionalni savezi, koji su stvarani u mestima gde je bilo najviše planinarskih aktivista. Ovi regionalni savezi objedinjavali su rad svih društava na svojoj teritoriji, koja su gravitirala ka sedištu regionalnog saveza. Od tada Savez Srbije opšti samo sa regionalnim savezima, a društva sa Savezom Srbije opet preko ovih regionalnih saveza. Ovakvim načinom opštenja, Savez Srbije gubi vezu sa društvima i nema nikakvog uvida u njihov rad, naročito tamo gde su regionalni savezi nedovoljno aktivni. Ovakvo stanje postaje još gore kada je Planinarski savez Srbije, na poslednjoj svojoj skupštini, doneo odluku da se regioni moraju poklapati sa administrativnom podelom u Srbiji. Od tada se regionalni savezi, čije se sedište ne poklapa sa administrativnom podелом, ukidaju, a novi se ne osnivaju zbog nemanja kadrova u tim mestima. Osim Beograda, sada samo Niš ima regionalni savez koji opravdava svoje postojanje.

Sa ovakvim stanjem društva su prepustena sama sebi. Gde ima dobrih starih kadrova, ta društva postižu dobre rezultate, a druga životare ili su sasvim prestala sa radom. Savez je odavno trebao da izvrši preregistraciju društava, ali to nije učinio, pa se sada ne zna tačan broj društava koja stvarno postoje i rade. Da bi se sačuvalo od zaborava za iduća pokolenja i istoriju planinarstva u Srbiji, jer su mnoge arhive pogubljene, ja sam iz postojeće arhive Saveza Srbije, za period posle oslobođenja, iz zapisnika sa osnivačkim skupština društava koja su se zatekla u arhivi Saveza, sačinio redosled osnivanja društava sa prvom upravom koja je izabrana na osnivačkoj skupštini. Mnoga društva slave svoje godišnjice i po četiri godine ranije. Neka to čine iz neznanja, jer su pogubila arhivu, a neka (naročito beogradska) iz prestiža, jer računaju svoj staž od osnivanja Inicijativnog odbora, a ne od osnivačke skupštine. Isto tako sam izvadio podatke o skupštinama Saveza Srbije, njihovom broju i redosledu. Ovo zbog toga što je na V. redovnoj skupštini u Svetozarevu izvršena fuzija sa Smučarskim savezom, i ova V. skupština proglašena je kao I. skupština planinarsko-smučarskog saveza. Ova fuzija trajala je do skupštine na Avali

1968. godine, kada se smučarski savez izdvaja u samostalnu organizaciju. Sledeću skupštinu Savez je proglašio kao V., zaboravljajući one četiri skupštine održane pre fuzije sa smučarima, pa ispada da je poslednja skupština bila VII. umesto XI.

Planinarski Savez Srbije, kao što je napred rečeno, osnovan je 27. VI 1948. godine. Zapisnik sa osnivačke skupštine je izgubljen, ali je na osnovu ostalih postojećih dokumenata i zapisnika utvrđeno da je u Glavni odbor izabran 32 člana, od kojih je u Izvršni odbor izabran 7 članova i to u Izvršni odbor predsednik Jovan Šeškić, sekretar Dušan Jovanović, propaganda dr Dragomir Stojčević i Al. Bajac, finansije Slavko Čuković, objekti Bogoljub Čurić i foto-sekcija Dragomir Jovanović-Moša; u Glavni odbor: Alojz-Jože Ravnik, Vlaho Antunović, Vida Stričević, Veljko Čučković, Darko Vidanović, Dušan Stefanović, Dušan Budimirović, Dušan Podgradski, Dragan Spasić, Zora Kušić, Jože Ertl, Milorad Milošević, Milutin Konstantinović, Marko Anaf, Miodrag Krunic, Nikola Jončić-Koča, Novica Cirić, Nenad Petrović, Petar Kostić, Ratibor Nešković-Beba, Relja Novaković, Radić Radanov, Slobodan Đorđević, Cveta Pačić i dr Čadež.

REDOVNE SKUPŠTINE PLANINARSKOG SAVEZA SREIJE

(u zagradi predsednici izabrani na njima)

- Prva 4—5. 2. 1950. u Beogradu (Mihailo Švabić)
Druga 30—31. 12. 1951. u Niškoj Banji (Nikola Jončić)
Treća 17—18. 4. 1954. u Mataruškoj Banji (Miladin Radulović)
Četvrta 31. 3. — 1. 4. 1956. na Avali (Srba Andrejević)
Peta 10—11. 5. 1958. u Svetozarevu, Grzi (Koča Jončić)
Šesta 21—22. 4. 1962. u Zvečanu (Živan Vasiljević)
Sedma 15—16. 5. 1965. u Beogradu (Slobodan Kuzmanović)
Osmna 6. 4. 1968. na Avali (Rade Kušić)
Deveta 18—19. 4. 1970. na Jastrepcu (Rade Kušić)
Deseta 13—14. 5. 1972. u Boljevcu, Rtanj (Đoka Stojić)
- Jedanaesta 22—23. 11. 1975. na Divčibarama (Rade Kušić)

REDOŠLJED OSNIVANJA DRUŠTAVA DO PRVE SKUPŠTINE

1. »Beograd« 18. 3. 1948.
2. »Homolje« Zagubica 14. 7. 1948.
3. »Magles« Valjevo 23. 8. 1948.
4. »Gvozdac« Kraljevo 2. 10. 1948.
5. »Kukavica« Leskovac 2. 11. 1948.
6. »Dimitrije Janković Cicci« Kragujevac 10. 2. 1949.
7. »Vranje« 24. 2. 1949.
8. »Beljanica« Svilajnac 17. 4. 1949.
9. »Jastrebac« Kruševac 12. 6. 1949.
10. »Staklorezace« Beograd 6. 8. 1949.
11. »Bukovik« Ražanj 12. 10. 1949.
12. »Jasenica« Smed. Palanka 12. 12. 1949.
13. »Palilulac« Beograd 14. 12. 1949.
14. »Zlatibor« Titovo Užice 15. 12. 1949.
15. »Juhor« Svetozarevo 18. 12. 1949.
16. »Kučaje« Cuprija 1949.
17. »Sokolica« Despotovac 19. 1. 1950.
18. »Poštar« Beograd 1. 2. 1950.

Sedmi stupanj

FRANCI SAVENC

LJUBLJANA

Već dulje vremena su vrlo aktuelne rasprave o VII stupnju teškoće i nužno je da se i mi u njih uključimo.* S tim u vezi ovđe ćemo razmotriti nekoliko osnovnih misli iz bilješki Petra Ščetinina (61000 Ljubljana, Gradaška 18) koji je kao naš predstavnik prisustvovao simpoziju o tom pitanju. Simpozij su sazvali UIAA i Deutsche Alpenverein (DAV) 22. i 23. IX 1978. g. u Münchenu. Simpoziju su pored našeg predstavnika prisustvovali još predstavnici SFRJ, SAD, ČSSR, Italije (Južni Tirol), Španjolske, Švicarske, Međunarodni savez gorskih vodiča i Savez gorskih vodiča SRNJ i Austrije, predsjednik UIAA Pierre Bossus i potpredsjednik Hans Domche. Sastanak su vodili prvi predsjednik DAV R. Sander i P. Schubert.

Na simpoziju se prije svega razgovaralo o slijedećim pitanjima:

- je li pored danas važeće ljestvice teškoća (u okviru UIAA), koja ima šest stupnjeva, potrebno da se uvede VII stupanj?
- ima li u Istočnim i Zapadnim Alpama smjerova koji osjetno prelaze VI stupanj teškoće?
- hoće li smjerove s ocjenom VII alpinisti penjati dovoljno često?
- je li možda VII stupanj teškoća ograničen samo za penjačke vrtice?
- kakav bi učinak imalo uvođenje VII stupnja?
- može li se VII stupanj teškoće, u odnosu na dosadašnje opise stupnjeva teškoće, dovoljno detaljno definirati?

Sudionici Simpozija došli su do slijedećih zaključaka:

- na prva tri pitanja može se odgovoriti potvrđno;
- VII stupanj nije ograničen samo na penjačke vrtice, premda je istina da su takva smjerovi, bez mnogo klinova, rijetki u Alpama;
- s obzirom na sposobnosti sve većeg broja penjača, njihov specijalni trening, napredak u opremi i nove poglede na etiku penjanja (Clean climbing, Free climbing) nužno je otvoriti ljestvicu teškoća UIAA na gore bez ograničenja. To bi prije svega omogućilo održavanje dosadašnjih ocjena teškoće. Namjena stupnja teškoće bi na taj način i na daleko, isto kao i do sada, ostala objektivna informacija o teškoći.

Ovdje još je potrebno naglasiti da bi sve članice UIAA imale u buduće jedinstvenu ljestvicu stupnjeva teškoće.

Otvaranje ljestvice teškoća UIAA na gore postaje nužno i zbog toga što neki penjači

penju potpuno slobodno smjerove koji su do nedavno bili preprečeni samo uz pomoć umjetnih pomagala (ljestvice, ekspanzivni klinovi i sl.) što su uspjeli postići specijalnim treningom.

Kao zaključak simpozija izrađen je okvirni prijedlog novog opisa stupnjeva teškoće, koji bi prije usvajanja morao razmotriti još Izvršni komitet UIAA. Do tada bismo se morali dogovoriti i odrediti svoje stajalište. I stupanj teškoće predstavlja najnižu, a VII stupanj (danas) najvišu ocjenu penjačkih teškoća. Svi međustupnji su jednolikom raspoređeni između te dvije ocjene. Definicije svakog pojedinog stupnja bile bi:

I. Male teškoće. Najjednostavniji oblik penjanja (to nikad nije planinski put). Ruke se upotrebljavaju samo za održavanje ravnoteže. Penjač ne smije imati vrtoglavicu. Početnika treba osigurati užetom.

II. Malo veće teškoće. S tim stupnjem počinje penjanje koje zahtijeva tri čvrste točke.

III. Srednje teškoće. Preporuča se upotreba međuosiguranja (klin), naročito na ispostavljenim mjestima. Strma smjesta i nadvisi (s dobrim hvatištim) zahtijevaju već odgovarajuću snagu. Penjač mora poznavati tehniku spuštanja po užetu.

IV. Velike teškoće. Penjač već mora imati odgovarajuća penjačka iskustva. Dulje dužine zahtijevaju međuosiguranje (klin).

V. Vrlo velike teškoće. Raste broj točaka međuosiguranja. Zahtijeva se veća penjačka sposobnost i iskustvo, te veća fizička izdržljivost. Dugački smjerovi ocijenjeni tim stupnjem teškoće ubrajaju se u velike uspjehe u Alpama i izvan njih.

VI. Krajnje velike teškoće. Penjanje zahtijeva natprosječno znanje i odličnu fizičku pripremljenost. Velika ispostavljenost, česta su slaba osiguravališta i penjanje kombinirano s tehničkim napredovanjem.

VII. Izvanredno velike teškoće. Moguće ih je savladati samo s posebnom opremom i prethodnim treningom razrađenim u tu svrhu.

* Problem ocjenjivanja teškoća u alpinizmu potaknut je razvojem opreme, novim pristupom penjanju i, što je možda najvažnije, postignutim uspjesima tj. svladavanjem takvih stijena koje su se do nedavno smatrale nepreprečivim. Ljestvica teškoća UIAA, koja se i kod nas primjenjuje prilikom ocjenjivanja težine uspona, ima ocjene teškoća od I—VI što neke alpinističke krugove u svijetu više ne zadovoljava. Budući da naš alpinizam želi ići u korak s razvojem alpinizma u svijetu (što i zasluguje po dosadašnjim uspjesima) na sastanku KKA PSJ održanom u Zagrebu u veljači 1979. g. jedna od točaka dnevnog reda bila je prijedlog novog ocjenjivanja teškoća u alpinizmu. Radni materijal je pripremio predsjednik KKA PSJ, Franci Savenc, i ovdje je u cijelosti preveden.

Ovome treba još dodati da je Fritz Wiesner već prije nekoliko godina predlagao da bi točke u opisima i najteži penjački smjerovi imali dvije ocjene. Jedna ocjena ako se penje s tehničkim pomagalima (npr. V, A1), i druga ocjena (npr. VI), koja bi pokazivala teškoću za onoga koji to penje potpuno slobodno.

Naravno, to ne znači, da ne bi smio upotrebljavati tehnička pomagala, ali ne za napredovanje, već isključivo za osiguravanje (američka oznaka za tu ocjenu je WAF — When absolutely free. U SRNJ često upotrebljavaju oznaku »Rotpunkt«). Pridržavanje toga je, dakako, pitanje etike.

Pored izraza slobodno penjanje (Free climbing), odnosno penjanje u kojem tehnička pomalaga služe isključivo za osiguravanje (a ne za napredovanje, odnos i sl.), mora se spomenuti još Cleen climbing ili »čisto penjanje« pod kojim se misli na slobodno ili tehničko, ali s takvim pomagalima koja u stijeni ne ostavljuju nikakve tragove, nikakve klinove, kajle, zamke i slično.

Neće biti suviše dodati svemu tome da je u ocjenjivanju teškoća ostalo još uvijek mno-

go nedefiniranoga. Prije svega to vrijedi za ocjenjivanje smjerova u ledu, gdje je u prikazivanju teškoća moguće navesti nagib smjera. Za ocjenjivanje zimskih uspona ili uspona u zimskim uvjetima, ne zadovoljava ni taj način jer teškoće u najvećoj mjeri ovise o kvaliteti i vrsti snijega te o njegovoj količini, što je brojčanom ocjenom nemoguće izraziti.

Za potrebe odgoja alpinista pripremamo sada novo izdanje gradiva koje još dosad nije izašlo u obliku knjige nego samo kao skripta. Jedan dio će izaći kao knjiga, a drugi još uvijek kao skripta. U tom će dijelu na nov način biti obrađeno ocjenjivanje i opis penjačkog uspona. Ako do tada UIAA potvrdi novu ljestvicu teškoća,* svakako ćemo je uključiti u to gradivo. Ujedno pripremamo uputu za opis penjačkog uspona u želji da je prihvate svi alpinisti Jugoslavije.

Preveo sa slovenskog ing. Miro Pleško

* UIAA je nedavno prihvatile prijedlog o uvođenju VII stupnja u ocjenjivanju teškoća penjačkog uspona.

Prvenstveni usponi

»PAZARIČKI SMJER« U VLAHINJSKOM KOTLU, BJELAŠNICA

Prvi penjali Redžep Grabus (PD »Pazarić«) i Ali-raz Vatrenjak (PD »Bjelašnica«) 22. 2. 1979. Nagib 45°, s detaljima 55–60°; 160 m; prvi penjači 3 h.

Pristup: Od plan. doma Sitnik na vrh Vlahinje i odatle sīći u kotao sa lijeve ili desne strane (2 h). Moguć je prilaz i s Opservatorija, pa grebenom do Vlahinje (1 h).

Opis: U centralnom dijelu stijene uči u zasnježenu padinu i pravo do stjenovite ploče. Zatim d. prejeći do markantnog malog grebena. Proći 1. između stijena i preko jaruge, pa preko vrlo strmlih

skokova izaći na malu snježnu padinu. Odatle pravo gore preko velike strehe na rub stijene.

Silaz: Ispod vrha Vlahinje 1,30 h do doma Sitnik, ili d. (gledano prema Igmanu) 1 h grebenom do Opservatorija.

R. Grabus

»VESNIN KULOAR« U SIVADIJAMA, PRENJ

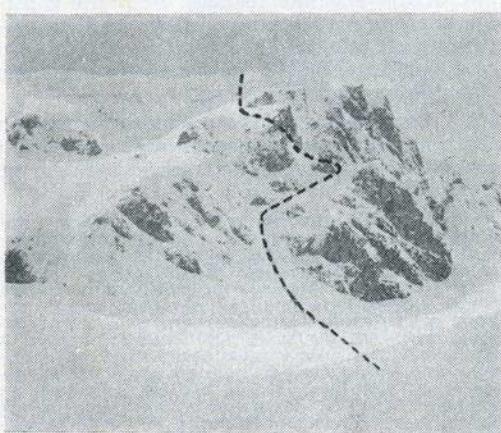
Prvi penjali Vesna i Slobodan Žalica 28. 7. 1979. Ulaz IV, ostalo II–III; duž. 200 m; prvi penjači 3 sata. Mjestimično kršljiva stijena. Padajuće manje! Uspon bi naročito mogao biti zanimljiv zimi u dobrim snježnim uslovima. Smjer teče uočljivim žlijebom desno od markantnog brida, u skupini stijena koja se nastavlja (sedlo) od Samograda, krajnjeg lijevog, izdvojenog, vrha Sivadija. Desno, u istoj skupini stijena, također je izraziti žlijeb (smjer Bozaj-Grbo).

Pristup: Iz Crnog polja na markiranu stazu za Jezerce, te se uskoro odvojiti 1. stazom ovisljenom kamenjem, i pored napuštenih, ograđenih torova, slijediti slabu stazu, kojom ispod Samograda (početak izrazitog žlijeba koji dijeli SZ stranu ovog vrha), te d. pored velikih kamenih blokova prema grupi opaljenih munika po travnatom hrptu. Zatim preko sipara gore pod žlijeb, d. od brida. (Staza nastavlja traverzirajući sipar ispod brida strmo gore na sedlo). 1 sat.

Opis: Preko okomite, kose stijene (završni prag kuloara) u kuloar, po kojem do skoka. L. gore preko skoka i dalje kuloarom na rub stijene.

Silaz: Stazom, koja vodi rubom stijena, d. (gledano prema dolje), te na sedlo. Naporan silazak preko velikih kamenih blokova i živim siparom, te kao u pristupu u Crno polje (1 sat). Zanimljiviji povratak sa spomenutog sedla je stazom koja obilazi južne padine Samograda, te niz dugačku prodolinu, ispod istočne stijene Samograda, gdje se stiže točno na raskrsće markiranih staza: Boračka Draga — Jezerce — odvojak za izvor u Crnom polju (1,30 sati).

S. Žalica

Pazarički smjer na Bjelašnici

Foto: R. Grabus

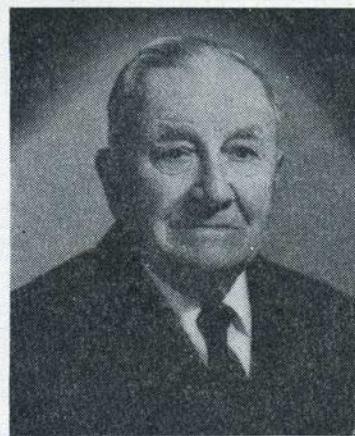
Obljetnica

ING. DRAGUTIN RADIMIR DEVEDESETGODIŠNJA

Primjeran poštavalac prirode, istaknuti šumarski stručnjak i oduševljeni planinarski zanassenjak, diplomirani inženjer Dragutin Radimir navršio je ljetos devedeset godina raznolikim zbijanjima bogatog, društveno vrijednog i mnogo čime plodonosnog života. Ulazeći u deseti životni decenij tjelesno još dovoljno izdržljiv, ing. Radimir održao je nedavno, u listopadu, svojim planinarskim prijateljima i drugovima u Skupini seniora PD Zagreb-Matica veoma zanimljivo predavanje (uz projekciju viastitih dijapoza posvećeno prirodnim osobitostima i arheološkim spomenicima otočnoga labinta Brijuna (ili Briona) dokazujući tako ponajbolje, da još nije oronuo i da ga još drži znatan duševna svježina.

Ing. Dragutin Radimir rođen je 3. kolovoza 1889. u Dobroti u Boki Kotorskoj, u staroj patricijskoj kući temeljito oštećenoj ovogodišnjim katastrofalnim potresom u Crnogorskem primorju. Maturu je polazio u Kotoru, šumarske znanosti diplomirao je na visokoj školi u Beču. Službovao je u Bosni i Hercegovini, u Direkciji šuma i Banskoj upravi, a završio kao direktor šuma u Mostaru. Godine 1940. došao u Zagreb, gdje je na stručnoj dužnosti u Ministarstvu šumarstva umirovljen 1950. U jubilarnom zborniku PSH »Hrvatsko planinarstvo« (Zagreb 1975), u biografskom leksikonu hrvatskih planinara, na str. 304 istaknuli smo, da se »posebno istakao stručnim radom na pošumljavanju južne Dalmacije i Crnogorskog primorja, Bosne (Trebević) i Srbije (Zlatibor). Eto, to je ono što treba napose istaknuti. I kad god prolazimo Konavlima, ili šetamo Trebevićem i Zlatiborom, uvijek se divimo ozelenjenoj prirodi i uživamo u danas već visokim i lijepim stablima čempresa, smrekе, zlatnoga bora i neke druge nazrasle biljke, sadenicama i svojevrsnoj »djeci« Dragutina Radimira, kome tada — ukoliko nije s nama na planinarskom izletu i putu — svesrdno šaljemo pismene planinarske pozdrave i zahvalnost za ono što je učinio i dao svome narodu i domovini. I kao što njegov šest mjeseci stariji vršnjak ing. Ante Premužić tako je i sadašnji jubilarac ing. Dragutin Radimir opravdano trajno ušao u Sumarsku enciklopediju (Zagreb, 1962, str. 368).

Od nekoliko desetaka njegovih objavljenih radova posebno vrijedi istaknuti priloge u časopisu »Hortikultura«: Mamutovec-sekvoje, te u »Našem moru«: »Naše more, rijeke i jezera još neizmjerna polja, jer opravdano pobudjuju interes i svakoga planinara kao kulturnoga poklonika prirode i dobrohotnoga čuvara šumske vegetacije. Citavog svog života bio je usko vezan ne samo uz šume i šumske površine nego i uz planine i društveno organiziran planinarski život. U meduratnom razdoblju bio je član HPD, a poslije oslobođenja učlanio se u PD

Zagreb-Maticu, gdje je već kao umirovljenik veoma aktivno sudjelovao u radu Skupine seniora od njenja osnutka god. 1954. do danas. Tada je njegova šumarska stručnost ponovo došla do izražaja na medvedničkoj Puntijarki, gdje je u okolišu novozgradenog planinarskog doma znalački rasporedio i zasadio plemenite vrste crnogoričkog drveća i ostalog za Medvednicu posebno biranog raslinja. Sudjelovao je i u brojnim planinarsko-turističkim izletima i putovanjima seniora širom Jugoslavije i Europe, a sam je propotovao i proplanirao evropske Alpe i sjevernoameričke predjele nacionalnih parkova i planinskih područja. U njegovu životu svuda se i uvijek očitovala vazda mu vedra narav, visoko razvijeni humanizam i primjeran ljudski odnos prema čovjeku.

Dodajmo još, da mu je »Die Hochschule für Bodenkultur in Wien uručila 9. srpnja 1970. zlatnu inženjersku diplomu povodom (nešto ranije) na vršene pedesete obljetnice diplomiranja na toj visokoj bečkoj školi (diplomirao je 24. srpnja 1912.). I na kraju: za svoj vrijedan, nesebičan i uspješan planinarski život i rad odlikovan je najprije srebrnom i prošle (1973.) godine zlatnom značkom PSH. Tome i takvome našem časnom planinarskom drugu iskreno želimo dobro zdravlje i smireno zadovoljstvo u desetome deceniju vrijednog mu života.

Prof. dr Vladimir Blašković

In memoriam

INŽ. ANTE PREMUŽIĆ

U dubokoj starosti u 91. godini u Zagrebu je 30. studenoga umro inž. Ante Premužić poznati planinar i projektant »Premužićeve staze« na Velebitu. Staza koju je projektirao, te vodio radove na izgradnji, započinje ispred doma na Zavižanu i vodi do Baških Oštaria hrptom Velebita u dužini od 50 km ne računajući priključne staze. Prigodom proslave 10. obljetnice »Velebitskog planinarskog puta« 30. lipnja o. g. otkriven je spomen-natpis na Premužićevu stazi uklесan u stijenu kao uspomena na njezinog graditelja. Sahranjen je 4. prosinca na zagrebačkom groblju Mirogoj uz ispraćaj velikog broja planinara i prijatelja. (N. A.)

VILIM FERLIN

Naš marijivi suradnik i veliki ljubitelj planina, Vilim Ferlin, član PDS »Velebit« u Zagrebu, poginuo je nesretnim slučajem u Julijskim Alpama 29. studenoga okliznuvi se sa staze na putu prema Krnici. Idućeg dana njegovo je tijelo pronašla skupina njemačkih planinara. Vilim je od studentskih dana bio planinar i član »Velebita«. Radio se u Zagrebu 27. 7. 1945. Završio je učiteljsku školu, Školu primijenjenih umjetnosti i Filozofski fakultet u Zagrebu (strani jezici). Radio je kao dekorator i aranžer u zagrebačkom »Varteksu«. Planine je doživljavao poetski o čemu svjedoči niz njegovih članaka u »Našim planinama«. Nije se isticao u or-

ganacijskom pogledu niti je dobivao znakove priznanja, ali je za sobom ostavio trajni spomen svojim misaonim i osjećajnim člancima. Prekid njegove spisateljske djelatnosti velik je gubitak za naš časopis, jer za njegov osebujući stil nema zamjene. Umjesto nizanja faktografskih podataka najbolje ćemo učiniti da ovaj osvrт završimo njegovom bibliografijom:

Zakon planine (1975, 64)
Velebit me voli 1975, 199
Prenj to sam ja (1976, 20)

Prilog planinarskoj misli (1976, 133)
Poezija Prenja (1976, 163)
Tajna Škratičine stijene (1977, 17)
Ideal humanističkog alpinizma (1977, br. 3—4.
113)
Snijeg, bol i vlaški pastiri (1977, 173)
Tišina (1977, br. 7—8, str. 113)
Pismo alpinistu (1978, 21)
Marjaš i Derviš (1978, 101)
Tragovima radosti (1979, 14)

Z. Poljak

VEČESLAV ZRNC

Poodavno je već rečeno, da veoma zamršenu nepoznanicu života ubija fakat smrti. Prisjećajući se te istine, neumitnost i bespoštednost smrti opet je dirnula u ljudsku osjećajnost i premda smo znali o beznadnosti razvojnog procesa bolesnoga organizma, ipak nas je vijest o prirodnoj neminovnosti iskreno razalostila. Druženje nije ni moglo biti, jer je uvijek teško rastajati se zavazda od čovjeka, o kome se može govoriti samo dobro i s poštovanjem. Tako i sada. Potiskujući osjećajnost i misaonost, u nama se kovitljaju sjećanja na vrijednog planinarskog druga Večeslava-Slavika Zrnca, na popularnu pojавu marljivog društvenog radnika i uvijek optimistički raspoloženog rodoljuba, koji je umro u Zagrebu 4. kolovoza i četiri dana kasnije sahranjen na mirogojskom perivoju mrtvih.

Premda rođen u posavskom Galdovu (26. IX 1895), ipak je srecem i dušom bio trajno vezan uza svoj đečački i mladenački zavičaj u okrilju goranske Velike Kapеле, gdje je proživio posebno mu drage dane u povijesno znamenitoime Modrušu i krševitom Ogulinu, matici hrvatskoga planinarstva podno Kleka. Tu su korijeni i odatle se razraslo životno Žije njegovoj hrvatskoj patriotskoj potki. Slavko je imao dvije osobite životne »slabosti«: glazbu i planinarstvo. Razvijanju njegovog smisla i prirodnog dara za glazbu znatno je pridonjelo školovanje u trgovaćkoj akademiji u Zagrebu, gdje je na njega utjecao kasnije proslavljeni kompozitor Krešimir Baranović. Veoma ugodan tembir Slavkova baritonu decenijama se razlijegao koncertnim dvoranama Hrvatske, Jugoslavije i Njemačke, gdje je nastupao kao član i tajnik Hrv. pjevačkog društva »Kolo«, a pjevao je i u Glazbenom društvu intelektualaca. Ipak, težište njegove društvenosti bilo je planinarstvo.

Prema vjerodostojnoj djelomično sačuvanoj arhivskoj dokumentaciji, danas pohranjenoj i čuvanoj u Planinarskom muzeju Hrvatske, Slavko Zrnc, tadašnji upravitelj parne pilane u Josipdolu i stanom u Zagrebu (Starčevićev trg 12), postao je članom Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu godine 1919, a na posljednjoj glavnoj skupštini tog prvog planinarskog društva na jugoistoku Europe, neposredno pred izbijanje rata 1941, ime Večeslava Zrnca nalazimo i među skupštinskim delegatima. Poslije rata, već 1948., Slavko je član PD Zagreb, odnosno kasnije Zagreb-Matica, a posljednja dva desetljeća nadasve je marljivi tajnik Skupine seniora tog zagrebačkog matičnog društva. Prisni je suradnik pokretača prve planinarske seniorske skupine u našoj domovini i njenog doživotnog pročelnika dra Ive Lipovčaka, za kojim se samo osam mjeseci nakon njegove smrti preselio na Mirogoj.

U šezdesetljetnom svom planinarskom stažu (a jamačno i nešto dužem, jer se već kao dak gradaške škole u Ogulinu penjao po Kleku), Slavko Zrnc je planinario širom Hrvatske i današnje Jugoslavije, a sa Skupinom seniora uspeo se na mnoge vrhove Europe. Da njegova planinarska aktivnost i nesebična društvena djelatnost ne bijahu maleni ni neznačni, svjedoče odlikovanja što ih je primio od PSH (zlatni znak), PSJ (zlatni znak) i SFK Zagreba (priznanje, god. 1968). Najveće pak priznanje za svoje primjerne ljudske osobine, za svoju nepokolebljivu dužnost da iznad i prije svega bude Covjek, bilo je i trajno će ostati poštovanje, što ga je nepodijeljeno uživao u svih, koji su ga poznavali. Takav neka bude trajno zabilježen i u povijesti hrvatskoga planinarstva.

Vladimir Blašković

DRAGUTIN BELAČIĆ ml.

(Zagreb 17. 10. 1954 — Klek 17. 10. 1979)

Prošlo je 15 godina otako je naš sin poginuo u Klekovačkoj stijeni. Najtoplje se zahvaljujemo svim

planinarima koji posjećuju njegovo posljednje prebivalište.

Roditelji i rodbina

Orijentacijski sport

• Memorijal Stipice Mesića. U subotu 27. listopada na padinama Medvednice u okolini Kraljevičinog zvoda uz sudjelovanje velikog broja natjecatelja, održano je orijentacijsko natjecanje »Memorijal Stipice Mesića«. Organizaciju natjecanja provelo je besprijekorno PD »Vihor« (Zagreb). Plasman natjecanja i ekipa je slijedeći: Kategorija »A« muškarci pojedinačno: 1. Tage Anderson PDS »Velebit«; 2. Andres Juhlin PDS »Velebit«; 3. Ivan Plantak PD »Ravna gora« (Varaždin). U ovoj kategoriji proglašeni su i ekipni pobjednici na temelju pojedinačnih rezultata trojice članova istog društva: 1.

voda Dika. (N. A.)

A. Anderson, Anders Juhlin i Dolfi Rotovnik (istaknuti danski orijentaciisti — gosti i članovi PDS »Velebit«); 2. PD »Sljeme« (Zagreb); 3. PD »Sutjeska« (Zagreb). Kategorija »B« muškarci ekipno: 1. PD »Sutjeska«, voda Imamović; 2. VP 8164 (Maribor), voda Ostojić; 3. PDS »Velebit« (Zagreb), voda Hrdlička. Kategorija »C« žene ekipno: 1. PD »Vihor«, voda Ostrički; 2. PD »Sljeme«, voda Jurković; 3. PD »Vihor«, voda Đurčević. Kategorija »D« omladinci ekipno: 1. PD »Vihor«, voda Mahović; 2. PD »Vihor«, voda Tomovski; 3. PD »Vihor«, voda Dika. (N. A.)

• Otvoreno prvenstvo Zagreba. Na terenima u okolini Krnjaka u nedjelju 28. listopada u organizaciji PDS »Velebit« (Zagreb), održano je već tradicionalno otvoreno pojedinačno prvenstvo Zagreba u orijentaciji. Natjecanje je održano u muškoj i ženskoj konkurenčiji s tim da se u muškoj konkurenčiji bodovao i ekipni plasman (po tri najbolje plasirana pojedinca iz istog društva). Plasman je slijedeći: 1. Marijan Žunić, PD »Sljeme« (Zagreb); 2. Miro Žunić, PD »Sljeme«; 3. Anders Juhlin, PDS »Velebit«. Ekipno: 1. PD »Sljeme«, 2. PD »Sutjeska« (Zagreb), 3. PD »Sutjeska«. U ženskoj konkurenčiji pobjednik je Andrea Gustović, PD »Zagreb matica«. (N. A.)

Publicistika

ANTE RUKAVINA: »VELEBITSKIM STAZAMA«

Nedavno je PSH obogatio planinarsku literaturu još jednim izdanjem o Velebitu. To je knjiga gospičkog veterinara Ante Rukavine. Naslov joj je »Velebitskim stazama«, a objavljena je u Zagrebu 1979. Cijena 70 dinara.

Knjiga je izbor, kako to sam autor kaže, putopisa i eseja posvećenih Velebitu. Ima ih 18 na ukupno 157 stranica štava. Eto nekih naslova: »Između neba i kamena«, »Isprepletan ljubavlju i tugom«, »Priče velebitskih noći«, »Samo koraci šuše kroz Ramino korito«, »Zaboravljenojem velebitskom stazom« itd. Većina je napisana bila već objavljena u časopisu Naše planine, oneči u Planinarskom listu, jedan u Veterinarskoj stanici, i to u razdoblju od 1971—1979. Izboru članaka priložene su 33 slike, mahom originalne fotografije. Štivo je uredio dr Z. Poljak, a recenzirao mr Z. Kašpar. Naslovnu je stranicu dao ing. Z. Smerke. Knjiga je, posvećena 10. obljetnici Velebitskog planinarškog puta, tiskao »Vjesnik« u 2000 primjera.

Kao domaćin sin, vrstan poznavalac kraja u kojem je nikao, kao zaneseni planinar i, napokon, kao

dugogodišnji terenski veterinar, Ante Rukavina je za svoje putopise i eseje odabralo gradivo osobljeno i dosad manje poznato. Njegovi prikazi ljudi i planine, kako ih je doživljavao, odišu pjesničkim zanosaom, ljubavlju prema rodnom kraju i povjerenjem u čovjeka gorštaka. U mnogima se, pored obilja opažanja zanimljivih za planinara i ljubitelja prirode, ističe i povijesni pristup, a u nekim se, na temelju vlastitih proučavanja, autor bavi Velebitom i kao predmetom književnosti i umjetnosti. Takva su poglavljia: »Sv. Ivan na Gori u Lici«, »Posljednjim putem Ilije Smiljanića«, »Velebit u hrvatskom slikarstvu«, »Velebit u našoj književnosti« i dr. Upravo zbog toga putopisi i eseji o kojima je riječ, imaju za Velebit ne samo planarsko vec i šire značenje.

U svemu, dakle, knjiga Ante Rukovine više-strukuo je vrijedna i zanimljiva, a jezik kojim je napisana lijeپ je narodni jezik, protkan tu i tamо ličkim dijalektom. Svima koji Velebit poznaju i vole, ali i onima koji ga još nisu upoznali, preporučam da je pročitaju.

S. Forenbacher

HVALA ANTI RUKAVINI

Nedavno je PSH izdao knjigu članka pod naslovom »Velebitskim stazama« gospičkog planinara Ante Rukavine. Citajući te putopise i eseje i užavajući u prekrasnim opisima mogu reći da nikad nisam ništa ljepše i iscrpljivo čitala. Pisac je potuvalo Velebit uzduž i poprijeko, u svim godišnjim dobima, dajući besprimerno lijepo opise kako prirode na Velebitu, tako i njegovih stanovnika.

Onaj tko ne poznaje Liku i našu predivnu planinu Velebit ne može dočarati sebi tu krasotu, ali je može upoznati u ovoj knjizi. Covjek koji nikada nije bio planinar, pročitavši tu knjigu, smjesta bi se pobrinuo za planinarsku opremu i pošao u posjet taj divot-planini. Pisac ima izvrstno zapažanje svih promjena što se događaju u planini od najranijeg proljeća do kraja zime. Tko je slikar mogao bi po njegovim opisima naslikati divna djela, kako bi ovjekovječio tu jedinstvenu ljepotu, tu igru sunca, mora, oblaka, magle, snijega, uvala, vrtaca, proplanaka i nedostiznih vrhunaca kud samo orlovi leti.

Kad se polako i pomno pročita ova knjiga čitalac se mora zadiviti nad upornošću autora koji nastoji pronaći što više detalja u planini, pronaći koji neotkriveni predjel kako bi uživao u njima, u tim zagonetnim i dalekim prirodnim krasotama. Zahvaljujući piščevu stilu i načinu kojim opisuje svaki i najmanji detalj, i mi čitaoci doživljavamo planinu Velebit kao projiciranu pred našim očima, sve njezine puteve i staze.

Tek onda bolje upoznajemo i velebitske stanovnike, iako sada rijetke, koji su živeći na Velebitu čuvali owno svoje praiskonsko, bunjevačko, ličko, ono naše dragو kamenje, živeći iskreno i pošteno i boreći se za planinu i u planini koja ih je branila i branila od svega i svatoga.

Pisac je opisao ne samo prirodne ljepote nego je dao i iscrplju sliku povijesnih zbijanja u toj divot-planini u kojoj je ratovao Ilija Smiljanić i poznati lički hajduci Lazo Skundrić i u kojoj se granica između osvajača i tudina mijenjala svakog časa sve do najstarijih vremena pa do najnovije povijesti. Na ovoj planini sukobljavali su se interesi turski, mletački, austrogarski i svi su oni otimali ovaj dio naše zemlje.

Izvanredni opisi kirijaša, koji su bili dio prošlosti ovog kraja, koji su izvlačili trupce i iza ko-

jih ostadoše goleti i kamena pustoš, stravična su slika ljudske nezasitnosti za drvetom što odnosi život s ove planine. Divna je i potresna citirana pjesma Milana Krmotića »Meditacije drvosjeće« koja potkrepljuje spoznaju o teškom životu ovih ljudi.

Pisac daje iscrpljene opise o radu velebitskih slikara što još nitko do sada nije prikazao i to od onih čuvenih slikara starije generacije: Ivekovića, Krusinu i drugih, do onih današnjih: Golca, Posavca i Tomerlinu. Pri tom se postavlja pitanje: zar na Velebit nije zasluzio da se njihova djela prikazuju širokoj publici i da se tim umjetnicima oda priznanje za njihov trud? Oni su svojom paletom i s puno truda ovjekovječili velebitske ljepote kojima se možemo ponositi.

Članak »Velebit u našoj književnosti« potkrijepljen je mnogim primjerima iz literature za koje se rijetko i znade da postoje. Pravo je čudo koliko je pjesama i proznih sastava kroz povijest naše književnosti od Zoranića do danas posvećeno Velebitu, a sad je velik dio toga skupljen na jednom mjestu. No kako kaže pisac: »Velebit još uvijek ostaje vječna tema, voljen i još uvijek čeka nove umjetnike pera i kista da još dublje prodru u povijest njegovu, čekaju ih njegovi kirijaši, čobani, drvosjeće i pjesme djevojačke koje i danas odjekuju po njegovim kamenjarima, pjesme pune nostalgije i tih nade — za Velebit.«

U knjizi je prikazana, utkana sva ljubav za rodnu grudu, sva stradanja, čežnje i sve ljepote Velebita i život njegovih stanovnika koji su zasluzili da se pamti njihov život i ljubav za najljepšu planinu Like, pa i naše domovine.

Velika hvala piscu Anti Rukavini na ovom prekrasnom daru koji nam je poklonio u obliku svojih putopisa i eseja, svojih »Velebitskih staza«, jer ta knjiga unosi u nas ponos, veliku radost i veliku čežnju kao što su visoki visovi Velebita, i što je našem Velebitu poklonio ove divne retke u kojima je prikazao fenomene kojima obiluje Velebit, ta po mnogo čemu jedinstvena planina na svijetu. Hvala mu što je riječima pjesnika opisao i velebitski runolist, i njegovu floru i faunu, i velebitsku buru, i što je našu najljepšu planinu prikazao onakvom kakva jest, nama najmilija i najdraža.

Cvijeta Marković, Gospic

SMERKE: ALPINISTIČKI VODIĆ STIJENE JUGOSLAVIJE, 2. KNJIGA

Ing. Zlatko Smerke: Alpinistički vodić — Stijene Jugoslavije, knjiga 2, Varaždin 1979, 179 stranica, 13×19 cm, 60 fotografija, 8 zemljopisnih kartica 30×40 cm, broširano, kopčano kroz perforaciju, naklada 1000, cijena 200 dinara, izdavač PD

»Ravna gora« (Biblioteka »Ravne gore« knjiga 5), tisak »Ognjen Prica« Zagreb. Sadržaj: Komovi, Sinjaljevina, Moračke planine, Maganik, Orjen, Durmitor, Maglić, Bioč i Volujak. Suradnici: Velibor

Stanišić, Marko Gabrovšek, Franci Savenc, Inko Bajde i Slobodan Žalica.

Neumorni autor, koji nas već niz godina obogaćuje alpinističkom literaturom i to upravo onom najvrednijom — vodičima — sada je objavio vodič po stijenama Crne Gore (1. knjiga bila je posvećena stijenama Srbije i Makedonije, a najavljenja 3. knjiga obuhvatit će Bosnu i Hercegovinu). Kažimo odmah da Smerkeove vodiče mogu upotrebjavati i planinari nepenači, jer sadrže obilje podataka o prilazima planinama, smještajnim mogućnostima i detaljne karte u kojima je najvrednije baš ono čega nema u specijaljkama: planinarski objekti i novi putevi. Prema tome možemo slobodno ustvrditi da je ova knjiga prvi planinarski vodič po Crnoj Gori u povijesti našega planinarstva. U tom pogledu njezino značenje je pionirsko!

U knjizi je opisano 695 penjačkih smjerova i — što je naročito vrijedno — svaki od njih je ucrtan na odgovarajućoj fotografiji. Ove fotografije već same za sebe čine određenu foto-monografiju crnogorskih planina, a spomenimo uz to i njihovu kvalitetu (Smerke je jedan od vodećih jugoslavenskih planinarskih fotografija). Zanimljiv je tehnički novitet ovoga Vodiča, da nije uvezan na klasičan način, nego limenom trakom kroz perforaciju, što omogućava da se bez poteškoća izvade stranice, slike ili karte o određenoj planini i tako izbjegne nošenje cijele knjige (težina joj je pola kilograma).

Tko nije pokušao napisati ovakvo djelo nikad neće shvatiti koliko je to mukotrpan posao, ko-

liko valja uložiti truda i vremena, jer svaku riječ treba nekoliko puta odvagati. Jedan jedini pogrešni podatak, za penjača može biti fatalan. Uostalom, najbolje objašnjava poteškoće u pisanju sam autor u predgovoru, pa ćemo iz njega citirati nekoliko misli:

Vodič obrađuje planinske skupine koje u sebi kriju stijene, do sada neobradene i neispunjane. Time se želi potaknuti penjače na prvenstvene uspone i u tim predjelima... U Vodiču se pokusalo dati ono najbitnije što je svakom planinaru potrebno da bi došao bez poteškoća na vrh... U toku obrade materijala nastalo je na određene poteškoće. Penjači usponi starijeg datuma sadržavali su niz nejasnoća... Osnovno obilježje većine ispunjenih smjerova je da nisu ponavljani (90%). Prema tome otpala je mogućnost korekcije... Sve stijene prikazane su i u fotografiji... Svaka planinska skupina prikazana je i pomoći zemljopisne karte... Sva sam područja obišao prikupljujući tako opće planinarske podatke, fotografije stijena, kao i prilaze stijenama... Uz alpinizam Vodič ima i širi planinarski karakter, jer su ujedno opisani najviši predjeli naše domovine. Opisani su njihovi najlakši i najlepši pristupi, skloništa i planinarske kuće. Time je i planinarima, koji se ne bave alpinizmom, omogućeno da dodu na vrhuncu čije stijene upotpunjuju njihovu ljestvu.

Hvala Zlatku, uime svih planinara Jugoslavije, na 2. knjizi Alpinističkog vodiča. Želimo mu da što prije uspješno dovrši i treću, posljednju knjigu.

Z. Poljak

MESSNER: »NA PRAGU SMRTI«

U povodu knjige Reinholla Messnera: »Grenzbereich — Todeszone« 1978. by Kiepenheuer und Witsch, Köln.

Nema nikakve sumnje da je Reinhold Messner danas najpoznatiji i najstaknutiji od svih alpinista svih generacija od početka alpinizma do dana danšnjega. Ne samo po broju svojih uspona na osamstisućnjake — izvršio je osam uspona na vrhove više od 8000 metara — i na sve najviše vrhunce svjetskih gorja i Alpa, nego i po svom književnom radu i po svojoj filozofiji koju on unosi u svoja razmišljanja, doživljavanja i ispitivanja svoje svijesti u graničnoj zoni smrti, na vrhovima iznad osam tisuća metara i to većinom posve sam ili pri usponu kod odmora u svom šatoru. Messner se penje bez aparata za kisik i bez većih tehnoloških pomagala, jer pristupa planini pošteno — fair — on osvajanjem najteže dostupnih vrhova ne želi da svalda planinu, nego da savlada samoga sebe. On gotovo opsjednuto voli planine, ne bori se protiv planine, nego protiv samoga sebe, ispitujući snagu volje i snagu svoga tijela. Ta želja ispitivanja samoga sebe, psihičkog doživljavanja, te pomognog ispitivanja svoje psihice ima upravo strogo znanstveni karakter. Sve svoje misli i dojmova ponimo upisuje u svoj dnevnik, odnosno razgovore na magnetofonsku vrpcu.

Na visinama od osam tisuća metara, gdje vrijednost kisika u udusu pada na 30—40% od normalne vrijednosti, mozgovne stanice dobivaju, i uz pojačan rad srca, premaši kisika te ih vjerojatno zbog toga na milijune odumire. Život je još moguć, ali sada pod drugaćim uvjetima, misli primaju oblik slušnih i vidnih halucinacija. Na usponu prema vrhu Hidden Peaku u Karakorumu na visini iznad 8000 metara Messner se penje sa svojim drugom Petrom Habelerom, oni se među sobom razgovaraju bez riječi, jedan »čita« misli drugoga i odgovara na njih u svojim mislima, što Messner na vrhu Hidden Peaku provjerava.

U Messnerovim razmatranjima smrt je stalno prisutna. Zanima ga taj prijelaz iz života u smrt. Da dove do odgovora na to pitanje ima dovoljno mogućnosti u »spokusima na sebi i mnogim alpinistima koji su prilikom teških nesreća doživjeli smrt, a ipak ostali živi! Povijest alpinizma bilježi potresne opise »smrtnih« padova Edwarda Whympera, Hermanna Bartha, dra Eugena Lammera i drugih još je klasičnog doba alpinizma. U neizbjegljivim i očajnim padovima, teško ozlijedjeni udarcima o stijenu ili zasutu lavinama, alpinisti opisuju tok svojih misli koji se u njihovoj svijesti odvija velikom brzinom, a sve su te misli oslobođene od straha i болi, svjesne prisutne smrti i oslobođanja

od samoga sebe. Bez boli i straha! Messner se mnogo bavi problemom smrti, njene stalne prisutnosti na visinama osamstisućnjaka, kada se pojavljuju halucinacije i psihička doživljavanja oslobođena od naših pet čula, kada naša svijest tajanstveno komunicira s metafizičkim bezvremenjskim svijetom.

Ovo se djelo bitno razlikuje od svih do sada objavljenih knjiga iz područja tzv. alpinističke ili planinarske literature. Dok svi ostali pisci pišu o svojim dojmovima očarani grandioznošću i lijepotom planinskog svijeta, opisujući pomno svoje dojmove o veličanstvenom estetsko-etičkom učinku tog velebnog svijeta na očaranog putnika, Messner pomno ispituje i istražuje psihički život i psihofiziološke reakcije na psihi planinara, koje se objavljaju u svijesti (ili podsvijesti) planinara prilikom uspona na teško dostupne stijene i vrhove visokog gorja.

Messner nije usmjerio svoja ispitivanja samo na samoga sebe. U golemoj alpinističkoj literaturi traži i nalazi slična iskustva, kao što ih je i sam doživljavao, u opisima i analizama psihičkih pojava, koje su doživjeli »na pragu smrti« i drugi planinari, npr. Bonatti, koji je sam samcat proveo dane i noći zimi u sjevernoj stijeni Eiger, izvršivši posve sam prvi zimski uspon najtežom stijenom u svijetu. Ili vrlo točan opis »halucinantičkih tenomena koje je doživio i opisao Hermann Buhl, nakon osvajanja vrha Nanga Parbat.

Ta Messnerova knjiga, o kojoj sada pišem, mogla bi se nazvati i studijom psihičkih manifestacija, koje se odražavaju u psihi planinara u visini iznad 8000 metara, u prostorima koje smo nazvali pragom smrti. Taj tajanstveni korak, preko tog praga u tajanstvene prostore metafizičkog svijeta, to je domena Messnerove intelektualne preokupacije i sastavnji je dio njegovog odnosa, moglo bi se čak reći ovisnosti, spram visokog svjetskog gorja.

U ovom svom djelu Messner se vraća i na staru temu je li Mount Everest bio u trećoj britanskoj ekspediciji 1924. godine osvojen ili ne. (Ja se dobro sjećam uzbuđenja prateći tok ekspedicije. George Ingle Finch, Der Kampf um den Everest, Leipzig, Brockhaus 1925). 8. lipnja 1924. krenuli su iz svog najvišeg logora Mallory i Irvine na osvajanje vrha. Odell (jedan od voda ekspedicije) smatra da je vrh osvojen. On je naime, iz svog visinskog logora dalekozorom u 11 sati vidi kako se Mallory i Irvine penju na posljednjem grebenu prema vrhu. Bili su na visini od 8600 metara. Zatim ih je pokrila magla. To je posljednje što se o njima znade. Vratili se nisu. Messner koji je prilikom drugog uspona na Nanga Parbat prešao pre-

ko praga smrti, što ga je još jače uputilo spram metafizičkog doživljavanja, rješava to pitanje ko-risteći se metafizičkim spoznajama.

Nalime, Mallory je mediumistički opisao tok do-gađaja. Penjući se grebenom Mount Everestu spram vrha, pokvarila se jedna boca s kisikom. Morali su je odbaciti. Stoga su, napredujući ka vrhu, i Irvine i Mallory naizmjence koristili kisik iz preostale boce. Pred samim vrhom Irvinu se izmakao cepin. Tako su teško dopriši do vrha, bili su potpuno is-crpljeni, smračilo se i povratka više nije bilo. Do sada Irvine i Mallory nisu pronađeni. Nego, prije desetak godina je jedna ekspedicija pronašla os-tavljenu kisik-bocu, a nedavno je kineska ekspedi-cija, koja se penjala tragom engleske ekspedi-cije 1924. godine, na padini u snijegu pod vrhom Everesta pronašla Irvinov izgubljeni cepin.

Svakako, o fenomenu Reinholda Messnera, 35-go-gišnjem inženjeru iz južnog Tirola, alpinistu pre-ko 1500 uspona u Alpama i diljem svjetskog gor-jaka, od toga osam uspona u planinama visokim više od 8000 metara, filozofu planinarstva i plodnom književniku, trebalo je napisati nekoliko redaka.

No, da zaključimo. Nadam se i želim da pla-ninarstvo kao pokret milijuna ljudi, poštovatelja i čuvara velike prirode, željnih psihičke i fizičke relaksacije, ne postane arena izuzetnog izazova, nego širok prostor jednog divnog, od suvremene civilizacije poštedenog i očuvanog područja izvor-ne prirode, gdje će svaki planinar po svojim psi-hičkim i fizičkim sposobnostima pronaći sebi do-stupne estetske i etičke vrijednosti.

Dr Adalbert Georgijević
Samoborski list 1979.

NEGATIVNE KRITIKE MESSNEROVOG »EVERESTA«

U biltenu KA PSZ »Alpinistički rezgledi« (broj 1, 1979) — vidi prikaz biltena u ovom broju), pod naslovom »Poslije 20 godina prva negativna kri-tika jedne planinarske knjige«, France Malešić citira kritiku Franci Savenca izašlu u ljubljanskom dnevniku Delo 16. srpnja: »Je li bila knjiga Reinholda Messnera »Everest« sretno odabranza za ob-javljivanje na slovenskom jeziku? Sto se tiče pro-bлемa zvjezda i superiornosti, u našem smo pla-ninarstvu to već rascitili. I zašto bi ga poslije toga uvozili, i još k tome autora koji se poslužio, da bi opravdao svoj neuspjeh u Makalu u usporebi s uspjehom naših alpinista? Pored slabih crno bije-lih slika i grafičkih nezgrapnosti, još je gore što se izdavaču nije činilo potrebnim posavjetovati se s nekim tko pozna planinarsku terminologiju. Sto npr. znači: »skoro okomit prevjes«, »snježni hod-nik«, »vrhunski greben«, »snježne krpe koje vise preko grebena itd.? Zašto poslije naše dvadeseto-godišnje ekspedicische preko pedesetogodišnje pla-ninarsko književne tradicije pisati npr. Camp IV, Western CWM, itd.? Nakladnik je možda želio po-stići u prvom redu poslovnu uspjeh, jer je knjiga izašla tik pred našim uspjehom na Everestu.«

Zanimljiva je izjava Toneta Skarje, vode neke ekspedicije na Everest: »Dobro je da je ta knjiga objavljena, jer autor u njoj najbolje sam pokazuje kakav je.«

Najviše je u knjizi problematičan sadržaj. Mes-sner ističe samo sebe. Govori o osvajanju Everest-a s poštenim sredstvima (by fair means). Nudi nam zaključak da su svi prije njega bili nepošteni ili možda još nešto gore. I to upravo on, koji je u vezi s Makaluom najprije govorio o »autsajderima« iz neke balkanske države, a zatim se morao slaga-ti, kako bi opravdao svoj neuspjeh. Unatoč svojoj brizi za pošteno penjanje, teško podnosi ne-koga uz sebe, prijatelji su mu stranci, Serpe samo najamnici. Začudo da ga pri toj brizi ne smeta što ekipa, koja mu omogućava uspon, ipak upo-

trebljava boce s kisikom. Umjesto toga mogao je priznati da bi i neki drugi dosadašnji penjači us-pjeli osvojiti vrh bez kisika, ali su ga upotrebljavali iz zdravstvenih razloga i radi sigurnosti, a ne zato što bez kisika ne bi mogli osvojiti vrh. Pita-nje je: »Je li alpinist s najvećim himalajskim uspjesima uistinu potreban takav, odnosno nadut način pisanja.«

Knjigu bismo mogli označiti slikovitom uličnom ljubljanišćinom kao »lijevi mimohod«. Pročitajmo je imajući u vidu spomenute misli, ali je ipak samo posudimo u knjižnici.

* Postavlja se medicinsko pitanje štetnih posljedica uspona u prilikama s nedostatkom kisika, odnosno preniskim njegovim parcijalnim tlakom. Istina je, trening se može postići da mišići mogu djelovati i u tako ekstremnim uvjetima, no nije riješeno pitanje živčanih stanica, osobito u moždanim centrima, koje su vrlo osjetljive na nedostatak kisika. Poslije silaska u dolinu oporavljaju se svi organi, no znano sigurno da je velik broj moždanih stanica zauvijek izgubljen. Naime, mrtve se moždane stanice ne obnavljaju i njihov je gubitak definitivan. Posljedice nisu jako uočljive jer se ne radi o gubitku stanica koje upravljaju mišićnom motorikom, nego o stanicama odgovornim za du-ševni život. Pojedini misaojni penjači, a i njihova bliza okolina, znaju opažati suptilne promjene u ponosašju, načinu mišljenja i emotivnom životu. O tome još nema egzaktnih podataka i bilo bi vrio vrijedno kad bi ekspedicijski liječnici tome posvetili više pažnje, ne ograničavajući se samo na fizičko zdravlje. Prilikom svog uspona u području Anapurne, s njemačkom ekipom 1971. godine, imao sam priliku opažati takve promjene u nekim čla-nova i o tome smo se suglasili sva tri liječnika, koji smo bili članovi trekkinga (op dr Željko Po-ljak).

● Casopis »Planinski vestnik«. Osim po odlašcima u prirodu, planinarska organizacija poznata je i po kulturnoj djelatnosti. To se posebno odnosi na izdavačku djelatnost, a na području Jugoslavije u tome prednjači Planinska zveza Slovenije. Osim knjiga, vodiča i karata, PZS redovno svaki mjesec (od 1895. g.) izdaje ča-sopis »Planinski vestnik« koji osim raznovrsnih članaka prati planinarska zbivanja po cijelom svijetu.

Preplata na časopis iznosi go-dišnje din 350 a uplaćuje se na adresu Planinske zveze Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9.

(N. A.)

● Foto-amater, biltan Foto-sekcije PD »Ivančica« u Ivancu, u šapirografskoj tehnici, počeo je izlaziti u lipnju i do sada su iza-sle tri broja, svaka po prilici na 4 stranice. Izlazi povremeno, umnožava se u 100 primjera, a urednik mu je Cvjetko Soštarč. Iako služi »za internum upotrebu«, kako stoji među podacima, on je vrlo zanimljiv za sve foto-amatore, jer se glavni sadržaji sastoji iz podataka o foto-grafskim izložbama i njihovih propozicija. Istoči se obilje vije-sti o radu Foto-sekcije PD »Ivančica«. Uredništvo poziva na su-radnju sve foto-amatore.

● Planinar 8, list Planinarskog društva »Bilo«, Koprivnica, za po-dručje zagorsko-bilogorske regije, rujan 1979, izašao je u standardnom obliku, na 16 stranica, s lije-pom slikom novog planinarskog skloništa Pesek na naslovnoj stranici (urednik ing. Zlatko Smer-ke). Iz sadržaja valja izdvojiti članke Iz svijeta glijiva (R. Kranj-čev), Uspon na Velu ploču na Kornatima (I. Munjko) i Partizanskim stazama po Petrovoj gori (M. Kovačić). Cijena 10 dinara, uplata na ţiro račun PD »Bilo« 23300-679-2068.

● **OSA**, planinarski list Omladinske sekcije PD »Željezničar« u Zagrebu, ne posustaje. Izašao je broj 4/5 za 1978. te brojevi 1 i 2 za 1979. godinu, ukupno oko 200 stranica u šapirografkoj tehnići. Sada mu je urednik Neva Kobol. I opet obilje raznolikog štiva, za svakog po nešto, među ostalim i vrlo vrijednih priloga, a ima i početničkih pokušaja (korisna funkcija). Uvodnik broja 4/1978 i nasi je iznenadio, odnosno se na jubilej našeg časopisa i podsjeća nas na obljeticnu koju smo zaboravili: Hrvatske planinar 1898 — Naše planine 1978. Zahvaljujemo se OSI na upozorenju i u ovom broju prenosimo nezin prigodni članak o tom zaboravljenom jubileju. Od ostalih priloga spomenut ćemo biografiju Z. Ceraja, predsjednika Planinarskog saveza Zagreba, Domaće s Prenja i Cvrsnice 1954. godine (A. Georgijević), reportažu s Prenja (K. Posarić), nekoliko priloga o Velebitu (Kako je nastalo ime Velebit), opis puta »Snežnik-Snežnik«. U broju 5 uvodnik je posvećen jubileju »Speleologa i speleologiji«, a zatim slijedi vodič na Solunsku glavu. Osobito su bogate rubrike o transverzalam, radu Omradsinskog odsjeka, orientaciji, o praktičnim savjetima za planinare, a sve je uvijek osvježeno humorističkim prilogom. Naručuje se kod PD »Željezničar«, Zagreb, Trnjačka 5b, visina pretplate »po vlastitom nahodjenju« na žiro račun 30101-678-362.

● **Planinar 18-19**, časopis za planinarsku pitanja Planinarsko smučarskog društva »Željezničar« Šid, koji izlazi povremeno, u ovom dvoobroju od juna 1979. donosi na 54 stranice oko 40 kraćih i dužih priloga. Izdvojili bismo članake: Raport o pobedi (upson na Everest, autor R. Kovačević), Sto je alpinizam (S. Gilić), Neečujni zov planinarski (M. Šinanović). Uz crveni krug i crveno svjetlo (B. Veljković), Simonovića stiplina na Velebitu (A. Rukavina), Sunčevi zraci i ljudski organizam (I. Stojanović) i Zanimljiva meteorologija (K. Vidrić). Zanimljivo je da je »Planinar« uspio skupiti velik broj suradnika iz cijele Jugoslavije, među njima osobito iz Hrvatske, osam priloga. Cijena 15

dinara, uplata na žiro račun društva 66410-679-2122.

● **Alpinistični razgledi**, glasilo Komisije za alpinizem Planinske zvezde Slovenije, broj 1, oktobar 1979, novo je glasilo i ujedno prvo glasilo posve alpinističkog karaktera. Nepoznati urednik skromno kaže u uvodu da je ovo pokusni broj i moli sve alpiniste Jugoslavije da mu pošalju prijedloge, primjedbe i priloge (adresa: Planinska zvezda Slovenije, Komisija za alpinizem, 61000 Ljubljana, Dvoržakova 9). Glasilo je poslano svim načelnicima alpinističkih odsjeka, alpinističkim instruktorima, gorskim vodičima i svima koji se posebno заниmaju za alpinizam. »Iako prilozi neće biti honorirani, ipak očekujemo vašu suradnju. Pozivamo da nam se pridruže svi alpinistički usmjereni pisci kojima je pri srcu nešto više od literarno ispisovanih članaka« — kaže se u predgovoru. Sadržaj: Rezultati smučarskog prvenstva alpinista, Veliki pioniri alpinizma, Alpinistički tabor u Z. Julijicima, kritika Messnerovog »Everesta«, Piz Badile, Razmišljanja (autor B. Pollak), novosti, oprema, novi usponi. Prvi broj ima 17 stranica, formata 21x30 cm. Spomenimo usput još nekoliko izdanja PZS u šapirografkoj tehnici, koja su od praktičnog značenja. Popis preporučene planinarske literature (18 stranica, isključivo domaća književnost), Neseće u slovenskim planinama 1978 (7 stranica, analiza, napisao eng. Pavle Segula), Kaj je alpinizam? (4 str., autor S. Gilić). Zatiči (matica vijka), tekst i slike Iztoka Tomazina o važnoj pomoći pri osiguranju i penjanju bez upotrebe kladiva.

● **AVEA 78** (Alpinistička velebitska ekspedicija na Aljasku 1978) naslov je šapirografiranog ekspedičijskog izvještaja o mini-ekspediciji članova PDS »Velebit« iz Zagreba na Mount McKinley. Na tridesetak stranica izneseni su detaljno svi podaci potrebeni za one koji će možda jednom u to gorsko područje, na način kao što to čine sve bolje alpinističke ekspedicije (dnevnik, oprema, prehrana, ozljede, korespondencija, financije, literatura i dr.). Izvještaj je ilustriran sa 14 slika.

U našem časopisu je o ovoj ekspediciji izašla samo kratka vijest. Ciji je propust da o njoj nismo donijeli opširniji prikaz?

● **Publikacije o ekspediciji »Everest 79«**. Do sada najuspješnija jugoslavenska himalajska ekspedicija »Everest 79« ostat će trajno zapisana u povijesti našeg planinarskog i po uspjesima na drugim područjima. Područje publicistike je svakako jedno od najznačajnijih. Osim opširnih članaka, izvještaja i feljtona, koji su tiskani u dnevnim i tjednim listovima diljem Jugoslavije, do sada je izašlo nekoliko samostalnih edicija, a nekoliko ih je u pripremi. Marioborski »Obzor« izdao je knjigu Marija Krišelja koja je napisana na temelju ekspedicijskih izvještaja poslanih u Jugoslaviju putem radio veze, a veliku nakladu imao je »Himalajski dnevnik« Ivana Kotnika koji je kao posebnu ediciju izdala marioborska »Večer«. Kraći napis o ekspediciji uz brojne fotografije izlazi u Almanahu naših himalajskih ekspedicija koji priprema »Mladinska knjiga«. Ovdje treba svakako spomenuti i zidni himalajski kalendar za 1980. koji je izdao NISRO Varaždin. U pripremi je izdavanje dviju zasebnih knjiga, jedna u izdanju Mladinske knjige, a drugu priprema Radivoje Kovačević koji je sudjelovao na ekspediciji kao novinar. Grafičkom kvalitetom ističe se veliki zidni kalendar, koji je pripremila PZS, s 38 kolor fotografija i 14 stranica teksta. Cijena kalendara je 138 dinara, a naručuje se kod PZS, Ljubljana, Dvoržakova 9. Uz doplatu od 50 dinara dobiva se kao prilog grafika slikara Franca Novinca s potpisima svih članova ekspedicije. (N. A.)

● **Priroda Biokovskog područja**, program i sadržaji znanstvenog skupa u Makarskoj održanog od 8. do 10. listopada u organizaciji SIZ-a za kulturu, Centra za kulturni i instituta »Planina i more«, svi iz Makarske. Brošura formata 17x24, 27 stranica. Većina predavanja imala je za temu floru i faunu, ostale teme bile su paleoekologija, seismika, povijest i kultura. Predsjednik PD »Biokovo« Ivo Puhalo imao je referat o radu svog društva.

Transverzale

OBIŠLI REPUBLIČKU TRANSVERZALU »PO PLANINAMA HRVATSKE«

- 187. Nevenka Šućur, PD »Rade Končar«
- 188. Miljenko Spitzer, PD »Željezničar« Zagreb
- 189. Stjepan Lekić, PD »Kamenjak«
- 190. Cico Džemaludin, PD »Bjelašnica«
- 191. Ivan Milas, PD »Zagreb matica«
- 192. Pavao Rukavina, PD »Visočica«
- 194. Ante Rukavina, PD »Visočica«
- 195. Alan Runić, PD »Runolist«
- 196. Ivan Petrinović, PD »Željezničar« Zagreb
- 197. Dubravka Petrinović, PD »Željezničar« Zagreb
- 198. Dr Kuno Vidrić, PD »Zlatars« Beograd
- 199. Svetlana Egorov, PD »Javor« Beograd
- 200. Tanja Egorov, PD »Javor« Beograd
- 201. Boris Egorov, PD »Javor« Beograd
- 202. Nada Nadu, PD »Zagreb matica«
- 203. Ruža Pribičević, PD »Zagreb matica«
- 204. Feliks Hladnik, PD »Zagreb matica«
- 205. Nada Damjanović, Čelarevo
- 206. Aleksandar Damjanović, Čelarevo
- 207. Miodrag Krunić, Cačak
- 208. Renata Cerviček, PD »Zagreb matica«
- 209. Tomislav Cerviček, PD »Zagreb matica«
- 211. Vladimir Cerviček, PD »Zagreb matica«
- 212. Dragan Travas, PD »Učka«
- 213. Dr Ignac Munjko, PD »Oki«
- 214. Vera Munjko, PD »Oki«
- 215. Branimir Korenjak, PD »Nikola Tesla«
- 216. Josip Delač, PD »Kamenjak«
- 217. Ivanka Delač, PD »Kamenjak«
- 218. Ivo Sonenšajn, PD »Bilo«
- 219. Vera Sonenšajn, PD »Bilo«
- 220. Željko Hajman, PD »Željezara« Zenica

OBIŠLI »VELEBITSKI PLANINARSKI PUT«

653. Ljerka Hain, PD »Sokolovac«
 654. Krešimir Sablek, PD »Sokolovac«
 655. Šrećko Meić, PD »Ravna gora«
 656. Robert Kaniški, PD »Ravna gora«
 657. Slavko Marinac, PD »Zanatlija« Zagreb
 658. Ivica Tomašić, PD »Sljeme«
 659. Marica Tomašić, PD »Sljeme«
 660. Silva Hain, PD »Sokolovac«
 661. Tomislav Babić, PD »Platak«
 662. Milka Korica, PD »Željezničar« Gospic
 663. Miloš Korica, PD »Željezničar« Gospic
 664. Hinko Poročnik, Ilirska Bistrica
 665. Vesna Fridrich, PD »Sokolovac«
 666. Nada Novak Mateljan, PD »Željezničar« Zagreb
 667. Dubravko Mateljan, PD »Željezničar« Zagreb
 668. Zora Jendić, PD »Medvednica«
 669. Nikola Banković, PD »Medvednica«
 670. Marija Jurković, PD »Zagreb matica«
 671. Branko Crnić, PD »Sokolovac«
 672. Tomislav Vitemberg, PD »Sokolovac«
 674. Goran Kutanović, PD »Sokolovac«
 675. Marina Orešković, PD »Sokolovac«
 676. Antun Beze, PD »Medvednica«
 677. Ivan Milas, PD »Zagreb matica«
 678. Branimir Spoljarić, PDS »Velebit«
 679. Ivan Svetec, PD »Mosor«
 680. Dragutin Sajc, PD »Mosor«
 681. Terezija Sajc, PD »Mosor«
 682. Zlatko Sobodić, PD »Orahovica«
 683. Tomislav Sobodić, PD »Orahovica«
 684. Ivica Kramarić, PD »Orahovica«
 685. Borna Barac, PDS »Velebit«
 686. Franjo Barac, PDS »Velebit«
 687. Nada Nadu, PD »Zagreb matica«
 688. Bogumil Nadu, PD »Zagreb matica«
 689. Feliks Hladnik, PD »Zagreb matica«
 690. Ruža Hladnik, PD »Zagreb matica«
 691. Nikola Dinić, PD »Visočica«
 692. Perica Korica, PD »Visočica«
 693. Tihamir Pavičić, PD »Visočica«
 694. Gojko Korica, PD »Visočica«
 695. Zeljko Marić, PD »Visočica«
 696. Boris Badovinac, PD »Jastrebarsko«
 697. Vladimir Zuti, PD »Jastrebarsko«
 698. Nikola Badovinac, PD »Jastrebarsko«
 699. Ines Orsag, PD »Jastrebarsko«
 700. Gordana Bregar, PD »Jastrebarsko«
 701. Zvonka Lovreček, PD »Jastrebarsko«
 702. Dražen Lovreček, PD »Jastrebarsko«
 703. Višnja Dobrenić, PD »Jastrebarsko«
 704. Mladen Lovreček, PD »Jastrebarsko«
 705. Franjo Friščić, PD »Ivančica«
 706. Slobodan Kušen, PD »Ivančica«
 707. Ranko Krstić, PD »Ivančica«
 708. Josipa Friščić, PD »Ivančica«
 709. Franjo Ernoić, PD »Ivančica«
 710. Cvjetko Soštaric, PD »Ivančica«
 711. Franjo Hrg, PD »Ivančica«
 712. Josip Prašnički, PD »Ivančica«
 713. Karmen Soštaric, PD »Ivančica«
 714. Zeljko Soštar, PD »Ivančica«
 715. Juraj Putar, PD »Ivančica«
 716. Dragutin Jagetić, PD »Ivančica«
 717. Antun Herceg, PD »Ivančica«
 718. Neven Petrović, PD »Ivančica«
 719. Ivan Jurkić, PD »Kamenjak«
 720. Filip Lautenbach, PD »Kamenjak«
 721. Lucijan Smokvina, PD »Ravna gora«
 722. Mirjana Mamula, PD »Visočica«
 723. Rade Mamula, PD »Visočica«
 724. Tomislav Canić, PD »Visočica«
 725. Mladen Mamula, PD »Visočica«
 726. Renata Cerviček, PD »Zagreb matica«
 727. Vladimir Cerviček, PD »Zagreb matica«
 728. Tomislav Cerviček, PD »Zagreb matica«
 729. Branislav Đorđević, PD »Pobeda«
 730. Tatjana Đorđević, PD »Pobeda«
 731. Robert Bučić, PD »Kamenjak«
 732. Mato Poljanac, PD »Ravna gora«
 733. Sulejman Vojniković, PD »Jastrebarsko«
 734. Dubravka Petrinović, PD »Sljeme«
 735. Ivan Petrinović, PD »Sljeme«
 736. Mladen Govorčin, PD »Zagreb matica«
 737. Davor Lacković, PD »Zagreb matica«
 738. Ivan Zaferanić, PD »Zagreb matica«
 739. Zdenka Zaferanić, PD »Zagreb matica«
 740. Dr Mile Gverić, PD »Paklenica«
 741. Vlatko Vlatković, PD »Rade Končar«
 742. Dalibor Vlatković, PD »Rade Končar«
 743. Duro Turković, PD »Zanatlija« Osijek
 744. Darko Turković, PD »Zanatlija« Osijek
 745. Dušan Kosanović, PD »Zanatlija« Osijek
 746. Ivanka Delać, PD »Kamenjak«
 747. Josip Delać, PD »Kamenjak«
 748. Božidar First, PD »Zagreb matica«
 749. Dragutin Kozulić, PD »Ravna gora«
 750. Zeljko Obradović, PD »Dubovac«
 751. Vlado Furač, PD »Dubovac«
 752. Stjepan Pavlić, PD »Sljeme«
 753. Karlo Kocjančić, Koper
 754. Branko Bratož, Koper
 755. Stanko Hrković, PD »Jastrebarsko«
 756. Stjepan Božić, PD »Jastrebarsko«
 757. Dražen Stifter, PD »Torpedo«
 758. Alen Dilber, PD »Torpedo«

• Sa Istarskog planinarskog puta. Molimo planinare-transverzalce da prilikom posjeta Brgudcu zatraže žig u kući broj 1 kod Mirka Mauše, na početku sela iz pravca Lanišća, odnosno na kraju sela iz pravca Brajkovog vrha. Do promjene žiga je došlo jer se dosadašnji mještanin Ivan Brajković odselio. (Josip Sakoman)

• Markiranje Bjelolasice. U projektu izgradnje planinsko-sportsko-rekreacijskog centra »Bjelolasica« aktivno se uključila i planinarska organizacija. Tako je grupa članova planinarskih društava »Velebit«, »Vihor« i »Rade Končar« (svi iz Zagreba) u okviru Komisije za markacije i transverzale PSH izvršila trasiranje i markiranje planinarskih staza na Bjelolasici. Kao osnovne ishodišne točke za planinske staze u masivu Bjelolasice uzeta su naselja Begovo Razdolje i Vrelo. To su krajnje točke »osmice« u čijem sre-

dištu je najviši vrh Bjelolasice i Velike Kapele, vrh zvan Kula (1533 m). Begovo Razdolje je najviše selo u SRH, na nadmorskoj visini od 1060 m, a selo Vrelo nalazi se podno njih. dijela Bjelolasice, na rubu Jasenačkog polja, na visini od 630 m. Kao ostale moguće ishodišne točke za uspon na Bjelolasicu izabранo je selo Tuk (878 m), a respektiran je i pravac mogućeg kretanja preko Begove cisterne koja je cestom povezana s naseljem Ravna Gora. Markirane staze nisu izostavile ni povezivanje Bjelolasice s Bijelim i Samarskim stijenama. Daljnje povezivanje s Klekom i Petehovcem za sada se oslanja na postojeće komunikacije. U budućnosti se predviđa povezivanje Bjelolasice od Vrela prema Vrbovskom i od Begovog Razdolja prema Petehovcu i Delnicama. Radove je finansirala Republička sa-moupravna interesna zajednica za fizičku kulturu.

• Natjecanje planinar-transverzalac. Zeleći stimulirati obilazak većeg broja transverzala PD »Željezničar« (Zagreb) uvelo je specifično natjecanje među planinari-ma koji obilaze transverzale. Za osvojenih 10 raznih transverzala, od kojih najmanje jedna moraju imati republički karakter, dodje-ljuje se pismeno priznanje i značka drugog stupnja (bijela), a za osvojenih 30 raznih transverzala, od kojih najmanje tri moraju imati republički karakter, dodje-ljuje se pismeno priznanje i značka prvog stupnja (plave boje). Sve informacije kao i pravilnik mogu se dobiti kod organizatora. (N. A.)

Vijesti

● Konferencija PSH. U subotu 24. studenog u društvenom domu PSH u Zagrebu održana je sjednica Konferencije PSH, kojoj su prisustvovali članovi Izvršnog odbora PSH, delegati regije Hrvatsko-zagorje, Riječka, Lika i Gorski kotar i članovi Nadzornog odbora PSH. Osim već uobičajenih točaka dnevnog reda (informacije o radu Izvršnog odbora i komisija PSH te finansijskih izvještaja), razmatrana su i slijedeća pitanja: saziv redovne Skupštine PSH, prijedlog novog Statuta PSH, prijedlog pravilnika Suda časti i prijedlog pravilnika Gorske Službe spasavanja PSH. (N. A.)

● Sastanak IKAR-a. Od 1. do 4. studenog u Marlingu kod Merana održan je sastanak međunarodne komisije za alpsko spasavanje IKAR. Sastanku je prisustvovalo 68 delegata iz 13 nacionalnih gorskih službi spasavanja. Delegati su se upoznali s novostima u opremljenju za spasavanje jer sve češće sudjelovanje helikoptera u akcijama spašavanja donosi i odgovarajuće promjene. Prisutni liječnici upoznali su se s novostima kod pružanja prve pomoći. Konstatiran je i porast nesreća i akcija spašavanja pa je naglašena potreba proširenja preventivne djelatnosti. (N. A.)

● "Učka 1979". Tradicionalni marš riječkih planinara putovima partizana preko Planika na Poklon organizirao je Općinski planinarski savez Rijeke 10. lipnja. Sudjelovala su društva "Kamenjak", "Platak", "Učka" (sa 42 člana!), "Obrubč", "Opatija", "Torpedo", "Tuhobić" i "Viševica". Start je bio podno Vodičke grize. Na mjestu formiranja brigade "Vladimir Gortan" održana je svečanost, a na spomen-ploču poginulog prvoborca Stanka Jurdane položen je vijenac. Na tom mjestu je govorio preživjeli borac Albert Petrić. Na cijelom putu nosio je društvenu zastavu Jovan Nikolić, član PD PTT "Učka". (Boris Bojević)

● Serija o Velebitu na TV. Zagrebačka televizija organizirala je ove godine snimanje putopisne serije od 5 nastavaka o Velebitu. Film je snimljen u koloru, a traje oko 3 sata. Prvi dio bit će prikazan 6. siječnja 1980. godine. Prikazuje Velebit u tri godišnja doba, a obiluje kulturno-povijesnim podacima. Preporučamo planinara da na postojeći film na kolor televizoru kako bi stekli pravu sliku o filmu, o Velebitu i njegovim ljepotama. (Z. P.)

● Zadrani u akciji NNNI 79. U Biltenu Koordinacijskog odbora akcije NNNI u Zadru, nalaze se ove riječi povhale za zadarske planinare: Članovi Planinarskog društva "Paklenica" u Zadru izvršili su veoma uspješno vježbu spašavanja stanara iz "zapaljenog" neboderu na Branimirovom obali. Spuštali su se niz okomite strane neboderu čak s jedanestog kata. S ove su visine preko "korpe" spuštali ugrožene stanare.

Ovu atraktivnu vježbu pratili su mnogi Zadrani, koji su zastali na obali i promatrati hrabre mlade planinare. Iako ova akcija ne spada u zadanu temu »specijalni rat«, mora se priznati da je ovo bio značajan doprinos ovogodišnjoj akciji »NNNI-79«, jer aktivnosti planinara i te kako se koncepciji i sadržajno uklapaju u obrazbene poslove i zadatke i nerazdvojni su dio općenardne obrane i društvene samozaštite.

● Požeški planinari su minulog ljeta bili veoma aktivni. Tako su samoinicijativno poduzimali pohode i uspone u krajevima gdje su se zatekli na odmor ili su praznike tako planirali kako bi mogli posjetiti planinarima i ljubiteljima prirode privlačen i nepoznat predio u zemljii ili inozemstvu. Tako je skupina od osam članova PD "Sokolovac" šest dana boravila u planinama triglavskog masiva, uspevši se i na Triglav. Najljepšim predjelima Velebita u šestodnevnoj turi bilo je šest Požežana. Dva planinara, boraveći na logorovanju izviđača na Pre-spanskom jezeru u Makedoniji, uspeli su se na Pelister (2601 m), najviši vrh Baba-planine. O tome je pisala »Nova Makedonija« i »Bitolski vesnik«, kao o zapaženom uspjehu, jer su se uspeli na vrh sa zapadne strane. Istarski planinarski put "Labinska republika" u četverodnevnom pohodu prošla su dva požeška planinara, a dva su se uspela na Prisojnik (2547 m). Na najviši vrh Biokova Sv. Juru penjao se jedan Požežanin. Bilancu po planinama naše domovine zaključila su četiri člana PD "Sokolovac" usponima na nekoliko vrhova Sar-planine, među kojima i na njen najviši vrh. Za kraj smo ostavili »inozemce«. Tako je deset planinara i članova Gorske službe spašavanja u više-dnevnoj karavan-turi dospjelo do Engleske i osvojilo Ben Nevis (1344 m), najviši vrh Velike Britanije. Svakako, najveće priznanje zaslužuju studenti Krešimir Kučinić, Branko Crnić i Maja Jurković, prvi Požežani koji su uspјeli osvojiti Mont Blanc.

(Ivan Jakovina)

● Susret bratstva i jedinstva. Od 5. do 7. listopada u planinarskom domu "Panče Đukić-Limar" na Jastrebu sastali su se predstavnici planinarskih društava "Bjelašnica" (Sarajevo), "Javorak" (Nikšić), "Bilogora" (Bjelovar), "Derovica" (Peć), "Ponikva" (Kočani), "Kranj", "Javor" (Beograd) i "Stražilovo" (Srijemski Karlovci) da potpišu Povelju o trajnom prijateljstvu i međudruštvenoj suradnji. To je već treći krug planinarskih društava iz svih republika i pokrajina koja su potpisala Povelju "Bratstva i jedinstva" i koja se redovito sastaju svake godine u drugoj republici odnosno pokrajini. Domaćin ovog susreta bilo je PD "Javor" (Beograd).

(N. A.)

● PD "Bilo-gora" Bjelovar bilo je 7. i 8. prosinca 1979. godine domaćin članu zbratimljenog društva PD »Kranj« Kranj i članu Jugoslavenske alpinističke himalske ekspedicije, Nejcju Zaplotniku. U toku dvodnevnom boravku u Bjelovaru posjetio je planinarski dom Kamenitovac na Bilgoru kraj Bjelovara i održao dva predavanja. Dana 7. prosinca održao je u Domu JNA predavanje o ekspediciji na Mount Everest planinarima i građanima Bjelovara, a idući dan u Vojničkom klubu za pripadnike JNA. U dvosatnom izlaganju, ilustriranom brojnim divnim kolor-dia pozitivima, upoznao je slušaoca u prvom dijelu s narodima i zemljom Nepal da bi u nastavku prikazao sve faze uspona. Nastavljajući dogovorene akcije zbratimljenih društava, početkom 1980. godine Bjelovar će biti domaćin članovima ekspedicije »Ande 79« PD »Kranj«, da bi u lipnju 1980. bio domaćin susreta zbratimljenih društava na Bilgoru. Ovim akcijama ostvarujemo ciljeve potpisane Povelje o trajnom prijateljstvu i međudruštvenoj suradnji. (Đuro Ponedelak)

● Zagadivanje Jopića pećine. Prilikom nedavnog posjeta Jopića pećini 3.-4. 11. 1979. speleolozi SOPD »Dubovac« uočili su velik broj otpadaka kako na ulaznom dijelu spilje tako i u kanalu koji vodi do spavaonice. »Krunu« svega činila je gomila otpadaka hrane, plastičnih vrećica, konzervi, stiropora i drugog, na podu spašaonice. Time je noćenje u toj dvorani bilo onemogućeno zbog smrda koji se širio od pijesnivog kruha i pokvarenog mesa razbacanog po podu. Stiropor koji je tu ostavljen da služi budućim posjetiocima polomljen je, a komadići razbacani naokolo. Članovi SO »Dubovac« odgodili su plan posjeta da bi mogli koliko toliko urediti opisanu dvoranu. Smeće je skupljeno na jedno mjesto ali nije iznešeno na površinu zbog mnogo vlastite opreme. Zbog nezdrave atmosfere bili smo prisiljeni noćiti na mnogo nepodignjem i vlažnjem mjestu. Žalosna je činjenica da ovakvo zagadivanje Jopića pećine potječe upravo od speleologa, koji bi se suprotno tome trebali zalagati protiv zagadivanja speleoloških objekata. Nadam se da počinitelji ovog djela čitaju »Naše planine« te da ovo nije pisano uzalud.

(Miljenko Zanki)

● Nova markacija na Velebitu. Grupa članova lovačkog društva »Jablanač« na inicijativu Drage Vukušića meteorologa i domara na Zavižanu, i Marka Modrića iz V. Brisnice, markirali su 15. rujna stazu Gornji Starigrad-Velike Brinice — Planjčice — Rossijeva koliba. Ova staza vodi primorskim padinama Velebita, s vrlo lijepim vidicima. Bila je markirana još prije rata, ali je tokom rata zarasla i nije se više koristila. Staza je očišćena i okresana, a za njezin prolaz je potrebno 4 sata hoda. Do sela V. Brinice može se doći i kolima. (N. A.)

● **Posjetiocima južnog Velebita.** Zbog grčeske u našem planinarsko-turističkom vodici »Velebit« (izd. 1976) mnogi nesnažljivi planinari imaju nepričivu s orijentacijom na polju Javorniku dolazeći s Visočice, sa sjevera. Upozoravamo posjetioce da prije polaska na put unesu u vodič ispravak. Rečenica na str. 90, 7. redak odozdo treba da glasi: Ako nije kišno doba, najjednostavnije je bez markacije nastaviti uzduž cijelog polja u njegov jugoistočni kut (pogrešno je tiskano: s. k.) do katuna Badanjski doci (sada je napušten i uskoro mu neće biti traga). Markacija se drži jugozapadnog ruba polja (pogrešno je tiskano: ji. ruba) i postepeno se diže desno prema šumi.

● **27. marš PTT planinara Jugoslavije** održan je od 21. 8. do 1. 9. 1979. u Sloveniji u organizaciji PD PTT »Celje«. Planinari su pošli iz Celja preko Ljubnja na Tračku planinu i uspeli se do kuće na Loki gdje su prenoćili. Idućeg dana uspeli su se na Raduhu, gdje ih je dočekalo vrlo lijepo vrijeme. Sili su preko Grohata u Solčavu gdje se od njih oprostio srdačni govorom predsjednik »Celja« Janez Krašovec. Pedantni statističari su izračunali da je marš zahtijevao 65.822 koračaja. Čestitke organizatoru i dovidenja na idućem sletu. (N. Bođević)

● **PD »Grafičar«** proslavio je 6. i 7. listopada 1979. Dan planinara grafičara na svom domu na Malom Slijemu. U subotu navečer okupio se na domu lijepe broj drugarica i drugova, koji su radno pozdravili dolazak gostiju iz Ljubljane, članova PD »Drago Bregar« iz tiskare »Ljudska pravica«, zatim delegate iz PD »Klekovaca«, naše stare prijatelje iz Prijedora. Nešto kasnije došla je i grupa iz pobratimskog PD »Delen«, koji su bili na obilasku Planiarskog puta Medvednicom. Nakon međusobnog upoznavanja prisutne je pozdravio drug Osrečak, pa su zatim izmjenjeni davovi gostiju i domaćina. Podijeljene su također prve znake susreta drugaricama i drugovima, koji su sudjelovali do sada na pet susreta. PD »Delen« izdalo je naime Dnevnik planinarskih susreta između pet grafičkih planinarskih društava. Za sudjelovanje na pet susreta dobiva se brončana značka, za deset srebrna, a za petnaest zlatna značka. Održano je i kratko savjetovanje o budućim susretima grafičkih planinarskih društava. Izveden je i prigodni program u kojem je sudjelovala Nada Klašterka i Ivica Percl. U veselom raspoređenju uz ples i glazbu ugodno je protekla večer, za što su se pobrinuli harmonikaši GKUD »Ognjen Prica«. U nedjelju okupio se na domu priličan broj članova iz skoro svih zagrebačkih društava, koje je pozdravio kracim govorom drug Rodman. Takve priredbe daju priliku za međusobno upoznavanje planinara i sestre sa stariim drugovima, a i za međudruštvenu suradnju. Dan planinara grafičara koriste i stari

članovi društva da se sastanu s mlađom generacijom, a naročito pozitivno da se širi krug planinara grafičara iz drugih republika, pa se tako propagira bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Loše vremenske prilike oomejuju na masovniji posjet, tako je izostalo sudjelovanje PD »Majriborski tisk« iz Maribora i PD »Prebold« iz Prebolda, koja društva su također najavila dolazak. (D. R.)

● **Tečaj za instruktore.** Od 2. do 21. listopada u Zagrebu je održan prvi dio tečaja za instruktore alpinizma, speleologije, orijentacije i vodiča, čiji je organizator Planinarski savez Zagreba, SFK Zagreb a i Fakultet za fizičku kulturu. Ukupno 25 polaznika iz sve četiri specijalnosti uz pomoć 15 predavača prešli su praktički i teoretski sve gradivo koje je potrebno budućem instruktoru za vodenje škola i tečajeva za određenu specijalnost. Drugi dio tečaja održat će se na fakultetu za fizičku kulturu i obradivati će opće predmete kao što su: Osnove psihologije sporta, Fiziologija treninga, Sportska medicina i dr. Na kraju tečaja polaznici će polagati ispit iz gradiva ova dijela tečaja, te steći diplomu Fakulteta za fizičku kulturu i naslov instruktora (ranog trenera u drugim sportovima). Do sada su se instruktori za planinarske i specijalističke škole i tečajeve regrutirali iz redova iškustvih planinara, alpinista, gorskih spasavalaca, speleologa i vodiča, jer nisu postojali službeni naslovi instruktora (osim GSS na nivou PSJ). Akcija je to značajnija jer je prva ove vrste u Jugoslaviji pa će se sa stečenim iškustvima moći dalje usavršavati školovanje planinarskih kadrova na svim nivoima. I sami polaznici tečaja daju garantiju uspjehu ove akcije, jer su kriteriji za sudjelovanje na tečaju bili vrlo oštiri, a osim toga svi polaznici su i do sada bili instruktori u odgovarajućim planinarskim školama i tečajevima. (N. A.)

● **Putevima AVNOJA i ZAVNO BiH-a.** Od 21. do 23. septembra 1979. godine PD »Čušine« je organizovalo grupni obilazak transverzale »AVNOJ-ZAVNOBiH« u čast 60-godišnjice Partije i oslobođenja grada Jajca. Transverzal je obilješio oko 120 planinara iz cijele Jugoslavije. Najmladi sudionik pojava imao je 10, a najstariji 70 godina. Cijelim pohodom su rukovodili komadant prof. Krešimir Ivanović i njegov zamjenik Šaban Kliko. Uspjehu pohoda pridonijele su društveno-političke i radne organizacije grada Jajca, Opštinske konferencije Šipova i Mrkonjić Grada, opštinenarodna odbrana Jajce. Na organizovanju pohoda najviše su se istakli: sekretar društva Nedeljko Vučadić, predsjednik Mustafa Kilić, Krešimir Ivanović, Drago Gligorić i drugi. I pored lošeg vremena su članovi pohoda s uspjehom stigli na cilj, za što su nagradeni ukusnim transverzalnim znakama i dnevniciima. (Suzana Zlatarević)

● **Koprivnički planinari za obnovu Kredarice.** Na pokrenutu akciju Planinske zvezde Slovenije i na poziv upućen svim planinarskim društvima i planinarima Hrvatske od Planinarskog saveza Triglavskog planinarskog doma na Kredarici odazvali su se planinari Koprivnice, članovi PD »Bilo«. Predsjednik društva, dr. Milić Kovačić, prikupio je obveznice u vrijednosti od 15 000 dinara, koje su nepovratno poklonili aktivnim članovima društva. Po 1000 dinara dala su: Stanislav Rubeša, Josip Pandurić, Zvonko Lipnjak i Milić Kovačić, a po 500 dinara Maja i Aleksandar Kordić, Stanka i Srećko List, Branka Hrubeć, Josip Voš, Krešimir Svarc, Rudolf Kričić, Ivan Tremški, Stjepan Ivančić, Đurđko Gazdek, Andrija Kovačić, Ignac Kozjak, Zvonimir Križanec, Ljubica Kovačić i Stjepan Kapusta; manje svote dala je još 15 planinara. Obveznice su poslane PZS u Ljubljani koja će darovateljima poslati pismenu zahvalnicu i spomen-značku. Ovom uspješnom i korisnom akcijom koprivnički planinari, na čelu sa svojim aktivnim predsjednikom, još jednom su dokazali da su kao i do sada, uvijek pripremni potencijski planinarske akcije, koje donose širenu i populariziranju planinarstva. (Z. P.)

● **PD »Paklenica« u Zadru** održao je 25. listopada svoju XIII redovnu godišnju skupštinu. Na Skupštini je podnesen izvještaj o radu Društva i njegovih izvršnih organa od zadnje godišnje skupštine. Konstatirano je da je Društvo u proteklom dvogodišnjem periodu, a osobito u ovoj godini, postiglo rekord u broju članstva (651), da su razvijene sve vrste planinarskih aktivnosti, da su kroz njih postignuti rezultati kakve Društvo do sada nije zabilježilo u ljetošnjem svojim uspjehu, da su ostvareni zapaženi rezultati u školovanju i osposobljavanju kadra, da su održavane planinarske objekte i njihovo snabdijevanje bili na zavidnoj visini, da je do maksimuma razvijena planinarska putna mreža na području koje Društvo pokriva, pa i van njega, da su i na planu propagande, fotoamaterizma, zaštite prirode, a naročito njegovjanju borbenih i revolucionarnih tradicija postignuti veoma dobitni rezultati, da je materijalno i financijsko poslovanje vodeno racionalno i ekonomično, da je Društvo sudjelovalo u svim regionalnim, republičkim i saveznim planinarskim akcijama, te društveno-političkim akcijama na području svoje Komune pa i šire, da su u Društvu potpuno razvijeni samoupravni demokratski odnosi, da je Društvo uspješno surađuje s Općinskim Savezom za fizičku kulturu i njegovim SIZ-om, Općinskim sekretarijatom narodne obrane i drugim odgovarajućim strukturama, zatim sa PSH i planinarskim društvima, a posebno dalmatinskim i ličkim, da su aktiv SK i Osnovna organizacija SSO u potpunosti opravdali svoje postojanje i odigrali svoju ulogu. (D. P.)

● **Oštri i Tupi Medvjedak.** Povodom 30. obljetnice intenzivnog rada na uređenju Plitvičkih jezera SOUR »Plitvice« zasljužuje priznanje. No, ostalo je nedovršeno kako i na koji način vidjeti Plitvice iz »ptičje perspektive. Treba da se urede staze za odizlazak na Oštri i Tupi Medvjedak, koji se nalaze 300 metara više od razine jezera, kako bi posjetioc mogli da bace pogled iz »ptičje« perspektive na čitave Plitvice. Svojvremeno takav je pristup postojao, ali staze su tako zarasle da im se danas jedva vide trgovci. Skupini od 50 planinara nije bilo moguće izvesti uspon, jer u Plitvicama nismo mogli dobiti vodiča, niti su nam znali reći točan put. Bili smo izloženi učjeni jednog tamošnjeg mještanina, da nas vodi na Medvjedak uz povisoku cijenu. S obzirom da je bila kiša, odustali smo. Smatram, da bi SOUR »Plitvice« trebala u idućoj godini da uredi pristupne staze, kako bi posjetoci mogli poći na Oštri i Tupi Medvjedak. Sigurno bi tada bilo još više gostiju, a posebno planinara. Naime, u prospektima Plitvice naznačen je Medvjedak (884 m), ali puta ne-ma. Smatram da bi staza mogla poći od »Ličke kuće« te se preko Oštrog i Tupog Medvjedaka spustiti prema jezeru Kozjaku. Put bi trajao oko dva sata, što bi zadovoljilo svakog posjetioca.

(Josip Sakoman)

● **PD »Paklenica« u Zadru** predložio je u utorak 6. studenog u organizaciji Narodnog sveučilišta, Doma JNA u velikoj sali Doma JNA predavanje na temu: »Uspon na Kilimandžaro«. Predavanje je održao voda i sudionik ekspedicije na Kilimandžaro PD »Paklenica« Velimir Sušak. Na predavanju je bilo oko 200 planinara i građana Zadra. Predavanje je popraćeno velikim interesom i odobravanjem svih prisutnih. Početkom 1980. godine, točnije 8. siječnja, u čast velikih jubileja naših naroda i narodnosti i 80-godišnjice organiziranog planinarstva u Zadru, održana je ovogodišnja Škola planinarskih vodiča i pripravnika vodiča. Pohadalo ju je oko 20 planinara. Nastavu u ovoj Školi držali su iskusni planinari — članovi PD »Paklenica«. Teoretski dio nastave uz prikazivanje filmova (iz vojne kinoteke) izveden je u Društvenom domu planinara. (D. P.)

● **PD »Dubovac« iz Karlovca** organiziralo je jednu od akcija Planinarskog saveza Jugoslavije »60 crvenih staza Partije«. Pedesetak

karlovačkih planinara krenulo je na marš dug 22 kilometra od planinarskog doma »Vodice« na Sopotki slap do sela Tomasevča i Griča, Karlovačkom transverzalom na vrh Ječmište, te preko Pliješa natrag do Vodica. Članovi su osim toga sudjelovali u akcijama NNNI organiziravši pohod na vrh Vinice. Planinari su sami pronalazili put do vrha koristeći se svojim znanjem iz orijentacije. Putem su pronalazili i prepoznali jestive plovidine. Na vrhu Vinice planinari su izveli vježbe pružanja prve pomoći unesrećenima. (A. Radmanović)

● **Naši planinari izvan domovine.** Među našim radnicima privremeno zaposlenim u inozemstvu nalazi se i dosta veliki broj planinara. Mnogi su se učlanili u inozemna planinarska društva, a u zemljama i mjestima gdje ih živi veći broj, osnovali su samostalna društva koja su vezana uz planinarsku organizaciju u domovini. Tako su u Planinsku zvezu Slovenije uključena društva »Triglav« i »Planika« koja djeluju u Švicarskoj i »Triglav« iz Stuttgart-a u Zapadnoj Njemačkoj, a u Švicarskoj još djeluju i vrlo jaka sekacija PD »Vihor« iz Zagreba. Djelatnost tih društava vrlo je raznolika jer osim planinarenja organiziraju skijaška natjecanja, razna druga sportska natjecanja i kulturne priredbe. Sva društva usko surađuju s planinarskim organizacijama u domovini, a veliku podršku imaju i od naših konzularnih predstavništava. Koristeći svoj boravak u domovini na odmoru, članovi švicarske sekcije PD »Vihor« i članovi matičnog društva iz Zagreba, sastali su se 27. i 28. srpnja u Tamaru, da bi izmjenili informacije o radu, dogovorili daljnju suradnju i izvršili jednici uspon na Jalovec i Sljeme. Tom prilikom istaknuta je i posebna značajka švicarske sekcije PD »Vihor«, a to je okupljanje članova i iz drugih republika, te uska suradnja s našim društvinama i klubovima u Švicarskoj. (N. A.)

● **Jaskanski planinarski put.** Novootvoreni planinarski put (otvorenje 26. kolovoza) počinje od Klinča-sela na cesti Zagreb — Karlovac i završava u Jastrebarskom, a vodi kroz selo Drežnik i Tržić do Gornje Purgarije, gdje se nalazi KT 1. Odatle put vodi do planinarskog doma »Maks Plotnikov«, koji se nalazi podno Okića (KT 2). Nadalje put nastavlja preko Popovog dola na Plešivicu do piramide »Čerga« (KT 3). Tu put nastavlja zajedno s

planinarskim putem »Kroz Samoborsko gorje: do kamenoloma kod lovačke kuće na Poljanici. Ovdje se put odvaja preko slapa Sopota i ponovno se spaja na ljudi. Kovinčići sa spomenutim putem »Kroz Samoborsko gorje«, te vodi do planinarskog doma na Japetiću (KT 4). Ovdje se preporuča noćenje, a može se dobiti jelo i piće. S Japetića put vodi prema Grabarku, gdje se nalazi KT 5 u kući Bubanovića na kraju sela. Iz sela Grabark vodi taj put grebenom do ceste u kanjonu i prelazi na drugu stranu opet po grebenu u pravcu Zečaka, koji dominira na istočnoj strani Zumberka. KT 6 nalazi se kod Milana Višoševića (kbr. 1a), gdje se može također snabdijeti dobrim planinarskim mlijekom i mliječnim proizvodima. Ovaj dio puta je najteži, te treba biti strpljiv, jer nagrada čeka na vrhu Zečaka. Od Zečaka put vodi do Pećna, gdje se na zgradi Osmogodišnje škole nalazi kutija za KT 7. Ovdje ima prodavaonica živežnih namirnica, pa se može opskrbiti za daljnji put prema selu Staničići udaljenom svega 20 minuta (u dnevniku stoji 1h i 20 min — greška). Zig se nalazi na kući u kutiji Milana Staničića (kbr. 18), a treba poći i do Pećina kod Slapa Brisala. U toj pećini su se sklanjali mještani pred naletom neprijatelja u doba NOB-a. Odatle vodi put za Kostanjevac odnosno Pribić na cestu Sošice — Jastrebarsko. Autobus vozi od atlete za pravac Jastrebarsko u 18 sati, dok nedjeljom ima izvanredna vožnja s polaskom u 15 sati. Put iz Kostanjevca odnosno Pribića vodi dolinom rijeke Kupčine za Jastrebarsko odakle ima autobusna i željeznička veza za Karlovac odnosno Zagreb. Informacije kod tajnika, Franjo Novosel, 41420 Jastrebarsko, Donja Reka 54. Cijena dnevnika sa značkom je 50 dinara. Put između KT-2 (Okićgrad) i KT-3 (Čerga na Plešivici) s ozнакom »J«, koji vodi preko Popovog dola na Plešivicu nije preporučljiv zbog opasnosti. Naime, put od Popovog dola do Vidikovca iznad Kamenoloma vrlo je strm, pod kutom od oko 80 stupnjeva, a nije osiguran. Toisto vrijedi za put s vrha Plešivice prema Popovom dolu. Da bi se izbjegla eventualna nezgoda preporuča se put sa oznakom »S« (Samoborski kružni put), koji vodi od Okića preko Poljanice na Čergu (vrh Plešivice). Skica JPP-a je na omotu ovog broja (Josip Sakoman)

S A D R Ž A J

ČLACNI

Aleksić Nikola: PSH u 1978. godini	3
Aleksić Nikola: Jugoslaveni na Everestu	84
Armano Emin: Gran Paradiso	119
Beširović Uzeir: Kožnjarska Bistrica	23
Beširović Uzeir: Mali Edo obišao 13 transverzala	24
Beširović Uzeir: Jutro na Mangrtu	72
Beširović Uzeir: Ljuboten	126
Beširović Uzeir: Dojmovi s Prokletija	166
Beširović Uzeir: Slap Skok na Treskavici	177
Beširović Uzeir: Dugo polje	214
Beširović Uzeir: Babi zub	258
Blašković prof dr Vladimir: Miosor i njegov heroj Vicko	251
Božičević ing Srećko: Planinarski pohod na Visoki Atlas	59
Caučević H.: Pothvati slični alpinizmu u BiH	129
Čaušević H.: Raspadanje cijelovitosti planinarstva	192
Dumbović Vladimir: Bogota i okolica	63
Dumbović Vladimir: Rio de Janeiro i Glava Šećera	178
Đurović Danica: Život se vraća u Velebit	123
Edin D.: Prenj i mi	267
Ferlin Vilim: Tragovima radoši	14
Figač Tatjana: Triglavskie magle	30
Garašić ing. Mladen: Spit — novi klin za stijenu	42
Gašparac Donald: Brložnik na Učki	87
Gašparac Donald: Elektroplaninarski reli	191
Gilić Stanko: O ljestvici ocjene teškoća penjackih uspona	31
Hofer Valent: Zičare ne će dočekati	83
Hrgović Suzana: Smotra mladih planinara na Šar-planini	88
Isaković Beđir: Na Lipnici i na Bobovcu	187
Jaklin Matija: Izlet na Ivančicu prije pola stoljeća	196
Jakovina Ivan: Sjećanje na prvu slavonsku štafetu 1952. g.	195
Jakovina Ivan: Tri slike iz slavonskih planina	261
Jutrović Ivan: Horvatovih 500 stuba na Medvednici	134
Kantura Želimir: Bijela smrt	49
Kantura Želimir: Koločradske stijene	169
Keler prof. Zvonimir: Razgovor	67
Kereša Zdenko: Nadmašimo učitelja — živio učitelj!	145
Kliko Sakib: Čusine i okolica	20
Kliko Sakib: Vedrina s Ranča planine	139
Kliko Sakib: Povijesni spomenici jajačkih planina	189
Kliko Sakib i Suzana Zlatarević: Biseri s Ranče	266
Kohler-Kubelka dr Neda: Silazak u kanjon Colorado	164
Kohler-Kubelka dr Neda: Daphne Blagayana na Oštretu	211
Kolar Ramo: Sedeset treskavičkih uspomena	175
Korica Perica: Nismo joj se osvetili	259
Krunić Miodrag: Planinarstvo u Kragujevcu	146
Krunić Miodrag: Planinarstvo Srbije od osnivanja do danas	271
Luncer Vilko: Veliiko planinarsko hvala	242
Ljevačk ing. Stjepan: Šume na Medvednici	141
Maltarić Branimir: Korzenjevska u pet stepenica	247
Margetić Ante: Uspomene s Biokova	114
Munjko dr Ignac: Na najvišem vrhu Kornatskog otočja	212
Munjko dr Ignac: Od Vele Proverse do Otočevca na Jadri	256
Muretić Božo: Planinarstvo kao slobodna aktivnost u školi	147
Novosel Ranka: Samoborski »Mladi planinari«	29
Pavešić Miljenko: Molitva šume	144
Pelz ing. Ivan: Zičare u službi prometa	81
Perić Đuro: Bezimeni vrh na Velebitu dobio ime Liburnija	268
Perić Đuro: 80 godina organiziranog planinarstva u Zadru	prilog broju 3—4

Planinarsko društvo »Vihor« 1969—1979	prilog broju 9—10
Poljak dr Zeljko: Deset godina Velebitskog planinarskog puta	209
Poljak dr Zeljko: Izgubili smo Sopot na Medvednici	229
Poljak dr Zeljko: Mount Everest okupio 3500 Zagrepčana	241
Puharić Bruno: Nove markacije na Pagu	87
Radović Jelena i Buda: Psiloritis na Kreti	219
Puharić Ivo: Biokovskim stazama	11
Regner Boris: prof. Umberto Girometta i njegovo djelo	151
Ribarović Trajko: Mavrovsko jezero i planina Bistra	263
Rukavina Ante: Da se ne zaboravi	77
Rukavina Ante: Život u Paklenici	121
Rukavina Ante: Kamenčići sa staza	171
Rukavina Ante: Gradina u ličkom Počitelju	217
Sablek dr Tomislav: U domu divova	74
Sablek dr Tomislav: S puta po Norveškoj	183
Savenc Franci: Sedmi stupanj	275
Stipić L: Velebit je miris bijelog vriješa	124
Sunko prof. Milan: Planinarski put »Dalmacija«	25
Sunko prof. Milan: Rad vodičke organizacije sve je potrebniji	148
Sefer Drago: Sv. Ilija na Biokovu	57
Skrbonja Branko: Pelister — kako na njega i s njega	17
Skrbonja Branko: Golubice bijela, što si nevesela	243
Tollazzi Bojan: Kad planina hoće — kad planina neće	221
Tollazzi Mitja: Dinaro, Dinaro!	55
Vadić dr Nenad: Varijacije na zaštitarsku temu	86
Velika pješačenja u Francuskoj	26
Veljković Božidar: Mjesto orijentacijskog krosa u planinarskoj organizaciji	92
Veljković Božidar: Naši suradnici — radioamateri	201
Veronek dr Ivo: Plitvice	27
Veronek dr Ivo: U Magliću prije dvadeset godina	117
Vidrić dr Kuno: Značenje planinarskih puća i markacija	138
Vidrić dr Kuno: Životna borba u visokoj planini	228
Vidrić dr Kuno: Dva čovjeka na Hidden Peaku	137
Vidrić dr Kuno: Transverzale i njihova uloga u planinarstvu	28
Vranjican Pavle: Jedno penjačko ljeto	225
Vujović mr. Jovan: 30 godina PD »Pobeda« u Beogradu	89
Vukušić Danijel: Do velebitskoga Pisanog kamena	51
Vukušić Danijel: Na rubovima Tadijevca u Velebitu	161
Zatezalo ing. Predrag: Medurepublička orijentacijska liga	91
Zlatarević Suzana: Jedovnik na Vjenac planini	216
Zalica Slobodan: U hercegovačkim planinama	7

RAZNO

Alpinizam	41, 204, 225, 226, 232, 269,
Ekspedicije	232
In memoriam	37, 38, 152, 203, 231, 277
Jubileji	33, 34, 35, 36, 89, 154, 200, 234, 270, 277
Naše organizacije	12, 85, 153, 203
Orijentacijski sport	91, 92, 155, 236, 278
Pisma uredništvu	48, 150, 194, 262
Prvenstveni usponi	41, 93, 155, 204, 276
Publicistika	44, 90, 93, 150, 197, 200, 206, 233, 279
Speleologija	39, 156, 202, 234
Transverzale	235, 282
Vijesti	45, 49, 94, 157, 206, 224, 236, 284

ISPRAVCI

U broju 5—6 zamijenjena su dva retka između stranica 142. i 151. što tekst čini nerazumljivim. Na str. 142. valja iz prvog stupca redak 17. i 18. premjestiti na str. 151. na mjesto 12. i 13. retka odozdo u desnom stupcu, a ta dva retka premjestiti na str. 142. iza 19. retka u prvom stupcu.

U opisu naslovne slike broja 7—8 nedostaje podatak da je kolor tiskan u NIŠRO Varaždin.

U opisu naslovne slike broja 9—10 ispravno ime vrha je Lho La (engl. transkripcija).

U broj 9—10, str. 209, nedostaje u 2. stupcu 10. redak odozdo: PSH je 4. 7. 1969. organizirao svečano otvorenje...

JASKANSKI
PLANINARSKI PUT

A : 100 000

